Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion – att bo, leva och verka i

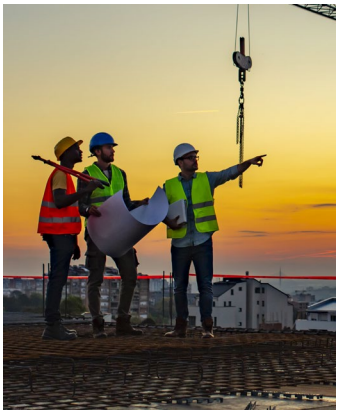
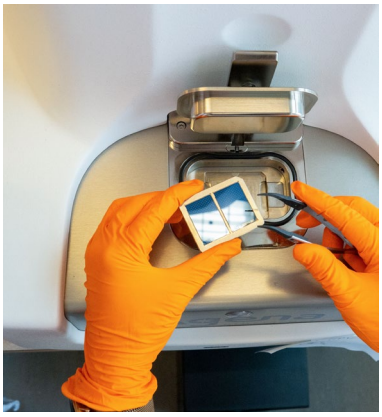

Till alla som utvecklar Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion

Stockholmsregionen står stark i många avseenden. Vår region är unik och rymmer en betydande potential som ska tas tillvara. Med en välfärd i världsklass, god tillgång till arbete, kunskap och kompetens, en hög livskvalitet och ett rikt fritidsutbud - samt genom att vara en plats där stad möter land och skärgård – fortsätter regionen att attrahera både människor och företag.

Det finns dock en hel del stora utmaningar som kräver gemensamma åtgärder.

Vi behöver bland annat säkerställa en fungerande bostadsmarknad, öka tryggheten och stärka integrationen, samtidigt som miljö- och klimatarbetet fortsätter att ligga i framkant. Det är också prioriterat att trygga kompetensförsörjningen och minska de lokala skillnaderna som finns på arbetsmarknaden, så att fler får möjlighet till arbete. Därutöver möter vi en hård konkurrens från storstadsregioner runt om i världen. Det ställer krav på ett aktivt arbete för att förbättra vår internationella, nationella och lokala tillgänglighet, liksom vår innovations- och attraktionskraft. Samtidigt ser vi en omvärld som i allt högre grad sluter sig och där demokratiska värden sätts på prov. Mot den bakgrunden är det viktigt att vår region fortsätter att stå upp för frihet, trygghet och framtidstro.

För att på bästa sätt ta vara på och utveckla våra styrkor krävs samverkan mellan en rad olika aktörer. Kommuner, myndigheter, näringsliv, akademi, civilsamhälle och Region Stockholm – alla behöver vi bidra. Den regionala utvecklingsplanen fungerar som en gemensam grund för denna samverkan och pekar ut riktningen för Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion.

Den nya regionala utvecklingsplanen är resultatet av en omfattande och gedigen process. Jag vill därför rikta ett varmt tack till alla som bidragit med sitt engagemang, sin erfarenhet och kunskap, samt med tid och idéer för att forma Stockholmsregionens framtid. Tillsammans gör vi skillnad och utvecklar en region där alla kan växa och utvecklas – idag och för kommande generationer.

Michaela Haga
Ordförande i Infrastruktur- och regionplaneutskottet Region Stockholm
Maj 2026

Innehåll

Till alla som utvecklar Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion **2**

Regional utveckling skapar vi tillsammans **4**

VÅR VISION: Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion – att bo, leva och verka i **13**

Stockholmsregionens rumsliga inriktning **36**

Så gårvifrånord till handling **83**

Hur den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till internationella, nationella och regionala mål **88**

Hållbarhetsbedömning med strategisk miljöbedömning **91**

Ord och begrepp **92**

Referenser och underlag **97**

Bilagor

1. Demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022–2060
2. Hållbarhetsbedömning med strategisk miljöbedömning för Stockholmsregionen
3. Långsiktiga utvecklingsbehov av transportsystemet i Stockholmsregionen
4. Riksintressen i regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen
5. Särskilt utlåtande Ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Regional utveckling skapar vi tillsammans

Vi är många aktörer – kommuner, näringsliv, akademi, det civila samhället, Region Stockholm, länsstyrelsen och andra statliga myndigheter – som ansvarar för Stockholmsregionens utveckling. Alla bidrar vi med olika pusselbitar och verktyg, utifrån våra olika förutsättningar, roller och ansvar. För att nå de mål som vi tillsammans stakar ut för regionens utveckling krävs att samtliga aktörer jobbar tillsammans. Genom att ha samsyn kring regionens styrkor, samhällsutmaningar, mål, viktiga regionala samband och system kan vi driva utvecklingen i Stockholmsregionen framåt på ett kraftfullt och hållbart sätt. Den regionala utvecklingsplanen vägleder oss aktörer i vårt gemensamma arbete.

En gemensam väg framåt

Den regionala utvecklingsplanen ger en långsiktig inriktning för Stockholmsregionens utveckling. Planen täcker många områden och fungerar som ett ramverk som tydliggör hur olika frågor och perspektiv kompletterar varandra och tillsammans bildar en helhet för regionens utveckling. Planen hjälper aktörer att fatta beslut som bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling och att vi når dit vi vill med vår region. Den regionala utvecklingsplanen är vägledande för Region Stockholms egen verksamhet - kollektivtrafik, hälso- och sjukvård, regional utveckling och kultur. Den vägleder också Region Stockholms arbete med länsplan för regional transportinfrastruktur och visar Stockholmsregionens övergripande inriktning kopplat till nationell plan för transportinfrastruktur. Eftersom den regionala utvecklingsplanen är översiktlig och har ett långsiktigt perspektiv finns det behov av att ytterligare konkretisera och förtydliga riktningen för många av de områden som hanteras i planen. Därför finns ett antal strategier, handlingsplaner, färdplaner, arenor och mötesplatser, som fördjupar planens mål och inriktning.

Figur 1. Illustration med aktörer (bildlayout ej klar)

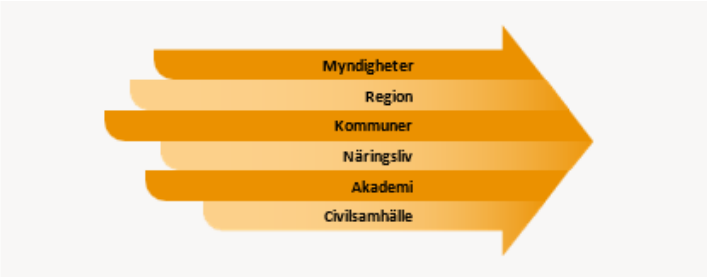

Regional utveckling i linje med internationella och nationella mål

Den regionala utvecklingsplanen visar hur vi, Stockholmsregionens aktörer, gemensamt och på en övergripande nivå bidrar till genomförandet av internationella och nationella mål, strategier och planer inom relevanta samhällsområden. Genom planen omsätts internationella och nationella mål till regional nivå utifrån de förutsättningar som råder i Stockholmsregionen.

Figur 2. Illustration med den regionala utvecklingsplanen i förhållande till andra mål och planer på andra nivåer (bildlayout ej klar)

FAKTA | DEN REGIONALA UTVECKLINGSPLANEN

Den regionala utvecklingsplanen är både en regional utvecklingsstrategi, RUS, i enlighet med lagen om regionalt utvecklingsansvar (SFS 2010:630) och en regionplan i enlighet med plan- och bygglagen (SFS 2010:900) och är upprättad med stöd i dessa lagar. Planen gäller tills vidare. Region Stockholm ska minst en gång under tiden mellan två ordinarie val till regionfullmäktige pröva om regionplanen är aktuell.

Stockholmsregionens förutsättningar

För att utveckla Stockholmsregionen på ett långsiktigt hållbart sätt behöver vi alla ha en gemensam syn på och förståelse för vilka förutsättningar vi har att utgå ifrån. Vi behöver dela synen på Stockholmsregionens styrkor och samhällsutmaningar. Alla aktörer har ett ansvar att bidra – både genom att stärka och bibehålla det som redan fungerar väl och genom att hitta lösningar på de utmaningar vi står inför. Stockholmsregionens styrkor och samhällsutmaningar ligger till grund för den regionala utvecklingsplanens mål och rumsliga inriktning.

En innovativ tillväxtregion

I Stockholmsregionen bor 2,5 miljoner människor och vi är en av Europas snabbast växande storstadsregioner – invånarantalet beräknas öka till cirka 3 miljoner år 2060 (källa: Region Stockholm, Framskrivningar av befolkning och sysselsättning i östra Mellansverige, scenario låg). Vår region är en av Europas mest innovativa och konkurrenskraftiga ekonomier och spelar en viktig roll för EU:s hållbara tillväxt och utveckling. Stockholmsregionen är också Sveriges tillväxtmotor och står för cirka 30 procent av Sveriges BNP. Genom innovation, entreprenörskap och en stor branschbredd, driver Stockholmsregionen hela landets utveckling och agerar ledstjärna för andra regioner i Europa. Stockholmsregionen är ett viktigt affärs- och finansiellt centrum och en strategisk knutpunkt för handel och förbindelser mellan norra Europa och resten av världen.

Ledande kraft i Östersjöregionen och Europa

Geografiskt är Stockholmsregionen en central punkt i Östersjöregionen, en makroregion med omkring 80 miljoner invånare och stor ekonomisk potential. Genom handel, transportförbindelser och forskningssamarbeten knyter Stockholmsregionen samman norra Europa och bidrar till att stärka konkurrenskraften i hela Östersjöregionen. Vår starka position inom innovation, digitalisering och grön omställning gör att Stockholmsregionen är en viktig aktör i den europeiska utvecklingen mot hållbarhet och långsiktig hållbar tillväxt. Samtidigt är Stockholmsregionens utveckling nära sammanlänkad med Europas. Europeiska samarbeten, investeringar och regelverk påverkar regionens förutsättningar inom områden som infrastruktur, forskning och innovation, energiomställning och kompetensförsörjning. Genom deltagande i europeiska nätverk, program och värdekedjor stärks regionens möjligheter att attrahera kapital, talanger och kunskap. Stockholmsregionen bidrar därmed inte bara till Europas utveckling, utan är också beroende av ett starkt och sammanhållet Europa för att långsiktigt kunna utvecklas som en konkurrenskraftig, hållbar och resilient region.

En del av östra Mellansverige

Stockholmsregionen är även en del av storregionen östra Mellansverige, som förutom vårt län utgörs av Gävleborgs län, Södermanlands län, Uppsala län, Västmanlands län, Örebro län och Östergötlands län. Totalt bor cirka 4,5 miljoner invånare i östra Mellansverige (2025). Storregionen står för nästan hälften av Sveriges befolkning, sysselsättning och BNP. Länen i östra Mellansverige utgör i flera avseenden en sammanlänkad enhet i form av väletablerade samarbeten inom olika områden och välintegrerade arbets-, utbildnings- och bostadsmarknader, och har en ledande roll för hela landets utveckling, internationella konkurrenskraft och hållbara tillväxt. Här finns företag och industrier som är strategiskt viktiga för hela Europas framtid och konkurrenskraft.

Figur 3. Kartillustration som visar Stockholmsregionen som en del av östra Mellansverige

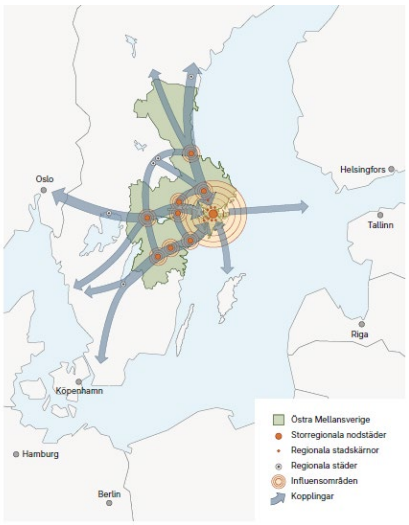

Stockholmsregionens styrkor

Det finns mycket att vara stolt över i Stockholmsregionen. Regionen hamnar ofta på topplaceringar i internationella rankningar som mäter jämställdhet, jämlikhet, miljö, hälsa, innovation, konkurrenskraft, arbetsmarknad och utbildning.

Sammantaget bidrar styrkorna till regionens konkurrens- och attraktionskraft och lockar såväl företag, investerare, spetskompetens och talanger som internationella och svenska besökare. För att uppfylla visionen och nå målen i den regionala utvecklingsplanen behöver vi bygga vidare på, och utveckla, de styrkor som ligger bakom placeringarna.

Människorna som bor, verkar i och besöker regionen

Stockholmsregionens främsta styrka är de människor som samlas i regionen - människor med olika bakgrund från hela Sverige och världen som bidrar till allt från ett levande kulturliv till samhället i stort. Den växande gruppen ”yngre äldre” är friskare än tidigare generationer vilket bidrar till ökade möjligheter att leva ett aktivt och hälsosamt liv. Detta kan i sin tur innebära en positiv inverkan på deras delaktighet på arbetsmarknaden och i samhället i stort. Invånarnas utbildningsnivå är högst i Sverige. Mer än hälften mellan 25 och 65 år har en eftergymnasial utbildning. Den höga utbildningsnivån, i kombination med stark entreprenörsanda och kreativa miljöer, gör också att de som bor och arbetar här ses som tidiga användare av ny teknik, trender och innovationer. Även om det finns brister vad gäller jämställdhet så är kvinnor och män, jämfört med andra delar av Europa och världen, jämställda. Kvinnor i Stockholmsregionen har också en hög utbildningsnivå jämfört med många andra delar av Sverige och världen. År 2024 hade 62 procent av kvinnorna mellan 25 och 65 år eftergymnasial utbildning. Motsvarande andel för männen var 52 procent. (källa: Utbildning SCB)

Sammantaget bidrar bredden av invånarnas olika perspektiv och erfarenheter till kreativa lösningar och idéer, både i näringslivet och i utveckling av innovationer. Denna mångfald och dynamik gör Stockholmsregionen till en attraktiv plats för globala företag att testa och lansera sina tjänster och produkter, samtidigt som det stärker bilden av Stockholmsregionen som en världsledande teknik- och innovationsregion. Det är människorna som är själva grunden för denna framgång. Genom att skapa en miljö där alla – från barn och unga till äldre – kan växa och

ha en hög livskvalitet, byggs ett samhälle som präglas av tillit människor emellan och ett fortsatt högt förtroende för institutionerna. Det är denna utveckling som gör Stockholmsregionen unik och gör invånarna till en av dess största tillgångar.

Närhet mellan land och stad

Stockholmsregionen har såväl stora arealer av landsbygds- och skärgårdsmiljöer som stadsmiljöer och tätorter. Närheten till natur- och kulturmiljöer, rekreation och friluftsliv i kombination med ett rikt och storstadsnära utbud av nöjen, idrott, kultur och service, är unik. Landsbygderna har också stor betydelse genom de areella näringar och den jordbruksmark som finns där. Cirka 85 procent av Stockholmsregionens invånare anser att det är lätt att ta sig till grönområden nära sin bostad. (källa: Livskvaliteten i Stockholmsregionen. En invånarenkät om hur det är att bo, leva och verka i Stockholmsregionen, Region Stockholm 2025).

Närheten mellan land och stad tillsammans med bra pendlingsmöjligheter och möjlighet till distansarbete ger också en större möjlighet att bo på landsbygden, med de livskvaliteter som detta medför. Nästan hälften av Stockholmsregionens invånare arbetar i branscher med potential till distansarbete (källa: Kollektivtrafikbarometern, Svensk kollektivtrafik). En viktig förutsättning är de tåg, bussar, tunnelbanor och sjötrafik som länkar samman länets olika delar och kopplar ihop Stockholmsregionen med övriga Mälardalen.

Livskvalitet, besöksattraktion och ett rikt utbud

God stadsplanering och hur Stockholmsregionens bebyggelse och bostadsområden är gestaltade, bidrar tillsammans med en internationellt sett väl utbyggd kollektivtrafik, regionens kulturarv, kulturmiljöer och närhet till natur- och vattenområden, till attraktiva miljöer och god livskvalitet för Stockholmsregionens invånare. Rent vatten, frisk luft och grönområden med biologisk mångfald ger förutsättningar för den regionala utvecklingen och säkrar livskvalitet och hälsa. Utbudet av kultur, idrott och evenemang är viktiga inslag som bidrar till invånarnas livskvalitet, men även till Stockholmsregionens varumärke och ekonomi. Det gör att många vill besöka Stockholmsregionen och har därmed gjort besöksnäringen till ett av våra styrkeområden. Genom att attrahera besökare stärker turismen inte bara handeln och servicenäringen, utan också regionens synlighet, investeringsklimat och attraktionskraft för talang och etableringar inom andra sektorer.

Runt 85 procent av invånarna i Stockholmsregionen är nöjda med att bo här och tre av fyra tror att de kommer att bo kvar om 10 år. Sju av tio invånare är nöjda med utbudet av kultur och idrott (källa: Livskvaliteten i Stockholmsregionen. En invånarenkät om hur det är att bo, leva och verka i Stockholmsregionen, Region Stockholm 2025). Här finns de stora statliga scenkonstinstitutionerna och de flesta nationella museerna, liksom ett rikt fritt professionellt kulturliv. En majoritet av Sveriges alla konstnärer inom samtliga konstområden är bosatta här. En femtedel av alla företag i länet tillhör de kulturella och kreativa branscherna. Genom det varierade utbudet stärks såväl livskvaliteten för invånare som regionens attraktivitet för besökare, investerare och framtida invånare.

Innovativt och konkurrenskraftigt näringsliv

Stockholmsregionen är landets huvudstadsregion, vilket för med sig särskilda förutsättningar, möjligheter och en utmärkt grund för utveckling. Den ekonomiska tillväxten har sedan 1990-talet varit stark och Stockholmsregionen står år 2025 för cirka 30 procent av Sveriges BNP samt hälften av landets tjänsteexport (2024). I Stockholmsregionen finns en branschbredd där småföretagare och entreprenörer frodas sida vid sida med tillverkande industrier och globala

huvudkontor. Detta gör att Stockholmsregionen kan mäta sig med världens ledande regioner i innovation och konkurrenskraft och bidrar till hela Europas position i den globala konkurrensen.

Näringslivet - tillsammans med akademi och forskningsinstitut, främjaraktörer och offentlig sektor - är en del av ett starkt och välutvecklat forsknings- och innovationsekosystem. Särskilt drivande för utvecklingen är de företag som verkar inom de sju branscher som utgör Stockholmsregionens styrkeområden (se faktaruta nedan). Tillsammans står dessa för över 40 procent av sysselsättningen och omsättningen i Stockholmsregionen och har en stark potential att bidra till en långsiktigt hållbar regional tillväxt. Techbranschen är den snabbast växande branschen och har mer än fördubblat sin omsättning sedan 2010. Den är också en viktig drivkraft för utveckling i andra branscher och för Sveriges möjlighet att bidra till Europas digitala suveränitet och beredskap i ett alltmer komplext geopolitiskt läge

Av alla globala huvudkontor i Norden finns hela 57 procent lokaliserade i Stockholmsregionen. Tillsammans med Amsterdam ligger Stockholmsregionen på plats tre i Europa, efter London och Paris. Globala huvudkontor är strategiskt viktiga då de driver regional utveckling, är jobbskapande och signalerar regionens betydelse i världsekonomin. Stockholm har flest unicorns per invånare i världen efter Silicon Valley och har bäst tillgång till finansiering och kapital i Norden. God internationell tillgänglighet spelar en avgörande roll för Stockholmsregionens framtida konkurrenskraft och attraktionsförmåga på den globala arenan.

FAKTA | NÄRINGSLIVETS STYRKEOMRÅDEN
Branscher där Stockholmsregionen är stark i förhållande till andra nationella och internationella regioner och driver på regionens hållbara tillväxt, export och konkurrenskraft. Dessa är: Informations- och kommunikationsteknologi (IKT), life science, finans, miljöteknik, kulturella och kreativa branscher (KKB), besöksnäring och högspecialiserad industriell tillverkning (se Näringslivs- och tillväxtstrategi för Stockholmsregionen, Region Stockholm 2021).

Hög kompetens och stark arbetsmarknad

Arbetsmarknaden sysselsätter 1,3 miljoner människor vilket motsvarar en sysselsättningsgrad på cirka 80 procent i Stockholmsregionen. Invånarnas utbildningsnivå är bland de högsta i Europa. Andelen med eftergymnasial utbildning är större än i riket som helhet med 56 procent av alla i åldern 25–64 år i länet jämfört med 47 procent i riket. Bland dem som har mer än tre års eftergymnasial utbildning är andelarna 39 procent för Stockholms län jämfört med 31 procent i riket. Stockholmsregionen är den enda av Sveriges tre storstadsregioner som uppvisar en generell specialisering mot kunskapsintensiv arbetskraft. Stockholmsregionen har också en stark folkbildningstradition och regionens rika föreningsliv möjliggör bland annat livslångt lärande och bidrar till social inkludering och demokrati.

Framgångsrika innovations- och forskningsmiljöer

Stockholmsregionen är en av Europas mest innovativa regioner och företagen i regionen investerar drygt 3,5 procent av bruttoregionprodukten (BRP) i forskning varje år. Här finns en stark tradition av kunskap, kultur och kompetens, där universitet och högskolor är högt rankade och flera internationellt framstående forskningsmiljöer lockar studenter och forskare från hela världen. Till exempel rankas Karolinska Universitetssjukhuset som ett av världens främsta sjukhus och Karolinska institutet rankas som ett av Europas mest framstående universitet. Nobelpriset – en av de mest prestigefyllda utmärkelserna inom litteratur, fysik, kemi, medicin

och ekonomi – delas ut varje år i Stockholm. Här finns också en stark koncentration av Sveriges konstnärliga högskolor.

Motor i den gröna omställningen

Stockholmsregionen lyfts ofta fram som en internationell förebild inom hållbarhet och når topplaceringar i olika internationella jämförelser. Ambitiösa klimatmål, låga utsläpp, i stort sett fossilfri kollektivtrafik och satsningar på förnybar energi kombinerat med god luftkvalitet, stadsnära natur och satsningar på hållbara transporter gör att Stockholmsregionen under lång tid har legat i framkant i den gröna omställningen. Den innovationskraft som finns inom ny grön teknik bidrar till näringslivsutveckling och ökar regionens attraktivitet för investeringar och nysatsningar inom grön omställning samt grön teknologi.

Stockholmsregionens ambition att visa klimatledarskap och vara ledande i den gröna omställningen är en viktig del av vårt internationella varumärke. Miljötekniksektorn är ett av regionens sju styrkeområden inom näringsliv och har många sysselsatta jämfört med andra regioner i Sverige, framför allt i små företag. Samtidigt finns potential att stärka området och satsningar görs för att introducera nya företag och innovationer på marknaden.

Våra samhällsutmaningar

Vårt utgångsläge är starkt och Stockholmsregionen har många styrkor att värna om och bygga vidare på. Samtidigt står Stockholmsregionen inför stora utmaningar som vi tillsammans måste hantera. De identifierade samhällsutmaningar grundar sig i fyra globala megatrender; urbanisering, digitalisering, klimat och globalisering.

Vi blir fler som ska leva, bo och resa

Hur kan vi växa på ett hållbart sätt, med minskad klimatpåverkan och med en hållbar mark- och vattenanvändning?

Stockholmsregionen fortsätter att växa och det innebär en ökad efterfrågan på bland annat bostäder, infrastruktur och transporter. Redan idag är det trångt på spår och vägar, och tillgången till bostäder, teknisk försörjning och rekreation har inte ökat i samma takt som befolkningen. Att bygga nytt för att möta efterfrågan innebär samtidigt utsläpp av växthusgaser, miljöpåverkan och resursförbrukning. Ytterligare en utmaning är energiförsörjning och det ökande behovet av el, som följer både av den gröna omställningen och en ökad befolknings-storlek. Kapaciteten för dricksvattenförsörjning, spillvatten- och masshantering har inte heller byggts ut i takt med bebyggelseutvecklingen.

När invånarna blir fler ökar också konkurrensen om mark och målkonflikter uppstår när olika intressen behöver vägas mot varandra. I de bästa, mest attraktiva och kollektivtrafiknära lägena är risken störst att kvaliteter såsom kulturvärden, utemiljöer och grönområden inte tas tillvara eller i värsta fall försvinner. Förlust av grönska kan resultera i negativ påverkan på människors och djurs hälsa och ett försämrat motstånd mot klimatförändringar. Trycket på natur och obebyggd mark medför slitage, förlust av naturresurser som jordbruksmark, biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Även förmågan till klimatanpassning minskar. Viktiga funktioner i den obebyggda marken, som till exempel rekreation, flödesreglering och rening av dagvatten, och upptag av koldioxid, riskerar att byggas bort.

Inomregionala skillnader och sociala utmaningar

Hur kan vi skapa jämlika och goda livsvillkor och en god livsmiljö för alla?

I Stockholmsregionen förekommer inomregionala skillnader mellan olika bostadsområden vad gäller exempelvis livsvillkor, skolresultat, valdeltagande, hälsa, och tillgång till arbete. Var fjärde invånare i Stockholmsregionen bor i områden som präglas av låga inkomster och hög arbetslöshet. Andelen invånare med utländsk bakgrund varierar också mellan olika områden. Det finns även geografiska skillnader i tillgång till välfärdstjänster, samhällsservice, kultur, föreningsliv, idrott och tillgång till rekreation och friluftsliv. Skillnaderna i livsvillkor påverkar både människors möjlighet att leva fullgoda liv och synen på samhället. Detta kan även få konsekvenser i form av minskad tillit och minskat förtroende för de demokratiska institutionerna, och på sikt också påverka Stockholmsregionens attraktivitet och näringslivsklimat. Stockholmsregionen utmanas också av den organiserade brottsligheten och följder av denna.

Svårigheten för många av Stockholmsregionens invånare att hitta en bostad påverkar människors livssituation och Stockholmsregionens attraktivitet och konkurrenskraft. Särskilt svårt är det för dem som har särskilda behov, bristande ekonomiska förutsättningar, saknar nätverk eller som av andra skäl har en svagare ställning på bostadsmarknaden. En angränsande utmaning är långtidsarbetslöshet och möjligheterna till arbete för dem som står långt ifrån arbetsmarknaden. Utöver detta förändras Stockholmsregionens befolkningsstruktur i form aven åldrande befolkning med fler äldre och färre barn. Det ökade antalet äldre är en utmaning när det gäller vårdbehov och kompetensförsörjning.

Omvärlden upplevs alltmer osäker

Hur kan vi skapa en trygg och motståndskraftig region?

Till följd av händelser i omvärlden behöver Stockholmsregionens motståndskraft stärkas mot olika typer av samhällsstörningar. Som huvudstadsregion är vi särskilt utsatta för yttre och inre hot. Klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, föroreningar, organiserad brottslighet, störningar i leveranskedjor, social oro och desinformation samt militära hot är exempel på risker som vi behöver stärka vår beredskap inför. För Stockholmsregionen är det viktigt att försörjning av el, rent vatten, avlopp och andra samhällsfunktioner förblir tillräckligt motståndskraftiga för att fungera under krissituationer, liksom att invånarna har den kunskap, och beredskap som krävs. Klimatförändringen medför utmaningar så som extremväder, höga temperaturer, översvämningar, erosion och ekosystemtjänster.

En hållbar markanvändning är en viktig fråga för en stärkt motståndskraft. Hur ska vi i Stockholmsregionen använda våra markresurser så att vi långsiktigt kan trygga vårt behov av till exempel livsmedel, energi och infrastruktur, samtidigt som ekosystemens funktioner upprätthålls? Detta samtidigt vägt mot andra behov som till exempel fler bostäder.

Den globala konkurrensen hårdnar

Hur kan vi stärka förutsättningarna för forskning och innovation, företagande och kompetensförsörjning?

Det geopolitiska läget ökar osäkerheten för en exportberoende region som Stockholm, där tillväxten är beroende av ett stabilt internationellt regelverk för handel med det europeiska samarbetet som grund. I ett globalt sammanhang är Stockholmsregionen en relativt liten region med långa avstånd till andra marknader. Samtidigt som vi är beroende av kontakter med omvärlden är den internationella tillgängligheten med tåg, båt och flyg begränsad. Arlanda har

en särställning som landets port mot omvärlden. En stark ställning i jämförelse med andra nordiska flygplatser, möjliggör förutsättningar för bland annat fler direktlinjer till långväga destinationer. Internationella tåg- och båtförbindelser behöver spela en större roll framöver till närmare destinationer och målpunkter.

En liten och öppen ekonomi som Stockholmsregionen påverkas av den hårdnande konkurrensen och protektionismen som ökar i världen. Vår andel av den globala exporten har redan minskat. Trots att regionens näringsliv idag ligger i framkant är det ingen garanti för hög konkurrenskraft i framtiden. Strategiskt viktiga tekniker är avgörande för vår framtida globala konkurrenskraft, för den gröna omställningen och för säkerhet och beredskap. Näringslivets roll är central för tillämpning av dessa tekniker, både de tillverkande industrierna och de kunskapsintensiva företagen. Högre utbildning, grundforskning, tillämpad forskning och innovation är av avgörande betydelse och därför behövs ökade offentliga och privata investeringar samt tillgång till finansiering även på den europeiska nivån.

Flera branscher har i dag svårt att få tag på rätt kompetens och för få utbildas i yrken där efterfrågan är stor. Många företag är även beroende av att människor från olika delar av Sverige och världen vill flytta hit. Stockholmsregionens unika styrkor och identitet är inte tillräckligt kända, så som den höga livskvaliteten och regionens goda livsmiljöer. Samtidigt försvåras möjligheten att attrahera arbetskraft och matcha jobb inom Stockholmsregionen på grund av bostadsbristen kombinerat med otillräckliga möjligheter att resa kollektivt över hela regionen, såväl i stad som på landsbygd och i skärgård, och på olika tider av dygnet. Det är en utmaning att vara tillräckligt attraktiv för att på ett hållbart sätt attrahera eller behålla såväl etableringar och investeringar som arbetskraft och besökare i regionen.

VÅR VISION:
Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion – att bo, leva och verka i

Stockholmsregionens vision är att vara Europas mest attraktiva och hållbara storstadsregion – att bo, leva och verka i. Den är långsiktig och tidlös. Visionen ska hjälpa oss aktörer att hålla en gemensam riktning, den sätter tonen och skapar en bild av den Stockholmsregion vi vill vara:

En tillgänglig, resurseffektiv och robust region utan klimatpåverkande utsläpp

Stockholmsregionen lever upp till klimatmålen och cirkulära lösningar och affärsmodeller präglar vårt samhälle. Det betyder att resurser används på ett effektivt sätt. Stockholmsregionen är ett nav för hela Sverige med hög tillgänglighet både inom och utanför regionen. Transportsystemet är hållbart, tillgängligt och effektivt. Det är enkelt och smidigt att resa, transportera gods och bedriva nyttotrafik. De tekniska försörjningssystemen förser invånare och verksamheter med rent vatten, energi och avlopps- och avfallshantering, där cirkulära system omhändertar och återanvänder använda resurser.

Digitalisering, elektrifiering och en resurseffektiv markanvändning har fört såväl människor som verksamheter närmare varandra. Naturresurserna brukas på ett ansvarsfullt sätt och bidrar till bland annat näringsrik mat, upptag av kol och vacker natur med rik biologisk mångfald. Vattnet är rent och luften frisk att andas. Sammantaget har Stockholmsregionen god förmåga och kapacitet att förebygga och hantera okända och kända störningar i form av till exempel klimatförändringar, kriser, katastrofer eller knappa resurser.

En jämlik trygg och inkluderande region med god livsmiljö

I Stockholmsregionen är livsmiljöerna goda och möjligheterna jämlika och jämställda. Här kan människor förverkliga sina drömmar och vara delaktiga i samhället utifrån förmåga. Samhällsklimatet är öppet och inkluderande med hög delaktighet och tillit. Demokratin är stark och varje invånare har inflytande och möjlighet att påverka sin livssituation. Här känner sig människor fria och trygga. Grunden läggs genom goda uppväxtvillkor för barn och unga i hela regionen och genom att ta till vara människors unika resurser och erfarenheter under hela livet. Möjligheterna till utbildning, arbete, vidareutbildning och företagande är goda och gagnar inte bara oss som lever här, utan även utvecklingen i hela Sverige. Det finns goda möjligheter att få en bostad i attraktiva boendemiljöer, där invånarna har likvärdig tillgång till samhällsservice, kollektivtrafik, parker, idrott och kultur. Regionens rika biologiska mångfald och dess välmående ekosystem bidrar till en resilient och attraktiv region. Natur- och kulturmiljöerna skapar möjligheter till goda livsmiljöer och bidrar till människors hälsa och välbefinnande. Stockholmsregionen erbjuder en kombination av stadspuls och livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer. Folkhälsan i Stockholmsregionen är god och jämlik, främjande och förebyggande insatser är norm. Vård och omsorg finns tillgängligt i hela regionen.

En globalt ledande tillväxt- och kunskapsregion

Framgångsrika företag skapar möjlighet till försörjning och hållbar tillväxt och är en förutsättning för att klara välfärden. Företagsklimatet i Stockholmsregionen är innovativt och kreativt och bygger på ett välutvecklat samarbete mellan näringsliv, akademi och offentlig sektor. Start-up-

scenen är stor och företag som har växt från idé till global miljardaffär leder vägen för fler innovativa scale-ups i Stockholmsregionen. Här finns världsledande forskning och innovation och den gröna omställningen har lett till ett cirkulärt samhälle med klimat- och energismarta lösningar. Digitalisering och tillämpning av AI och andra avancerade tekniker bidrar till utvecklingen av näringsliv, offentlig sektor och människors vardag. Stockholmsregionen har en god kompetensförsörjning, attraktiva utbildningar och en jämställd och inkluderande arbetsmarknad för hållbar tillväxt i hela regionen. De internationella förbindelserna är starka och bidrar till ökad kompetens, företagsetableringar och goda exportmöjligheter. Stockholmsregionens unika styrkor formar vår gemensamma identitet och är välkända i hela världen – vilket lockar både investeringar, etableringar och besökare, till regionen.

Figur 5. Illustrationen visar hur den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till de tre hållbarhetsperspektiven och ömsesidigt beroende av varandra (bildlayout ej klar)

Mål för Stockholmsregionens utveckling

I Stockholmsregionen sätter vi upp mål som är särskilt viktiga för länets utveckling och för att nå vår vision. Målen bygger vidare på våra styrkor och hjälper oss att hantera våra samhällsutmaningar. Utifrån målen behöver samtliga aktörer i Stockholmsregionen hjälpas åt att prioritera aktiviteter och insatser. För att vi ska nå målen behöver alla bidra, utifrån våra olika roller, ansvar och förutsättningar.

Målen är delvis överlappande, täcker många olika områden och bildar tillsammans en helhet. De är uppdelade i två olika tidsperspektiv, mål på lång sikt respektive mål på kortare sikt. De långsiktiga målen är utformade för att visa vilken effekt vi vill uppnå bortom år 2040 mot år 2060. De kortsiktiga målen siktar mot 2035–2040. Dessa är resultatinriktade och ska tydliggöra vad som behöver uppnås för att nå dit vi vill. Det är resultatmålen som är föremål för uppföljning. Målen kan ibland upplevas stå i konflikt med varandra. Exempelvis ska mål om ökad bostadsförsörjning, bevarande av natur- och kulturvärden, minskad klimatpåverkan och ekonomisk utveckling ofta uppnås samtidigt och på samma platser. Sådana mål- och intressekonflikter är en del av samhällsplaneringen. Det är viktigt med transparens kring var och varför mål- och intressekonflikter uppstår, samt att berörda aktörer synliggör, tar ansvar för att göra avvägningar och välja lösningar som, utifrån givna förutsättningar, bidrar till att minska konflikterna. Den regionala utvecklingsplanen utgör ett strategiskt stöd i detta arbete, medan konsekvensbeskrivningar och andra fördjupade analyser utgör kompletterande underlag för de avvägningar som behöver göras i efterföljande planering.

Figur 6. Illustration mål (bildlayout ej klar)

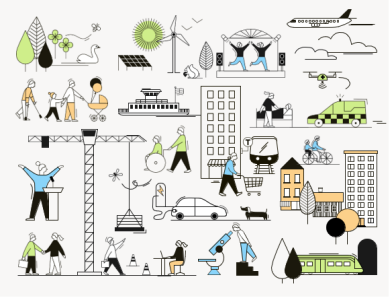

MÅL 1 År 2045 har Stockholmsregionen inte några nettoutsläpp av växthusgaser

Vi upplever redan idag effekter av ett förändrat klimat och kommer i Stockholmsregionen, liksom övriga delar av världen, behöva både hantera effekter av klimatförändringarna och bidra till minskade utsläpp genom att förändra hur vi konsumerar och producerar varor och tjänster. Vi kan också bidra till minskade utsläpp genom att lösningar från Stockholmsregionen sprids till andra delar av Sverige och utanför landets gränser. Det nationella klimatmålet anger att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser. Det regionala målet utgår från det nationella målet och att Stockholmsregionen ska bidra med vår del av Parisavtalet. För att vi ska kunna göra detta behöver vi minska våra växthusgasutsläpp i större utsträckning än vi gjort hittills. Enligt koldioxidbudgeten för Stockholms län krävs en minskning på minst 12,5 procent per år. Detta handlar om de så kallade territoriella utsläppen, men även de utsläpp som vår konsumtion orsakar utanför vår region måste minska. Dessa utsläpp beräknas vara flerfalt större än våra territoriella utsläpp och behöver få ett större fokus.

Vi behöver gå mot en cirkulär ekonomi där resurser används mer effektivt. Detta gäller både invånare, offentlig sektor och näringsliv. Trots åtgärder blir det svårt att fullt ut nå målet till 2045 och därför behövs det även så kallade kompletterande åtgärder – upptag eller avskiljning av koldioxid som ger negativa utsläpp. Klimatförändringen drabbar människor och geografiska områden olika och detta behöver beaktas i det fortsatta arbetet. Områden som bidrar till en stor andel av utsläppen är transportsektorn och bygg- och anläggningssektorn. Samtidigt växer Stockholmsregionen snabbt och vi behöver fler bostäder och en utvecklad infrastruktur. För att minska utsläppen måste vi utveckla alternativ till att bygga nytt och bättre utnyttja befintliga byggnader och resurser. En god internationell tillgänglighet är viktig för att säkerställa Stockholmsregionens attraktivitet, konkurrenskraft och talangattraktion. Här blir det hållbara resandet en viktig förutsättning för att samtidigt uppnå klimatmålen. Flygbranschens mål är att allt flyg som startar vid svenska flygplatser ska vara fossilfritt senast 2045 och för att nå det behöver flygets gröna omställning och framtida elektrifiering skyndas på. Mycket av exporten sker med tunga transporter på väg, vilket står för en stor del av klimatutsläppen. För att dessa transporter ska kunna bli hållbara behövs omfattande åtgärder som är kopplade till bland annat val av transportsätt och resvägar, fossilfria bränslen och beläggningsgrad.

FAKTA | VÄXTHUSGASUTSLÄPP
Territoriella utsläpp: Direkta utsläpp från aktiviteter som utförs inom länets gränser.
Konsumtionsbaserade utsläpp: Utsläpp som konsumtion i länet orsakar, oavsett var i Sverige eller världen utsläppen sker.

Resultatmål:

1.1 Koldioxidutsläppen har minskat med i snitt minst 12,5 procent per år sedan 2022 i enlighet med länets koldioxidbudget

Stockholms läns koldioxidbudget (Koldioxidbudget för Stockholms län 2023–2045) visar hur mycket koldioxid Stockholmsregionen som mest kan släppa ut om Stockholmsregionens del i Parisavtalet ska uppfyllas. Budgeten visar vilket totalt utsläppsutrymme länet har, det vill säga den maximala volym koldioxid som kan släppas ut över all framtid. Budgeten fokuserar på de utsläpp som sker inom våra geografiska gränser, så kallade territoriella utsläpp eller direkta utsläpp. Budgeten uppdateras årligen med statistik och den senaste uppdateringen visar att utsläppen i Stockholmsregionen behöver minska med minst 12,5 procent årligen för att utsläppsutrymmet ska räcka fram till 2045. Görs inte de nödvändiga utsläppsminskningarna ett år kommer en större minskning att krävas nästkommande år. Om länet fortsätter med samma utsläppstakt som de senaste åren kommer länets koldioxidbudget att ta slut redan 2030 och utsläppen måste då upphöra helt.

1.2 Växthusgasutsläppen från inrikes transporter i Stockholmsregionen har upphört senast 2040

Transporter står för runt hälften av de territoriella utsläppen av växthusgaser i Stockholmsregionen, varav personbilar står för en övervägande andel, strax över 60 procent. Lastbilar står för cirka 25 procent och inrikes civil sjöfart och inrikes flyg för 8 respektive 3 procent. Utsläppen från kollektivtrafiken är däremot små. Utsläppen ska enligt det nationella etappmålet för inrikes transporter minska med minst 70 procent till år 2030 jämfört med år 2010. Detta mål är en utgångspunkt även i Stockholmsregionen och med effektiva åtgärder ska utsläppen ha upphört till senast år 2040. Region Stockholm ska samtidigt aktivt verka för att klimatpåverkande utsläpp från transporter i Stockholmsregionen ska upphöra redan till år 2035. För att nå målen behövs bland annat bättre förutsättningar för fossilfria bränslen, så som el, biobränslen och vätgas. Elektrifiering av fordonsflottan och utbyggnad av laddinfrastruktur är centrala delar av lösningen. Samtidigt finns utmaningar med en övergång till el, bland annat tillgången till effekt i elsystemet.

1.3 Växthusgasutsläppen från bygg- och anläggningssektorn har minskat

Bygg- och anläggningssektorn står för runt 20 procent av de nationella utsläppen. Utsläppen kommer till stor del från produktion, grundläggningsarbeten och transporter av byggmaterial. Bland annat ger transporter av berg och jordmassor till och från byggarbetsplatser stora utsläpp. Genom val av byggnadstyp och placering kan omfattningen av grundläggning och masshantering påverkas. När inredning och byggmaterial inte bevaras eller tas om hand går både resurser och ibland värdefullt kulturarv till spillo. Inom ramen för Fossilfritt Sverige har Bygg- och anläggningssektorn tagit fram en färdplan för fossilfrihet. I denna ingår mål om fossilfri sektor till 2045 och ett mål om 75 procent minskade utsläpp av växthusgaser 2040 jämfört med 2015. Bygg- och anläggningsverksamhet i Stockholmsregionen bör bidra till denna målsättning. Alternativ till att bygga nytt och lösningar för hur vi kan använda befintlig bebyggelse behöver utvecklas. Genom att minimera antalet transporter och utveckla fler åtgärder för en cirkulär plan- och byggprocess som främjar innovation och säkerhetsställer att material används på ett resurseffektivt sätt, kan vi minska utsläppen.

1.4 Växthusgasutsläppen från konsumtion har minskat

Normalt mäts i dag de territoriella utsläppen av växthusgaser, det vill säga utsläpp som sker inom länets gränser. För att mäta de utsläpp som vår konsumtion i länet orsakar oavsett var i Sverige eller världen utsläppen sker, behöver vi i stället mäta de så kallade konsumtionsbaserade utsläppen. Konsumtionen sker både hos medborgare, hos företag och genom offentlig verksamhet. Statistik finns inte idag på regional nivå, men mätningar (SEIs Konsumtionskompass och statistik från Naturvårdsverket) indikerar att de konsumtionsbaserade utsläppen i Stockholmsregionen kan vara upp till fem gånger större än de territoriella. Enligt Miljömålsberedningen behöver Sverige minska de konsumtionsbaserade utsläppen med 69 procent till 2040 jämfört med 2010. Arbetet i Stockholmsregionen behöver accelerera så att växthusgasutsläpp från konsumtion har uppnått klimatneutralitet till 2045 i syfte att nå EU-målen och internationella överenskommelser såsom Parisavtalet. Vägen mot minskad klimatpåverkan från konsumtion behöver fördjupas med utvecklad statistik, preciserad riktning och kunskap om åtgärdernas effekt. Insatser för omställning till en cirkulär ekonomi där resurser används effektivt är avgörande för att uppnå målet. Företag kan behöva ställa om steg i sina produktionscyklar och nya affärsmodeller behövs för att öka återanvändning och återvinning. Möjligheterna till delning och reparation behöver förbättras för konsumenter. Transport och boende är två områden som orsakar stora konsumtionsbaserade utsläpp. Ytterligare områden med stor andel av de konsumtionsbaserade utsläppen är flygresor och livsmedel. En specifik materialström från vår konsumtion som idag orsakar en stor andel av utsläppen är det plastavfall som hushållen inte sorterar ut från sitt restavfall. Denna plast genererar utsläpp när restavfallet förbränns för att producera fjärrvärme. Det pågår utveckling av tekniska lösningar för att hantera en del av denna problematik, men flera steg återstår.

1.5 Upptag och avskiljning av koldioxid har ökat

För att nå klimatmålen behövs kompletterande åtgärder. Dessa åtgärder ger, genom upptag eller avskiljning av koldioxid, så kallade negativa utsläpp. Ett sätt att skapa negativa utsläpp är genom ett ökat upptag av växthusgaser i skog och mark, så kallade kolsänkor. Kolsänkor kan ökas genom åtgärder inom skogs- och jordbrukssektorn, men också genom naturbaserade lösningar i den byggda miljön. Genom att bevara, återställa och öka andelen grönytor kan mer kol bindas. Ett annat sätt är att genom tekniska lösningar avskilja koldioxid vid produktion av energi eller i industrin, så kallad CCS. Detta kan bland annat ske genom avskiljning i fjärrvärmeverk där biobränslen (så kallad bio-CCS) används, vilket kan vara aktuellt för Stockholmsregionen som har en stor andel fjärrvärme. Framställning och användning av biokol är ett annat sätt att skapa negativa utsläpp. Biokol kan produceras från flera olika typer av organiskt material, bland annat från restprodukter såsom park- och trädgårdsavfall och slam.

Mål 2 Stockholmsregionen har motståndskraftiga system som säkerställer funktionalitet, säkerhet och beredskap

Ett försämrat omvärldsläge, ett förändrat klimat och en växande befolkning ställer ökade beredskapskrav på alla aktörer i regionen. Stockholmsregionen har som huvudstadsregion både symbolisk och strategisk betydelse i form av att vara Sveriges politiska, ekonomiska och administrativa centrum, med en stor koncentration av befolkning och kritiska funktioner. Vi behöver säkerställa att det finns en tillräcklig motståndskraft i samhället vid fredstida kriser eller höjd beredskap. Det kan ske genom att samhällsviktig verksamhet och kritisk försörjning är

tillräckligt skyddad och att anpassningar görs för att hantera klimatrelaterade risker. Alla tekniska system behöver vara kapacitetsstarka, resurseffektiva och motståndskraftiga för att möta ett växande behov och ökade krav på beredskap. Flera av dessa är ömsesidigt beroende av varandra – vilket kan stärka funktionerna, men det kan även innebära en ökad sårbarhet.

Resultatmål

2.1 Stockholmsregionen har ökat sin förmåga att bedriva samhällsviktig verksamhet i fredstida kriser och höjd beredskap

Motståndskraftiga system är avgörande för att bedriva samhällsviktig verksamhet under fredstida krissituationer och höjd beredskap. Det kan exempelvis handla om kritisk infrastruktur för hälso- och sjukvård, transportinfrastruktur, kommunikation, vattenförsörjning, avloppshantering, avfallshantering och energi. Stockholmsregionens aktörer behöver planera för system som kan hantera, anpassas och återhämta sig från olika typer av störningar, som extrema väderförhållanden eller avsiktliga försök till sabotage. Samhällsviktig verksamhet har ett flertal kritiska beroenden, däribland en fungerade elförsörjning, energiförsörjning och digital infrastruktur. För att säkra länets vattenförsörjning och reservvattenförsörjning behövs motståndskraftiga system för vatten och avlopp. Där utöver är många samhällsviktiga verksamheter beroende av en fungerande försörjning av varor och tjänster oavsett störningar i transportsystemet. Stockholmsregionens aktörer behöver därför beakta beredskapshänsyn i samhällsplaneringen för att tidigt identifiera och hantera målkonflikter så att långsiktigt hållbara avvägningar och prioriteringar kan göras.

Förutsättningar för livsmedelsförsörjning och livsmedelsberedskap behöver stärkas. Ett starkt livsmedelssystem förutsätter bland annat goda förutsättningar för bibehållen regional livsmedelsproduktion och starka livsmedelskedjor till Stockholmsregionen. Den offentliga måltiden kan vara en drivande faktor och en säker kund för regionala lantbrukare. Stockholmsregionens aktörer behöver bidra till den gemensamma utvecklingen av ett robust lantbruk och en robust livsmedelsindustri. För att minska sårbarheten i livsmedelssystemet är planering, förebyggande arbete och en fungerande infrastruktur viktigt, samtidigt som flexibilitet i systemet måste kunna bibehållas.

2.2 Motståndskraft mot klimatrelaterade kriser i Stockholmsregionen har ökat

I Länsstyrelsens regionala handlingsplan för klimatanpassning för Stockholms län görs bedömningen att länets största klimatrisker är höga temperaturer, översvämningar på grund av skyfall och havsnivåhöjning och förlust av biologisk mångfald. Vi upplever redan idag effekterna av klimatförändringen. Värmeböljor, ökad utbredning av hårdgjorda ytor i länet och omfattande mänsklig aktivitet höjer temperaturen ytterligare och skapar urbana värmeöar i tätbebyggda områden. Där kan temperaturen vara flera grader högre än i närliggande grönområden. Möjligheten att skydda sig mot värme och höga temperaturer är olika utifrån socialekonomiska förutsättningar. Därtill har vissa grupper nedsatt förmåga att reglera kroppstemperaturen, exempelvis barn, gravida, äldre och personer med sjukdomar, men även djur. Det gör att sårbara grupper oftare drabbas och sociala hälsoskillnader kan förstärkas.

En stor del av marken är låglänt och belägen vid kusten, vid Mälaren eller i dalgångar. Det gör att befolkning, infrastruktur och bostäder i dessa delar av länet, är särskilt utsatta för risker kopplade till extrem nederbörd, översvämningar och ras, skred och erosion. Lösningar som minskar riskerna och berör flera olika aktörer behöver hanteras i mellankommunal samverkan där regionala riskanalyser är viktiga underlag.

Hur vi lokaliserar såväl ny bebyggelse och infrastruktur som hur befintlig bebyggelse och infrastruktur anpassas, är avgörande för att stå emot skador som kommer av ett förändrat klimat. En viktig del i arbetet är att planera för fler kostnadseffektiva naturbaserade lösningar i tätortsmiljöer, för odlingslandskapet, skogs- och kustmiljöer. En stärkt samverkan behövs för att vi ska kunna hantera de utmaningar som klimatförändringarna medför. Åtgärder behöver utformas med hänsyn till lokala behov och sårbara grupper.

2.3 Kapacitet och motståndskraft i tekniska försörjningsystem har ökat

För att samhället ska fungera krävs pålitliga och väl underhållna tekniska försörjningssystem. En ökande befolkning och ökade krav på beredskap gör att länets aktörer behöver bidra till att samtliga system skyddas, underhålls och utvecklas. Många befintliga system har en stor underhållsskuld och för att öka kapaciteten och effektiviteten i dessa behöver reinvesteringar göras. Användningen av vatten måste effektiviseras för att minska belastningen, både på vatten- och avloppssystem och på bakomliggande vattenresurser.

Till följd av elektrifieringen och omställningen till ett fossilfritt samhälle ökar beroendet av en väl fungerande elförsörjning. Fokusering på en enskild energilösning riskerar att öka sårbarheten. Beredskapshänsyn behöver därför beaktas i takt med omställningen så att det finns tillgång till olika drivmedel samtidigt som det krävs en omfattande utbyggnad av elproduktionskapacitet, elnät och lagringsmöjligheter. Det är även viktigt att välja rätt energikälla till ändamålet.

Den digitala infrastrukturen behöver möta samhällets behov av digitala tjänster på ett säkert och tillräckligt sätt. Det ställer funktionella krav på täckning, kapacitet, stabilitet och säkerhet på infrastrukturen som behöver fortsätta utvecklas för att bli mer robust.

Mål 3 Stockholmsregionen har en hållbar och pålitlig energiförsörjning som möter behoven

Att Stockholmsregionens el- och energiförsörjning är pålitlig är en förutsättning för att verksamheter och vardagsliv ska fungera. Det är viktigt att regionens utveckling inte begränsas av flaskhalsar i energiförsörjningen. För att vara hållbar, effektiv och motståndskraftig behöver energiförsörjningen utvecklas. Det behövs nya innovativa lösningar. En robust energiproduktion har en balans mellan planerbar och förnybar energi och möjligheter till energiinlagring.

Fjärr- och kraftvärmen i Stockholmsregionen behöver stärka sin konkurrenskraft och stå för merparten av den lokala energiproduktionen. För att säkerställa en resilient och kapacitetsstark energidistribution behöver vi utveckla stabiliteten i näten. Befintliga flaskhalsar i elnätens olika nivåer behöver byggas bort så att kapaciteten möter den gröna omställningen och näringslivets behov. Utöver ökad överföringskapacitet och elproduktion kan länets elförsörjning förbättras genom energieffektivisering.

Resultatmål:

3.1 Elförsörjningen i Stockholms elområde har förbättrats

Stockholmsregionen kommer fortsatt att vara beroende av att importera el från andra delar av landet och elförsörjningen i det elområde där Stockholmsregionen ingår behöver öka. Framtidens ökande elbehov kan tillgodoses genom att elnätet byggs ut för att få bort flaskhalsarna ur systemet, som idag driver upp elpriset, eller att elområdet där Stockholmsregionen ingår ökar sin fossilfria elproduktion, eller en kombination av dessa. Ett sätt

att möta efterfrågan är ökad flexibilitet i elanvändning och lagring. Det bidrar både till eltillgång under tiden elnäten byggs ut, stärker beredskapen samt ger ett effektivare utnyttjande av elnätet. Energieffektiviseringar i byggnadsbestånd och verksamheters processer är också ett viktigt verktyg för att minska elanvändningen. En utvecklad elförsörjning leder till att länet kan fortsätta den gröna omställningen, verksamheter kan etablera sig och bostäder och infrastrukturprojekt kan utvecklas.

3.2 Kapaciteten i elnäten har ökat och möter Stockholmsregionens behov

Elbehovet i Stockholmsregionen ökar på grund av den gröna omställningen, näringslivets utveckling och befolkningsökningen. Den lokala elproduktionen i Stockholmsregionen är låg, vilket innebär att Stockholmsregionen är beroende av import av el från övriga Sverige och kommer fortsatt vara det.

Överföringskapaciteten i det nationella transmissionsnätet samt underliggande region- och lokalnät behöver därför öka. Redan planerade projekt innebär nya ledningsdragningar, uppgradering av nätstationer och spänningshöjning i befintliga ledningstråk. För att bygga bort flaskhalsar och för att få elen att nå slutanvändaren är det viktigt att projekten byggs inom utsatt tid. Energieffektiviseringar är också ett viktigt verktyg för att minska elanvändningen och kunna använda befintlig kapacitet i elnätet effektivt över tid.

3.3 Den inomregionala produktionen av förnybar el har ökat

Det finns flera fördelar med att öka den inomregionala elproduktionen. Ur ett beredskaps-perspektiv finns det fördelar med att öka den lokala elproduktionen och främja lösningar för ökad produktion av förnybar energi och verka för en förnybar energiförsörjning. Dessutom använder inte lokal elproduktion transmissionsnätet vilket gör att det inte belastas ytterligare.

3.4 Fjärr- och kraftvärme utgör en central roll i länets energiförsörjning

Fjärr- och kraftvärme är avgörande för att energiförsörjningen i Stockholms län ska fungera. För att optimera användningen bör den, där det är möjligt, prioriteras som uppvärmningsform. En utvecklad fjärrvärme ger möjlighet att öka elproduktionen i kraftvärmeverken, vilket utgör regionens viktigaste lokala elproduktion. Fjärrvärmen är resurseffektiv samtidigt som elen som produceras är planerbar, det vill säga oberoende av väder och årstid. Länets fjärrvärmeaktörer behöver även utveckla möjligheterna till tekniska kolsänkor (bio-CCS och CCU) och återanvända energin till fler ändamål.

Mål 4 Stockholmsregionen har ett resurseffektivt och hållbart transportsystem som ökar tillgängligheten för invånare och näringsliv

Ett väl fungerande transportsystem kännetecknas av transporteffektivitet, tillgänglighet och hållbarhet, och är avgörande för Stockholmsregionens långsiktiga utveckling. Transportsystemet kopplar samman Stockholmsregionen med hela östra Mellansverige, övriga Sverige och andra länder, genom att föra platser, människor och verksamheter närmare varandra. Stockholmsregionens invånare behöver ett välfungerande transportsystem som möjliggör för alla att kunna ta sig till arbete och utbildning, uträtta olika typer av vardagsärenden och ta del av samhällslivet. På motsvarande sätt är transportsystemet en förutsättning för att regionens näringsliv ska kunna attrahera arbetskraft, vara nåbart för kunder och besökare, samt för import och export av varor och tjänster. Effektiva och robusta godstransporter bidrar till regionens varuförsörjning, stärker näringslivets konkurrenskraft och minskar sårbarheten i logistikkedjorna. En växande befolkning och fler arbetsplatser innebär att trycket på

transportsystemet ökar och på sikt kommer nya brister att uppstå. Utmaningarna ligger bland annat i att kunna säkra framkomlighet, tillgänglighet och kapacitet – samtidigt som resursförbrukning och miljöpåverkan minimeras.

Resultatmål:

4.1 Transporteffektiviteten i Stockholmsregionen har ökat

En transporteffektiv region är ett samhälle där transporterna genomförs på ett resurseffektivt sätt som maximerar nyttorna — samtidigt som de ekonomiska, miljömässiga och energimässiga resurserna minimeras. En transporteffektiv region kännetecknas bland annat av hög grad av delning och effektivare användning av gemensamma resurser.

Viktiga utgångspunkter är att genom samhällsplanering, styrmedel och teknikutveckling påverka behovet och efterfrågan av transporter. Detta kan ske genom exempelvis hög användning av kollektiva och hållbara transporter, ökad fyllnadsgrad i fordon, högre grad av digitalisering och automatisering, samt en samordnad planering av bebyggelse, samhällsservice och transportsystem.

Alla typer av framtida åtgärder och investeringar i transportsystemet behöver bidra till att Stockholmsregionens samlade transporteffektivitet ökar. De ekonomiska, miljömässiga och energimässiga resurserna sätter begränsningar för utvecklingen av transportsystemet, och det är därför viktigt med smarta och välavvägda lösningar. För att skapa förutsättningar för en utveckling som leder i riktning mot målet behöver åtgärderna utvärderas i ett systemperspektiv, samt att fortsatt planering sker i samverkan mellan regionala aktörer.

4.2 Tillgängligheten i transportsystemet har ökat för invånare och näringsliv

En av transportsystemet viktigaste funktioner är att det tillhandahåller tillgänglighet, överbryggar barriärer och bidrar till en sammanhållen region. Genom snabba, jämställda och pålitliga transporter förs platser, människor, besökare och verksamheter närmare varandra, vilket i sin tur leder till stärkt social hållbarhet och skapar förbättrade förutsättningar för den regionala utvecklingen som helhet.

Tillgängligheten i Stockholmsregionen behöver öka. Framtida tillgänglighetsförbättringar i transportsystemet behöver ske med hållbara transporter som utgångspunkt och förutsättningarna för ökat resande med gång-, cykel- och kollektivtrafik behöver stärkas. Tillgängligheten behöver förbättras genom väl avvägda investeringar i transportinfrastrukturen och en utvecklad kollektivtrafik som kortar restiderna. För att skapa en högre tillgänglighet i hela länet och mot omvärlden behöver transportsystemet även understödjas av en ändamålsenligt utformad bebyggelsestruktur. Genom att planera tillkommande bebyggelse med hänsyn till transportsystemets utveckling och funktion skapas förutsättningar för ökad tillgänglighet både inom länet och mot omvärlden. Detta gäller även platser med många arbetstillfällen och där förbättrade kommunikationer exempelvis bidrar till ökad sysselsättning och att stärka näringslivet.

4.3 Andelen resor med hållbara transportmedel (gång, cykel och kollektivtrafik) inom länet har ökat till minst 75 procent till år 2035

Transportsystemet står idag för en stor andel av samhällets klimatpåverkande utsläpp av växthusgaser och åtgärder är nödvändiga för att minska dessa utsläpp. För att klara kortsiktiga

mål om minskad klimatpåverkan och långsiktiga mål om att Stockholmsregionen inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser – men även för att bidra till mål om förbättrad tillgänglighet, ökad transporteffektivitet och folkhälsa – behöver förutsättningarna för hållbara transporter stärkas ytterligare.

En viktig del i detta handlar om att öka kollektivtrafikens attraktivitet genom att erbjuda trygga och effektiva transporter, men även att bygga ut cykelinfrastrukturen samt skapa gångvänliga bebyggelsemiljöer för att skapa förutsättningar för ökad andel resande med hållbara transporter. Detta gäller särskilt i reserelationer med låg kollektivtrafikandel eller där potential finns för att öka kollektivtrafikandelen, till exempel för resor till och från Arlanda. Utöver detta krävs insatser för att påverka beteenden och attityder samt åtgärder inom andra områden, exempelvis olika typer av styrmedel och regelförändringar.

->Mer om den rumsliga utvecklingen och det regionala transportsystemet på sidan 57 och bilaga *Långsiktiga utvecklingsbehov av transportsystemet i Stockholmsregionen*.

Mål 5 Bostadsförsörjningen i Stockholmsregionen är hållbar och möter invånarnas behov och förutsättningar

Att ha tillgång till en god bostad är en grundläggande förutsättning för människors hälsa och välmående. En välfungerande bostadsförsörjning bidrar till ökad trygghet, bättre integration och är avgörande för att människor med olika förutsättningar ska kunna bo i goda bostäder. En välfungerande bostadsförsörjning behövs för att Stockholmsregionen ska kunna attrahera talanger och för att kunna möta arbetsmarknadens kompetensbehov, vilket är nödvändigt för Stockholmsregionens konkurrens- och attraktionskraft. För att möta olika individers och hushålls behov och livssituation behöver regionen kunna erbjuda en blandning av bostäder – olika storlekar, upplåtelseformer och prisnivåer – så att alla kan hitta en bostad som möter behov i livets olika faser. Utbudet och tillgången till bostäder behöver stabiliseras och bättre anpassas efter den demografiska utvecklingen i länet för att undvika reaktiva och kortsiktiga lösningar. Det befintliga bostadsbeståndet behöver nyttjas bättre och de hushåll med störst behov behöver prioriteras.

Samtidigt står bygg- och anläggningssektorn för runt 20 procent av de nationella växthusgas-utsläppen. Den nyproduktion av bostäder som behövs måste vara hållbar och ske med hälsosamma material och liten klimatpåverkan. Befintliga bostäder och boendemiljöer behöver underhållas och anpassas efter ett förändrat klimat, så som att bättre klara höga temperaturer eller stora mängder regn. Att grupper och geografiska områden påverkas olika behöver beaktas.

Resultatmål:

5.1 Antalet tillkommande bostäder motsvarar det demografiska behovet

Befolkningen i Stockholmsregionen ökar. För att säkerställa att såväl nuvarande som kommande invånare kan bo i goda bostäder behöver det kontinuerligt tillkomma nya bostäder i takt med befolkningstillväxten. Vi behöver gemensamt arbeta för att det demografiska behovet av tillkommande bostäder säkerställs. Nya bostäder kan tillskapas både genom nyproduktion och genom omvandling av befintliga byggnader. Genom att verka för fler och nya bostads- och boendelösningar, effektiva och förutsägbara planprocesser, tydliga regelverk och förutsägbara handläggningstider – ökar vi möjligheterna att nå målet. Ett effektivare nyttjande av det befintliga beståndet, genom till exempel större rörlighet och bättre matchning efter behov kan bidra till att minska behovet nyproducerade bostäder. Ny bebyggelse kan förstärka eller motverka den

befintliga boendesegregationen i länet. Vid planering av nya bostäder är det därför viktigt att belysa, ta hänsyn till och sträva efter att motverka boendesegregation.

5.2 Bostadsbristen i Stockholmsregionen har minskat

Stockholmsregionens bostadsmarknad är tudelad. Hushåll med stark ekonomi kan lättare få tillgång till bostäder som motsvarar deras behov, medan andra hänvisas till långa köer, osäkra och dyra andrahandsalternativ eller på andra sätt otillräckliga boenden. Detta visar sig bland annat i form av trångboddhet, unga som inte kan flytta hemifrån, äldre och funktionshindrade som inte kan flytta till tillgängliga eller anpassade bostäder och hushåll som inte kan separera. Kvinnor har i genomsnitt lägre inkomster än män och påverkas av bristen på bostäder i högre grad än män. 60 procent av Stockholmsregionens invånare anser att det är svårt att hitta en bra bostad utifrån sin ekonomi. Bostadsbristen är särskilt påtaglig för de med en svagare ekonomi. För många samhällsbärande yrkesgrupper blir det allt svårare att hitta en bostad som matchar deras ekonomiska förutsättningar och behov. Därtill försvårar bristen på bostäder näringslivets möjligheter att hitta rätt kompetens och attrahera talanger. Vidare är hemlöshet, både social och strukturell, en utmaning som berör allt från barnfamiljer utan stadigvarande eget boende till personer utan tak över huvudet. Ett eget boende är viktigt för alla människors trygghet, hälsa och livskvalitet, inte minst för barn och unga. Hemlöshet kan leda till långvarig social utestängning och innebär ett personligt lidande. Vi behöver arbeta för att sänka trösklarna på bostadsmarknaden så att fler får tillgång till goda bostäder som svarar mot hushållets behov och förutsättningar. Vi behöver också värna det befintliga bostadsbeståndet och säkerställa att det finns en lokal variation av upplåtelseformer, bostadsstorlekar och kostnadsnivåer. Det befintliga bostadsbeståndet kan nyttjas bättre genom att det utvecklas och anpassas efter nya behov. Inlåsningseffekter som motverkar ett effektivt användande av det befintliga beståndet behöver motverkas. På regional nivå behövs strategisk samverkan mellan olika aktörer kring bostadsförsörjning, bland annat för att kunna ställa gemensamma krav på de statliga aktörerna men också för att lära av varandra och för att främja innovationer och nya lösningar.

5.3 Innovationer och nya lösningar har bidragit till en hållbar bostadsförsörjning

För att säkerställa en långsiktigt hållbar bostadsförsörjning krävs nytänkande och innovativa lösningar som främjar klimatmässig, ekonomisk och social hållbarhet. Vi behöver verka för cirkuläritet, ökad mångfald av bostads- och boendelösningar och fler innovationer inom byggsektorn. Det behövs också nya finansieringslösningar som hjälper till att lösa utmaningarna på bostadsmarknaden. Ett breddat utbud av sätt att bo och bygga på, så som kollektiva och delade boendeformer, flexibla boenden och byggemenskaper kan bidra till en mer varierad bostadsmarknad som möjliggör för fler att få en bostad. Med en kombination av nytänkande och effektivare resursutnyttjande kan vi skapa en mer hållbar och inkluderande bostadsförsörjning.

->Mer om det demografiska behovet av bostäder i bilaga *Demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022-2060*

Mål 6 Demokratin i Stockholmregionen är stark och invånarna upplever en hög grad av delaktighet, tillit och trygghet

En stark demokrati bygger på att invånarna känner tillit och har möjlighet att vara delaktiga i samhället. Det handlar både om att skapa förutsättningar för ett högt valdeltagande i hela Stockholmsregionen och att stärka möjligheterna att engagera sig i civilsamhället och föreningslivet. Tillit och delaktighet hänger ofta ihop – vi behöver ha förtroende för varandra och för samhällets institutioner. För att stärka detta måste vi arbeta för en hög trygghet och ett

samhällsklimat som är öppet, inkluderande och icke-diskriminerande, där alla invånare har inflytande över sin livssituation och har lika möjligheter att påverka samhällsutvecklingen. Ett rikt och mångfacetterat kulturliv och en stark folkbildning är både av stor betydelse för en hållbar regional utveckling och en stark demokrati, samt för invånarnas livskvalitet, delaktighet och identitet. Yttrandefrihet är en grundpelare i demokratin och en förutsättning för tillit och delaktighet. Ett öppet samhällsklimat, där människor fritt kan uttrycka sina åsikter och delta i samhällsdebatten utan rädsla för repressalier, stärker demokratins motståndskraft och möjligheten till gemensamt ansvarstagande i samhällsutvecklingen.

FAKTA | DISKRIMINERINGSGRUNDER

De sju diskrimineringsgrunderna är: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Resultatmål:

6.1 Andel valdistrikt med ett valdeltagande på minst 70 procent har ökat

En stark demokrati bygger på ett högt och jämlikt valdeltagande, där alla åsikter och perspektiv tas tillvara. Valdeltagandet är ett viktigt mått på delaktighet i samhället och i Stockholmsregionen finns stora skillnader mellan olika områden. Grundläggande förutsättningar såsom utbildningsnivå och sociala levnadsförhållanden har stor betydelse för människors delaktighet. När invånare upplever att de saknar inflytande kan det minska både tilliten till demokratin och tron på framtiden. För att stärka demokratin behöver möjligheterna till inflytande vara jämställda och jämlika, delaktigheten vara hög och valdeltagandet måste öka i hela regionen - särskilt i de områden där det idag är som lägst.

6.2 Tilliten till institutioner har ökat hos Stockholmsregionens invånare

För att samhället ska fungera behöver människor ha förtroende för myndigheter och institutioner. När vi litar på exempelvis rättsväsendet, hälso- och sjukvården och skolan stärks samhörigheten och den sociala sammanhållningen. Hög tillit bidrar också till stabilitet, trygghet och en stark demokrati. I Sverige är tilliten till institutioner generellt sett hög jämfört med många andra länder, men det finns skillnader mellan olika grupper och områden. För att upprätthålla ett högt förtroende behöver samhället kunna hantera brott och hot, som tillexempel välfärdsbrott, desinformation, påverkanskampanjer och cyberattacker. Riktade insatser behöver göras för att minska risken för digitalt utanförskap, framför allt hos dem med låg digital kunskap.

6.3 Tryggheten i Stockholmsregionen har ökat

Trygghet, både den upplevda och faktiska tryggheten, är viktig för både människors tillit till varandra och för förtroendet för samhällets institutioner. Faktorer som utbildning och arbete spelar stor roll för att skapa trygghet och stabilitet – men också utformningen av våra livsmiljöer. En minskad trygghet kan leda till ett lägre engagemang i samhällsutvecklingen och påverkar den sociala sammanhållningen negativt. Organiserad brottslighet och hot skapar stort lidande för de som drabbas och påverkar även Stockholmsregionens attraktivitet och konkurrenskraft. Den negativa utvecklingen med ökad brottslighet och otrygghet måste vändas. För att säkerställa trygghet för både invånare och företag behöver brottsförebyggande och trygghetsskapande

insatser prioriteras. Även våld i nära relation är ett omfattande problem som måste motverkas. Vi behöver arbeta med att öka kunskapen om brottslighet och dess konsekvenser och det våldsförebyggande arbetet behöver bedrivas samordnat och kunskapsbaserat i samverkan mellan berörda aktörer, och omfatta insatser på flera arenor i samhället.

6.4 Alla invånare har goda möjligheter att vara delaktiga i civilsamhälle och föreningsliv

Tillit och delaktighet är viktiga byggstenar i en stark demokrati och här har föreningsliv och folkbildning en stor betydelse. När fler engagerar sig i civil-samhället, till exempel genom föreningar och organisationer, stärks den sociala sammanhållningen och tilliten mellan människor. För att värna demokratin behöver alla ha goda möjligheter att delta i samhällsutvecklingen och civilsamhället. Idag skiljer sig engagemanget åt mellan olika bostadsområden i Stockholmsregionen. Det beror bland annat på sociala och ekonomiska faktorer, som utbildningsnivå och levnadsvillkor. Det är viktigt att det finns en grundfinansiering av kultur, folkbildning och föreningsliv, grundfinansieringen bör följa samhällets kostnads- och utgiftsutveckling.

6.5 I Stockholmsregionen har kvinnors och mäns möjligheter att forma samhället och sina egna liv ökat

Positioner med inflytande över arbetslivet är fortsatt ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, vilket påverkar möjligheten till inflytande och delaktighet i samhället. Kön samverkar med socioekonomiska faktorer och andra diskrimineringsgrunder och ojämlika villkor förstärks av en könssegregerad arbetsmarknad samt ett ojämnt ansvar för obetalt hem- och omsorgsarbete. Trots mål om jämställda villkor har kvinnor generellt lägre löner och högre ohälsotal än män, där fler kvinnor beviljas sjukersättning. Skillnaderna mellan könen påverkar både individens livsvillkor och regionens utveckling. För att öka jämställdheten i Stockholmsregionen behövs insatser som stärker kvinnors och mäns möjlighet att forma arbetsliv och vardagsliv på lika villkor. Insatserna inriktas på att ge mer inflytande i arbetslivet, minska könssegregering på arbetsmarknaden och främja ekonomisk jämställdhet samt en mer jämlik fördelning av obetalt omsorgsarbete. Insatserna ska även bidra till att förebygga mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld.

6.6 Kulturen och folkbildningen har stärkt demokratin

Genom ett rikt och varierat kulturutbud främjas upplevelser, möten, bildning och delaktighet. Folkbildningen stärker och utvecklar demokratin i regionen genom att erbjuda platser för möten som bidrar till tillit och gemenskap. Den bidrar också till människors utveckling och lärande, skapar demokratifrämjande samtal och överbryggar samhällsklyftor. Både kulturliv och en välfungerande demokrati attraherar människor från hela världen till Stockholmsregionen.

För att uppnå målet krävs samverkan mellan oss aktörer i regionen och det behövs också ett särskilt fokus på att öka tillgängligheten till och deltagande i kulturliv och folkbildning. Ett rikt och mångfacetterat kulturliv och folkbildning behöver också integreras i samhällsplaneringen som verktyg för att främja delaktighet, tillit och trygghet.

Mål 7. Folkhälsan i Stockholmsregionen är god och jämlik

En god och jämlik folkhälsa är avgörande för en hållbar och motståndskraftig Stockholmsregion. För att skapa ett inkluderande samhälle behöver alla invånare, oavsett bakgrund, förutsättningar och kön, ha goda livsvillkor och lika möjligheter till ett hälsosamt liv. Hälsofrämjande insatser som är universellt utformade, tillgängliga och anpassade efter människors behov i olika åldrar och livssituationer är viktiga för regionens långsiktiga utveckling. En bättre folkhälsa stärker både sammanhållningen och regionens attraktivitet.

En god och jämlik folkhälsa förutsätter stärkta möjligheter till utbildning, arbete, goda livsmiljöer och boende, ekonomisk trygghet och social delaktighet. För individen innebär det exempelvis bättre hälsa, tryggare livsvillkor och ökad livskvalitet. Genom att arbeta brett och inkluderande för jämlik hälsa skapar vi hälsosamma livsmiljöer, stärker människors livschanser och bidra till en hållbar och livskraftig region.

Resultatmål:

7.1 Hälsan har förbättrats för alla invånare och jämlikheten i hälsa har ökat

Skillnader i hälsa mellan olika grupper och områden beror på ojämlikheter i livsvillkor, levnadsförhållanden och levnadsvanor. För att skapa en god och jämlik folkhälsa krävs insatser som minskar dessa skillnader. Det krävs både breda insatser, som når många, och riktade insatser för de grupper och områden som har störst behov. Arbetet behöver fokusera på att stärka livsvillkoren, öka individers tillgång till hälsofrämjande resurser och förebyggande insatser. För att minska de skillnader i hälsa som går att påverka krävs samordnade insatser och långsiktigt samarbete mellan olika sektorer.

7.2 Andelen invånare med goda livsvillkor har ökat

Goda livsvillkor är grunden för både individens och samhällets utveckling. För att minska antalet invånare med sårbara livsvillkor och främja en god folkhälsa behöver vi arbeta både med insatser som förbättrar människors individuella livsvillkor och som stärker regional utveckling. Genom att stärka tillgång och förutsättningar för utbildning, arbete, goda bostäder och sociala nätverk samt möjlighet till idrott och kultur i områden med svaga livsvillkor kan vi skapa mer jämlika och jämställda livsmiljöer. Detta stärker både individens livskvalitet och den regionala sammanhållningen, vilket är grundläggande för att bygga en hälsosam och långsiktigt hållbar region.

7.3 Alla barn slutför grundskolan med gymnasiebehörighet och andelen elever som fullföljer en gymnasieutbildning har ökat

Utbildning är en nyckel till god hälsa, jobb och social delaktighet. Alla barn har rätt till en likvärdig skola och en utbildning av hög kvalitet. För att fler elever ska klara grundskolan med gymnasiebehörighet behöver resurser riktas till de skolor och elever som har störst behov. Gymnasieexamen spelar en avgörande roll för ungas etablering i vuxenlivet och stärker individens livschanser genom ökad egenmakt, förbättrade socioekonomiska villkor och minskad risk för ohälsa över tid. Ett jämlikt och jämställt utbildningssystem stärker både individers livschanser, samhällsekonomin och folkhälsa.

7.4 Andelen invånare som lever i hälsofrämjande livsmiljöer har ökat

Hur vi planerar våra livsmiljöer påverkar både folkhälsan och en hållbar samhällsutveckling. Genom att skapa livsmiljöer som uppmuntrar till och stödjer fysisk aktivitet, rekreation och välbefinnande skapas förutsättningar för en god folkhälsa. Det handlar om att planera för trygga, rena och hälsosamma miljöer – både inomhus och utomhus. Vi behöver säkerställa hälsosamma livsmiljöer avseende omgivningsljud, luftkvalitet, ren mark och rent vatten och tillgång till grönska, särskilt i områden där risken för ohälsa är högst. Exponeringen för, och konsekvenserna av, skadliga miljöfaktorer varierar i befolkningen och vi behöver ta hänsyn till detta i planeringen.

Mål 8 Utvecklingen av den rumsliga strukturen i Stockholmregionen är flerkärnig, hållbar och bidrar till goda livsmiljöer och näringslivsutveckling

Hur vi planerar och lokaliserar bebyggelse, infrastruktur och service har stor betydelse för hur vi lever våra dagliga liv och livskvalitet. Genom en sammanhållen och flerkärnig struktur skapas en resurseffektiv markanvändning i stadsmiljöer, på landsbygder och i skärgården – därigenom kan fler människor få närhet till arbetsplatser, utbildning, service, kultur, natur och rekreation. När vi tar hänsyn till natur- och kulturvärden och utvecklar den bebyggda miljön med omsorg och kvalité, skapar vi trivsamma miljöer där människor mår bra och kan engagera sig i samhället. En flerkärnig struktur bidrar också till att vi använder mark och vatten på ett hållbart sätt och till att säkerställa livskraftiga ekosystem. Utvecklingen av den rumsliga strukturen i Stockholmsregionen ska bidra till ett sammankopplat och robust östra Mellansverige.

Resultatmål:

8.1 En betydande andel av nytillkommen bebyggelse har lokaliserats i den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen

Genom att samplanera bebyggelse och kollektivtrafik kan vi använda gemensamma resurser och investeringar mer effektivt. När ny bebyggelse planeras där det redan finns, eller planeras att finnas, god kollektivtrafik och service blir det enklare för fler att resa hållbart. Det förbättrar tillgången till arbetsplatser, utbildning och samhällsservice. En sammanhållen bebyggelseutveckling bidrar även till att bevara värdefulla mark- och naturresurser, vilket bland annat är viktigt för den biologiska mångfalden.

Det är viktigt att kollektivtrafiken får det utrymme som behövs vid stationer och bytespunkter för att kunna utvecklas och fungera effektivt. Vi behöver förbättra samarbetet mellan kommuner, regioner, kollektivtrafikoperatörer och fastighetsutvecklare för att säkerställa en helhetssyn och för att hantera de målkonflikter en kollektivtrafiknära bebyggelseutveckling innebär.

8.2 Stockholmsregionens regionala stadskärnor har fortsatt att utvecklats som attraktiva och tillgängliga platser för viktiga funktioner

En flerkärnig region, med åtta regionala stadskärnor, har stor betydelse för att möta den framtida befolkningstillväxten på ett hållbart sätt. Kärnornas strategiska lägen och regionala tillgänglighet ger dem förutsättningar att fortsätta utvecklas till attraktiva lokaliseringsplatser för näringsliv, bostäder och viktiga regionala funktioner, som till exempel utbildning, innovation, vård, handel, kultur, nöjen och idrott.

Genom att fortsätta öka tillgängligheten och stärka de regionala stadskärnorna får fler av regionens invånare närhet till arbetsplatser, service och bostäder i hela regionen. En flerkärnig

region bidrar även till att avlasta delar av transportsystemet, ett effektivt nyttjande av mark och gemensamma resurser och främjar ett hållbart resande med lägre klimatutsläpp. Arbetet med att stärka de regionala stadskärnorna sker genom samverkan mellan aktörer i Stockholmsregionen och med stöd av färdplanerna för de regionala stadskärnorna.

8.3 Förutsättningar för livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer har stärkts

Livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer är avgörande för Stockholmregionens attraktionskraft och kopplingen mellan stad och land behöver stärkas.

För att stärka landsbygds- och skärgårdsmiljöer behöver fler ha möjlighet att bo och verka i dessa miljöer. Genom att hålla ihop bebyggelsen i glesare delar av regionen skapas underlag för boende med närhet till kollektivtrafik samt utveckling av lokalt näringsliv och samhällsservice. Samtidigt värnas värdefulla natur- och kulturmiljöer, jordbruksmark, lantbruk och fiske. Goda förutsättningar att bo och verka på landsbygden gynnar även de areella näringarna. Skärgården har särskilda förutsättningar och är beroende av god tillgänglighet till och från fastlandet.

8.4 Alla invånare har god tillgång till välfärdstjänster, service och fritidsaktiviteter

Närhet till välfärdstjänster, service, kultur, idrott, rekreation och väl gestaltade miljöer, bidrar till goda livsmiljöer och hälsa. Därför bör den här typen av funktioner lokaliseras i lägen som ger en god tillgång både i länets mer centrala delar och på landsbygden och i skärgården utifrån platsens förutsättningar.

Det är särskilt viktigt att förbättra tillgängligheten till välfärdstjänster, service och fritidsaktiviteter i områden där många har sämre socioekonomiska förutsättningar och livsvillkor. För att fler ska kunna resa hållbart och ha tillgång till viktiga funktioner bör dessa placeras där det redan finns bra service och god kollektivtrafik. Tillgång till en god variation av platser och ytor för rörelsefrämjande fritid är avgörande för folkhälsan, i synnerhet för barn och ungdomar.

8.5 Livsmiljöerna i Stockholmsregionens grön- och blåstruktur har förbättrats och den biologiska mångfalden har ökat

När regionens befolkning och verksamheter växer ökar belastningen på våra natur- och kulturmiljöer i form av vatten- och grönområden. Samtidigt fortsätter klimatförändringarna och förlusten av biologisk mångfald, vilket påverkar ekosystemen och vår framtida livsmiljö. För att ekosystemen ska fungera och för att vända trenden så att den biologiska mångfalden ökar behöver det finnas en stor variationsrikedom i form av varierande landskap, många olika livsmiljöer och växt- och djurarter, samt stor genetisk variation inom arterna. En sammanhängande och väl fungerande regional grön- och blåstruktur är en avgörande faktor för detta. Grönska och vatten bidrar med livsviktiga ekosystemtjänster som kolsänkor; vattenrening, pollinering och rekreationsmöjligheter – förutsättningar för både miljön och människors hälsa och välbefinnande. Vi behöver fortsätta att skydda, utveckla och anpassa dessa miljöer för både människor, djur och växter. Genom att använda grönska och vatten på ett strategiskt och medvetet sätt, kan vi främja och öka människors hälsa, den biologiska mångfalden och klimatanpassa våra städer och samhällen. Ett viktigt verktyg i arbetet är att använda fler naturbaserade lösningar i olika landskapstyper. Planeringen behöver också beakta att tillgång och användning av grönområden kan skilja sig mellan befolkningsgrupper och områden.

8.6 Stockholmsregionens kulturmiljöer bevaras, används och utvecklas varsamt och hållbart

Många av regionens attraktiva miljöer är kulturmiljöer som bidrar till Stockholmsregionens identitet och attraktivitet. Här finns spår och lämningar från människor som vistades här för ca 9000 år sedan, olika stadsplaneideal från medeltid till nutid, herrgårdslandskap och industrimiljöer samt en unik skärgård. Med aktuella kunskapsunderlag och genom att ta hänsyn till natur- och kulturvärden tidigt i planeringen kan vi bevara och använda kulturmiljön som en värdefull resurs och en källa till kunskap, identitet och attraktivitet. Kulturmiljö är en tvärsektoriell fråga med bäring på såväl ekologisk, ekonomisk som social hållbarhet. Att öka kunskapen om kulturmiljöfrågorna och förbättra samarbetet mellan olika aktörer är angeläget.

->Mer om regionens grön- och blåstruktur finns i kunskapsunderlagen *Utveckling av grönstruktur och landskap i Stockholmsregionen* respektive *Blåstruktur och VA-tjänster i Stockholmsregionen* på www.regionstockholm.se.

→ Mer om Stockholmsregionens rumsliga utveckling på *sidan 36*, *Landsbygds- och skärgårdsstrategi, Livsmedelsstrategi och Kulturstrategi* på regionstockholm.se

→ Mer om regionens grön- och blåstruktur finns i kunskapsunderlagen *Utveckling av grönstruktur och landskap i Stockholmsregionen* respektive *Blåstruktur och VA-tjänster i Stockholmsregionen* på www.regionstockholm.se.

→ Mer information om kulturmiljöer i länet finns i det kunskapsunderlag som för närvarande tas fram av Region Stockholm via Stockholms läns museum på regionstockholm.se

→ Mer information om livsmedelsförsörjning, se Stockholms läns livsmedelsstrategi och Livsmedelsstrategin 2.0

Mål 9 Stockholmsregionen har ett resilient och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv

För att Stockholmsregionen ska ha ett motståndskraftigt och globalt konkurrenskraftigt näringsliv behöver det vara enkelt att starta, driva och utveckla företag – stora som små. Förutsättningarna är goda med en bred näringslivsstruktur och näringslivets styrkeområden (se sidan 9). Företag behöver grundläggande förutsättningar i form av bostäder, samhällsservice, trygghet, infrastruktur för varor och tjänster samt tillgång till finansiering, kompetens och talang för att utvecklas. Den gröna omställningen och digitaliseringen skapar både möjligheter och utmaningar för företagen. Stockholmsregionen ska vara ledande när det gäller att använda ny teknik och utveckla hållbara produkter och tjänster, samtidigt som vi arbetar för ett koldioxidsnålt samhälle. Utbyte av innovation, kompetens och kreativitet mellan globala företag, innovativa start-ups, akademin och offentlig sektor är en styrka och konkurrensfördel för Stockholmsregionen.

Resultatmål:

9.1 Det har blivit enklare att starta, driva och utveckla små och medelstora företag

Små och medelstora företag (SMF) kan behöva extra stöd för att starta, växa, ställa om och utvecklas. Detta är särskilt tydligt på landsbygden, i skärgården och i områden med socioekonomiska utmaningar, men även för företag inom besöksnäring samt kulturella och

kreativa branscher. Många SMF upplever att olikheter i regelverken på kommunal, regional, nationell och EU-nivå är svåra att hantera.

Det är viktigt att företag har samma förutsättningar och liknande tillgång till service, oavsett vilken kommun de verkar i, särskilt vad gäller tillståndsfrågor. Ett annat utvecklingsområde är att dela upp upphandlingarna i mindre bitar så att fler SMF kan konkurrera om de offentliga uppdragen. Stockholmsregionens välstånd är beroende av export och det är viktigt att både stora och små företag kan internationaliseras och göra affärer med andra länder. Samtidigt har vår andel av den globala exporten minskat. SMF har en stor potential och genom regional exportsamverkan lotsas företagen till rätt aktör för att få rätt start och den kompetens, hjälp och stöd som behövs för att lyckas på den globala marknaden.

9.2 Grön och digital omställning har stärkt företagens konkurrenskraft

Hållbara varor och tjänster gynnar både klimatet och samhället, samtidigt som de kan skapa stora tillväxtmöjligheter för näringslivet. Många företag i Stockholmsregionen ligger redan i framkant i den gröna omställningen. Framför allt har de stora företagen och den tillverkande industrin en central roll i att driva utvecklingen framåt – men även kommunerna bidrar, bland annat genom att effektivisera tillståndsprocesser för miljöförbättrande åtgärder.

Trots detta återstår mycket att göra. Det handlar inte bara om att sätta klimatsmarta produkter på marknaden, utan också om att säkerställa låg klimatpåverkan genom hela produktlivscykeln, att utveckla cirkulära och fossilfria affärsmodeller samt resurseffektiva produktionssätt. Samtidigt behöver regionens elförsörjning förstärkas, då efterfrågan på el ökar i takt med elektrifiering och grön teknik. Den gröna och den digitala omställningen kan förstärka varandra. Exempelvis möjliggör digitala lösningar spårbarhet i materialflöden och smart styrning som optimerar energi- och resursanvändning.

Det finns ett växande behov av att stärka företagens digitala mognad för att driva innovation, omställning och konkurrenskraft. Samtidigt krävs en högre nivå av beredskap exempelvis inom cybersäkerhet. Det utvecklas avancerade tekniker så som AI i ett högt tempo som påverkar samhället och näringslivet i grunden. För att skapa nya affärsmodeller och digitala tjänster samt utveckla bättre produkter med hjälp av digitalisering och AI, kan företagen gynnas av stöd. Stockholmsregionens globala huvudkontor och innovativa start-ups samt tillväxtföretag inom tech är en tillgång i den pågående omställningen. Genom samverkan och stöd kan fler företag dra nytta av den tekniska utvecklingen och stärka sin konkurrenskraft på en global marknad. AI och andra avancerade tekniker behöver tillämpas ansvarsfullt och etiskt för att stärka produktiviteten och samtidigt bidra till en långsiktigt hållbar konkurrenskraft.

9.3 Tillgången till finansiering och riskkapital för Stockholmsregionens företag har ökat

En väl fungerande kapitalförsörjning är avgörande för att starta och utveckla företag. Som Nordens finansiella centrum har Stockholmsregionens företag en relativt god tillgång till finansiering inklusive riskkapital men för att möta den globala konkurrensen behöver hela Europa växla upp. Brist på finansiering gör att många europeiska entreprenörer vänder sig utanför EU för att skala upp och växa. Under de senaste åren har det också skett en minskning av inflödet av tidiga internationella investerare i Stockholmsregionens SMF. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses av den privata marknaden, men för att säkerställa att goda affärsidéer realiseras finns det områden där det kan finnas skäl till marknadskompletterande offentliga finansieringsinsatser på regional, nationell och EU-nivå.

Det kan handla om tidiga utvecklingsskeden, innovativa företag som utvecklar produkter med långa ledtider för kommersialisering samt nya näringar.

Mål 10 Stockholmsregionen har forskning och innovation i framkant

Stockholmsregionen är en ledande forsknings- och innovationsregion i Europa, med starka forskningsinstitutioner och företag. För att behålla och stärka konkurrenskraften krävs långsiktiga satsningar, internationellt samarbete och såväl tvärvetenskaplig som intern samverkan mellan olika forskningsområden. Stockholmsregionens innovationsekosystem är framgångsrikt, men det behövs fortsatt finansiering och tillgång till forskningsinfrastruktur. Offentliga upphandlingar och samarbete mellan offentlig och privat sektor är viktiga för att stödja utvecklingen av innovativa och hållbara lösningar.

Resultatmål:

10.1 Stockholmsregionens internationella position inom forskning och innovation har stärkts

Stockholmsregionen är en av Europas främsta forsknings- och innovationsregioner, med en betydande koncentration av forskande organisationer, högt rankade lärosäten och forskningsintensiva företag. Ett konkurrenskraftigt forsknings- och innovationsekosystem med världsledande universitet och forskningsintensiva företag bygger på långsiktiga regionala, nationella och internationella investeringar samt på internationellt samarbete och partnerskap. Stockholmsregionens aktörer finns närvarande i många internationella miljöer och genom samverkan kan en starkare internationell positionering skapas. För att ligga i framkant är högre utbildning, grund- och tillämpad forskning av avgörande betydelse i forsknings- och innovationskedjan. Långsiktiga resurser, samarbeten och partnerskap med forskningsinstitutioner, företag och innovationsmiljöer möjliggör tvärvetenskaplig samverkan och leder till banbrytande resultat. Genom samarbete med andra framstående regioner i Sverige och internationellt bidrar Stockholmsregionen till att lösa komplexa samhällsutmaningar. För att möta framtidens behov krävs både stark egen forskningskompetens och ledande internationell samverkan inom strategiskt viktiga tekniker. Det lägger grunden för att utveckla spetsförmågor och skapa kraftsamlingar inom exempelvis AI, cybersäkerhet och halvledarteknik. Att fortsatt ha ledande universitet och högskolor som attraherar målmedvetna studenter och forskare såväl från Sverige som internationellt, är avgörande både för forskning och utbildning inom strategiskt viktiga tekniker. Det är även viktigt för techbranschen och dess möjlighet att växa och rekrytera lokalt.

10.2 Stockholmsregionen har utvecklat ett starkare innovations-ekosystem med god samverkan och framgångsrika innovativa företag

Aktörerna i det regionala innovationsekosystemet har en viktig roll för hållbar tillväxt, de bidrar med forskningsbaserad kunskap och utveckling av innovativa lösningar. Innovativa företag kan behöva hjälp via riktade program, tillgång till öppna data och datakraft samt att forsknings- och innovationsinfrastrukturer tillgängliggörs. Detta möjliggör att Stockholmsregionen även i fortsättningen utvecklar innovativa företag som växer till globalt ledande bolag.

Offentliga och privata investeringar i forskning och innovation som en andel av BRP behöver öka. Regionala, nationella och europeiska offentliga medel bidrar till förverkligandet av den tillväxtpotential som finns inom smart specialisering. Satsningar på alla fyra smart

specialiseringsområden bör kombineras med vidareutveckling av storregionala initiativ, såsom Stockholm Uppsala Life Science Cluster – Capital of Life - och produktionsklustret kring fordonsindustrin, båda med stor betydelse för näringslivet i östra Mellansverige.

Offentlig sektor har genom olika upphandlingsmetoder, så som till exempel förkommersiell och innovationsupphandling, en viktig roll att bidra till utveckling och implementering av innovativa och hållbara produkter och tjänster. Det behövs kunskapshöjande insatser kring olika upphandlingsmetoder hos såväl offentliga aktörer som företag. Sociala innovationer kan bidra till att lösa viktiga samhällsutmaningar exempelvis inom hållbar stadsutveckling, trygghet/säkerhet, skola och omsorg. Genom att ställa krav angående hållbara leveranskedjor, universell utformning och tillgänglighetsperspektiv i offentliga upphandlingar, kan också livsvillkoren och jämlik folkhälsa stärkas.

FAKTA | SMART SPECIALISERING

Smart specialisering handlar om att främja forskning, innovation och teknisk utveckling inom ett mindre antal områden där offentliga medel förväntas göra mest nytta och där förutsättningarna att utveckla internationell konkurrenskraft är goda. Identifierade områden för smart specialisering i Stockholmsregionen är:

- Life science, vård och hälsa
- IKT, tech och digitalisering
- Industriell omställning genom hållbar produktion
- Klimat- och miljösatsningar för hållbar stadsutveckling

Mål 11 Stockholmsregionen har en god kompetensförsörjning, attraktiva utbildningar och en inkluderande arbetsmarknad

En väl fungerande arbetsmarknad och fullgod kompetensförsörjning är nödvändig för att Stockholmsregionens företag ska kunna hävda sig i den internationella konkurrensen och den pågående strukturomvandlingen. Det är viktigt att både ta tillvara den kompetens som redan finns i regionen, och att attrahera kompetens utifrån. Den snabba utvecklingen av AI förändrar arbetsinnehåll och kompetenskrav i många branscher, vilket ställer krav på stärkt omställningsförmåga och kontinuerlig kompetensutveckling. För att möta rekryteringsbehov behövs bättre matchning mellan utbildning och arbetsmarknadens behov samt mer attraktiva utbildningar. Livslångt lärande under yrkeslivet främjar rörlighet och kompetensförsörjning samt inkludering av äldre på arbetsmarknaden. För grupper som står långt från arbetsmarknaden behövs samverkan mellan offentliga och privata aktörer.

Resultatmål:

11.1 Det har blivit lättare att rekrytera internationell talang och spetskompetens

Tillgång till högkvalificerad arbetskraft är avgörande för att företag och forsknings- och innovationsmiljöer ska välja att etablera sig, utvecklas och växa i Stockholmsregionen. Samtidigt som företag i olika storlekar och branscher har stora behov att rekrytera medarbetare med varierande utbildningsbakgrund. Konkurrensen om de internationella talangerna blir allt tuffare och om möjligheten att rekrytera spetskompetenser saknas, flyttar innovativa företag till

områden där kompetensbehovet kan tillgodoses. Talangattraktion och kompetensförsörjning påverkas också av brister i bostadsförsörjningen samt långa restider till vissa arbetsplatser. Stockholmsregionen ska vara välkomnande, attraktiv och öppen och ha ett bra mottagande av både talanger och medföljande för att bo, leva och verka här. Ökad samverkan för att attrahera och behålla talang är därför av stor vikt, exempelvis genom stärkt mottagande och etablering i Stockholmsregionen och effektiva och förutsägbara processer.

11.2 Matchningen mellan utbildning och arbetsmarknad har förbättrats

I många branscher har arbetsgivare i Stockholmsregionen svårt att hitta rätt arbetskraft. Rätt utbildning och kompetens är nödvändigt för att människor ska möta framtida rekryteringsbehov. Samtidigt finns det utbildningar som inte är tillräckligt attraktiva för individen eller som inte motsvarar arbetsmarknadens efterfrågan. Många människor arbetar också inom yrken de inte är utbildade för. Jämställdhet på arbetsmarknaden är tillväxtdrivande och förutsätter att både kvinnor och män har likvärdiga möjligheter att arbeta och utvecklas. För kompetensförsörjningen är det också viktigt att fler kan ha ett långt och hållbart arbetsliv, med möjligheter till kompetensutveckling och att vara anställningsbara genom hela yrkeslivet.

För att klara av kompetensförsörjningen i Stockholmsregionen är det viktigt att ha hög kvalitet i hela utbildningssystemet från grund- och gymnasieskolan till yrkes- och högskoleutbildningarna. Regionala lärcentra kan bidra till att invånare i hela regionen kan tillgodogöra sig utbildning nära hemmet. För Stockholmsregionen är det även avgörande att STEM-utbildningarna (naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik) attraherar ungdomar både till gymnasie- och högskolestudier. Det finns betydande skillnader inom och mellan kommunerna i hur stor andel elever som går ut grund- och gymnasieskolan med godkända betyg och går vidare till yrkes- och högre utbildning. Kompetensförsörjningen stärks genom fler arbetsmarknadsanpassade utbildningar och insatser som ökar intresset för yrkesutbildningar, särskilt inom bristyrken, instegsjobb och nya tillväxtområden. Samtidigt som det är viktigt att ha långsiktighet och skapa beredskap för framtida behov. Validering är ett verktyg som genom att kartlägga och bekräfta kompetens förbättrar förutsättningarna för både strategisk kompetensförsörjning och karriärutveckling. Möjligheten att vidareutbilda sig under yrkeslivet bidrar till rörlighet på arbetsmarknaden och till god kompetensförsörjning och ger individer möjlighet till livslångt lärande.

11.3 Arbetslösheten i länet har minskat, särskilt bland grupper som står långt från arbetsmarknaden

Många har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden, eller är verksamma i branscher som genomgår strukturella förändringar, såsom digitalisering och automatisering, vilket ökar risken för arbetslöshet. Arbetsmarknaden har både en ekonomisk och social funktion som ger möjlighet till egen försörjning och är en arena där människor med olika bakgrund och åldrar möts. Detta bidrar till att bygga ett tryggt och sammanhållet samhälle med god folkhälsa. För att möta människors olika behov bör insatser utformas så att både stöd, utbildning och arbetsplatser blir mer tillgängliga och användbara. Det är viktigt att stärka och etablera hållbara samverkansstrukturer mellan offentliga och privata aktörer, branscher och kommuner för att stödja långsiktig arbetsmarknadsintegration. Det handlar också om beprövade insatser med individfokus för att minska långtidsarbetslösheten, samt åtgärder för att stärka tillgängligheten och de fysiska kopplingarna mellan olika bostads- och arbetsplatsområden.

Mål 12 Stockholmsregionen har en tydlig identitet och en god internationell tillgänglighet

Med sin unika kombination av stadsliv, landsbygd och skärgård, rika natur- och kulturmiljöer, sitt innovativa näringsliv och stora kultur- och nöjesutbud lockar Stockholmsregionen internationella företag, investeringar, talanger och besökare. Många internationella bolag har valt Stockholmsregionen som global eller nordisk nod. Företag och huvudkontor driver utvecklingen genom satsningar på forskning och innovation, och genom sin förmåga att attrahera spetskompetens. Vi behöver verka för att dessa bolag ska stanna och att fler ska välja att etablera sig och investera i Stockholmsregionen. Som en relativt avlägset placerad region med långa avstånd till andra större marknader, behöver Stockholmsregionen ha en god internationell tillgänglighet med goda förbindelser till strategiskt viktiga noder i världen.

Resultatmål:

12.1 Kännedomen om och tillgången till Stockholmsregionens unika styrkor och upplevelser har ökat

Det är viktigt att vi har en gemensam bild om Stockholmsregionens styrkor och identitet och hur de ska kommuniceras och paketeras. Med forskning och innovation i framkant, högteknologiskt kunnande och välutbildad arbetskraft, utvecklas ett innovativt och hållbart samhälle samt en attraktiv region för investeringar och företagsutveckling. Ett klimat med tydliga och behagliga årstider kombinerat med närheten till natur- och kulturmiljöer samt en unik skärgård som är tillgänglig, ger möjlighet till ett rikt friluftsliv. Samtidigt erbjuder regionen ett stort och varierat utbud av kultur, nöjen och handel, oavsett om man befinner sig i stadsmiljö, på landsbygden eller i skärgården. Kulturlivet bidrar till Stockholmsregionens utveckling och attraktionskraft. Stockholmsregionen har en stark profil inom hållbar stadsutveckling med fokus på förnybar energi, klimatåtgärder och digital infrastruktur. Demokrati, välfärdssystem med sjukvård och offentlig service i världsklass samt tillgänglig kollektivtrafik skapar en trygg tillvaro för alla medborgare. Invånarna får möjlighet för en hållbar vardag med livskvalitet. Samtidigt har oron och utsattheten ökat, och vi behöver fortsätta arbeta för en trygg och säker Stockholmsregion, en förutsättning för att vara attraktiv för såväl företag och besökare som invånare.

12.2 Stärkt internationell tillgänglighet genom fler strategiskt viktiga förbindelser och starka logistiknav

Internationell tillgänglighet och hållbart resande samt effektiva godsflöden med båt, flyg och tåg är viktigt för att stärka Stockholmsregionens attraktivitet, konkurrenskraft och talangattraktion. Det är viktigt både för invånares livskvalitet och vardag samt företagens möjlighet att föra handel men även för Stockholmsregionens resiliens och säkerhet. I en global kontext är Stockholmsregionen en relativt liten och avlägset belägen region med långa avstånd till andra större marknader och därmed beroende av god kontakt och samverkan både inom och utanför riket. För den fortsatta internationella konkurrenskraften är det viktigt att Stockholmsregionen kan konkurrera med andra storstadsområden som har ett mer gynnsamt geografiskt läge.

Vi behöver arbeta för att stärka förutsättningarna för ett hållbart resande inom flera trafikslag och med så lite miljöpåverkan som möjligt. Arlanda har en särställning som Sveriges primära flygplats och port mot omvärlden, samt ska vara ledande i flygets gröna omställning. Arlanda fungerar även som nav för inrikesflyget och det stärker Arlandas funktionalitet som flygplatshub.

Samtidigt behöver Arlanda kunna flytta fram sin position i konkurrens med flygplatser i övriga nordiska länder och etablera fler strategiskt viktiga flyglinjer för Stockholmsregionens och hela Sveriges näringsliv och invånare. Likaså behöver tillgängligheten med kollektivtrafik till och från Arlanda flygplats stärkas och mark behöver säkerställas för framtida behov av utveckling av Arlanda flygplats. Detta gäller även för Stockholmsregionens viktiga hamnar och järnvägsförbindelser. Vi behöver också verka för goda förbindelser med järnväg, sjöfart och väg till länder och städer i Norden och runt Östersjön, inte minst ta vara på potentialen av Fehmarn Bält-förbindelsen mot Hamburg och resten av Europa. Hamnarna i Stockholmsregionen, men även i Östra Mellansverige och Gotland, är viktiga för konkurrenskraften i hela Sverige och har flera funktioner, inte minst för handel, industri och turism, men även för beredskap.

Stockholmsregionens rumsliga inriktning

Var vi lokaliserar och hur vi utformar ny bebyggelse, infrastruktur och områden för rekreation påverkar hur vi rör oss, möts och hur vi mår i framtiden. Regionens rumsliga inriktning har stor betydelse för möjligheten att nå den regionala utvecklingsplanens mål. Den rumsliga inriktningen hjälper oss aktörer att ta vara på regionens styrkor och möta samhällsutmaningar på ett hållbart sätt.

Stockholmsregionens rumsliga utveckling – ett samspel mellan olika nivåer

De teman som behandlas i den rumsliga inriktningen berör frågor som hanteras både på den internationella, nationella, regionala och lokala nivån i samhällsplaneringen. Agenda 2030 och de mål, strategier, direktiv och förordningar som tas fram i EU är exempel på hur beslut på den internationella nivån får en påverkan på samhällsplaneringen i Sverige. På nationell nivå sker exempelvis lagstiftning, framtagande av förordningar och nationella mål och utpekande av riksintressen – som sätter ramarna för samhällsplaneringen. På regional nivå hanteras mellankommunala frågor av regional betydelse. I Stockholmsregionen är den regionala utvecklingsplanen ett viktigt verktyg för att ge vägledning kring regionala intressen. I den fortsatta planeringen används den regionala utvecklingsplanen som ett stöd för att sätta den kommunala strategiska planeringen och lokala målsättningar i ett större geografiskt sammanhang. På den kommunala nivån finns ansvaret för att ta fram översiktsplaner och detaljplaner som reglerar användningen av mark och vatten. Den slutliga bedömningen av vad som är lämplig markanvändning görs med hänsyn till de ställningstaganden som gjorts på nationell nivå och den vägledning som finns på regional nivå men de lokala målsättningarna och platsens specifika förutsättningar är centrala utgångspunkter.

Figur 7. Illustration som visar Internationell, nationell, regional och lokal nivå i planeringen

Stockholmsregionens rumsliga inriktning beskrivs i olika skalor

Den rumsliga inriktningen utgår från den regionala utvecklingsplanens vision och målsättningar och beskrivs både i ett storregionalt perspektiv för östra Mellansverige, och i ett regionalt och ett mellankommunalt perspektiv för Stockholmsregionen och länets kommuner. På storregional och regional nivå omsätts de regionala målsättningarna i så kallade rumsliga principer som är

vägledande för Stockholmsregionens rumsliga utveckling på lång sikt. De rumsliga principerna är även bärande för plankartans utformning och för de förhållningssätt som beskriver hur regionens mark- och vattenområden bör utvecklas för att nå våra mål.

Figur 8. Illustration som visar den rumslig inriktning för Stockholmsregionen – i tre skalnivåer

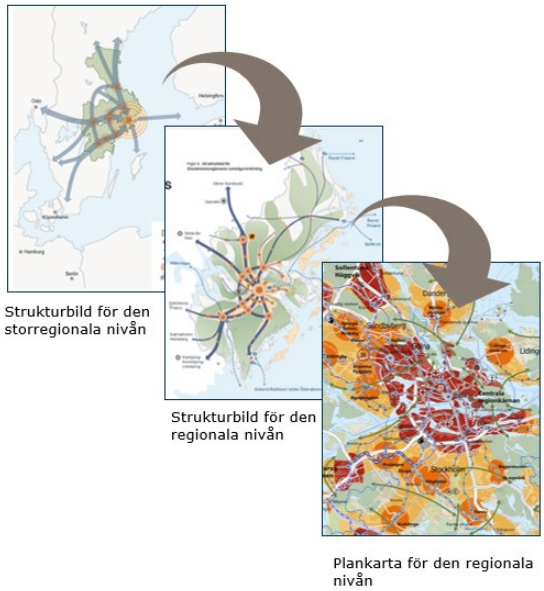

Internationella samband och strategiska målpunkter

Stockholmsregionens konkurrenskraft är beroende av stark internationell tillgänglighet. Ett sammanlänkat transportsystem via väg, järnväg, flyg och sjöfart ska säkerställa effektiva flöden av både människor och gods. Det stärker exportmöjligheterna för regionens företag, underlättar kompetensförsörjning, handel och turism samt bidrar till ökad motståndskraft när störningar uppstår i enskilda delar av systemet. Oslo, Öresund/Hamburg samt Helsingfors är prioriterade målpunkter för regionens internationella förbindelser.

Goda järnvägsförbindelser inom Sverige och mot övriga Europa är en prioritet. Stockholm Central ska fortsatt utvecklas som nationellt och internationellt nav för långväga tågtrafik och förstärkas inom TEN-T-nätet, särskilt i riktning mot Oslo och Öresund/Hamburg. Flyget är det vanligaste internationella färdsättet till regionen, med täta förbindelser till viktiga storstadsområden i Europa och världen. Arlandas långsiktiga utveckling som flygplatshub, tillsammans med övriga trafikflygplatser i östra Mellansverige, är avgörande för att säkra regionens internationella tillgänglighet. Färjehamnarna utgör ytterligare viktiga knutpunkter för resande och godsflöden, inte minst inom besöksnäringen.

Rumslig inriktning för östra Mellansverige

Den rumsliga inriktningen för östra Mellansverige visar Stockholmsregionens roll och funktion i ett större regionalt sammanhang med fokus på länen i östra Mellansverige. Inriktningen belyser de funktionella samband och fysiska strukturer som sträcker sig utanför länsgränsen och som har betydelse för regionernas samlade konkurrenskraft och för att kunna stärka gemensamma bostads-, arbets- och utbildningsmarknader. Den grundar sig på de målsättningar och principer som regionerna i östra Mellansverige gemensamt strävar mot.

Det övergripande målet är "Ett sammankopplat östra Mellansverige med stark konkurrenskraft och goda möjligheter att bo, verka och leva". Den rumsliga inriktningen för östra Mellansverige beskrivs i fem principer och fokuserar på att skapa tillgänglighet, för såväl befolkning som näringsliv, till Stockholm och de regionala stadskärnorna och till de större städerna i östra Mellansverige, de så kallade nodstäderna.

- Länka samman de storregionala nodstäderna med Stockholm och med varandra i tvärförbindelser.
- Verka för en funktionsblandad bebyggelse och en resurseffektiv markanvändning i kollektivtrafiklägen med storregional tillgänglighet.
- Stärk östra Mellansveriges samband och förbindelser med andra storstadsregioner nationellt och internationellt för människor och gods.
- Verka för en infrastruktur för digital uppkoppling som är robust och tillgodoser behoven i östra Mellansverige.
- Verka för en hållbar, robust och konkurrenskraftig elförsörjning i östra Mellansverige.

Figur 9. Internationell och storregional strukturbild

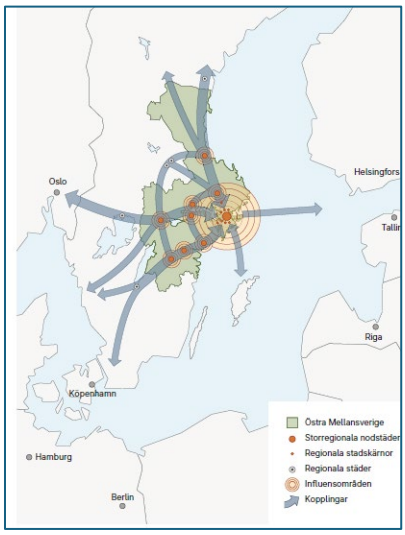

Fem rumsliga principer för Stockholmsregionens utveckling

Den rumsliga inriktningen för Stockholmsregionen sammanfattas i fem rumsliga principer. De rumsliga principerna uttrycker det vi behöver utgå ifrån i den rumsliga planeringen framåt för att nå de regionala målsättningarna och en hållbar utveckling. Principerna sammanfattas i en strukturbild på sidan *41* som visar de grundläggande fysiska strukturerna och hur de samspelar.

De fem rumsliga principerna:

- En sammanhållen bebyggelse med närhet och tillgänglighet i fokus
- En flerkärnig Stockholmsregion, i stadsbygd, landsbygd och skärgård
- En region med goda kopplingar mellan stad, land och omvärld
- En sammanhängande och robust grön- och blåstruktur
- En smart användning av regionens obebyggda mark

En sammanhållen bebyggelse med närhet och tillgänglighet i fokus
Regionens bebyggelseutveckling påverkar vårt behov av att resa, idag och i framtiden. För att utveckla en transporteffektiv region med minskade klimatutsläpp behöver ny bebyggelse bidra till att öka närheten och tillgängligheten mellan människor och viktiga funktioner.

En bebyggelse med närhet och tillgänglighet i fokus handlar framför allt om att prioritera ny bebyggelse i de bästa kollektivtrafiklägena. Det ger underlag för en utvecklad service nära invånarna och bidrar till att fler får tillgång till en attraktiv kollektivtrafik. Att samplanera bebyggelsen med befintlig- och planerad kollektivtrafik bidrar även till ett hållbart resande och ett effektivt nyttjande av våra gemensamma resurser. Den rumsliga utvecklingen kan också bidra till närhet genom att överbygga barriärer i den fysiska miljön. Det skapar nya möjligheter att mötas och gör att fler kan röra sig till fots eller cykla i sin vardag.

Kopplingar till resultatmål:

- Minskade växthusgasutsläpp från transporter (1.2)
- Effektiva tekniska försörjningssystem (2.3)
- Elförsörjning (3.2)
- Transporteffektivitet (4.1)
- Tillgänglighet i transportsystemet (4.2)
- Resande med gång, cykel och kollektivtrafik (4.3)
- Samplanering av bebyggelse och kollektivtrafik (8.1)
- Tillgång till välfärdstjänster, service och fritidsaktiviteter (8.4)

En flerkärnig Stockholmsregion - i stadsbygd, landsbygd och skärgård
Stockholmsregionen är idag en region som domineras av den centrala regionkärnan. För skapa goda möjligheter att bo, leva och verka i hela Stockholmsregionen behöver den flerkärniga strukturen stärkas.

I den flerkärniga strukturen ingår den centrala regionkärnan, regionala stadskärnor, lokala stadskärnor, landsbygdsnoder, serviceorter, kärnöar och öar med vägfärja. Samtliga är platser som fyller en särskild funktion för sitt omland genom att samla olika utbud av service, nöjen, arbetsplatser och bostäder i kollektivtrafiknära lägen. De olika geografierna kompletterar såväl varandra som den centrala regionkärnan. Genom att fortsätta stärka dessa platser och kopplingarna mellan dem skapar vi goda förutsättningar för ett mångfacetterat näringsliv samtidigt som fler invånare ges närhet och tillgång till viktiga funktioner och fler ges möjlighet att resa hållbart i sin vardag.

Kopplingar till resultatmål:

- Minskade växthusgasutsläpp från transporter (1.2)
- Transporteffektivitet (4.1)
- Tillgänglighet i transportsystemet (4.2)
- Flerkärnig region (8.2)
- Livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer (8.3)
- Tillgång till välfärdstjänster, service och fritidsaktiviteter (8.4)

En region med goda kopplingar mellan stad, land och omvärld
Stockholmsregionen är Sveriges huvudstadsregion. Tillgängligheten till- och inom Stockholmsregionen, för såväl människor som gods, har därför stor betydelse för hela Sverige.

Stockholmsregionen behöver ha goda kopplingar till omvärlden. Ett sammanlänkat transportsystem - via väg, tåg, flyg och sjöfart, är en förutsättning för regionens utvecklingskraft och vår förmåga att samverka med andra regioner, såväl nationellt som internationellt. Det möjliggör, tillsammans med en digital infrastruktur, för utvidgade arbets-, utbildnings- och bostadsmarknader. Inom regionen behövs även goda kopplingar mellan större tätorter, landsbygd och skärgård samt till regionalt viktiga målpunkter, framför allt till den centrala regionkärnan och de regionala stadskärnorna, där huvuddelen av länets näringsliv, samhällsservice och besöksmål finns. Kollektivtrafiken ska vara stommen i transportsystemet. Tillsammans med ett stärkt gång- och cykelnät och fossilfria fordon bidrar det till ett hållbart resande med goda kopplingar, såväl regionalt som lokalt.

Kopplingar till resultatmål:

- Transporteffektivitet (4.1)
- Tillgänglighet i transportsystemet (4.2)
- Resande med gång, cykel och kollektivtrafik (4.3)
- Flerkärnig region (8.2)
- Livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer (8.3)
- Tillgång till välfärdstjänster, service och fritidsaktiviteter (8.4)
- Rekrytering av internationell talang och spetskompetens (11.1)
- Internationell tillgänglighet (12.2)

En sammanhängande och robust grön-och blåstruktur
Stockholmsregionens gröna kilar och nätverket av hav, sjöar och vattendrag har stor betydelse för regionens attraktivitet och för möjligheten att nå våra långsiktiga mål kring en hållbar utveckling. Regionens grön- och blåstruktur behöver värnas, stärkas och utvecklas i samspel med bebyggelse- och infrastrukturutveckling. Att överbrygga barriärer och öka tillgängligheten till dessa områden har betydelse för att fler ska få tillgång till de kvaliteter som grönska- och vatten bidrar med.

Att stärka en sammanhängande grön- och blåstruktur bidrar till invånarnas hälsa och välbefinnande genom möjligheter till fysisk aktivitet och social samvaro och genom tystare miljöer och renare luft. En sammanhängande grön- och blåstruktur är en förutsättning för rik biologisk mångfald och fungerande ekosystemtjänster. Stockholmsregionens grön- och blåstruktur bidrar även till stora natur- och kulturvärden och till att minska klimatpåverkan. Grönska och vatten skapar förutsättningar för naturbaserade lösningar som bland annat minskar konsekvenserna av klimatförändringar.

Kopplingar till resultatmål:

- Upptag och avskiljning av koldioxid (1.5)
- Klimatanpassning (2.2)
- Hälsofrämjande livsmiljöer (7.4)
- Biologisk mångfald (8.5)
- Kulturmiljöer (8.6)

En smart användning av den obebyggda marken i regionen
Regionens obebyggda mark är en viktig resurs som medför stora värden till Stockholmsregionen. Här finns areella näringar som, tillsammans med värdefulla natur- och kulturmiljöer, bidrar till en levande och attraktiv region, för såväl invånare som besökare. Marken rymmer även viktiga ekosystemtjänster och tekniska system som har betydelse för att försörja Stockholmsregionen med energi, rent vatten, livsmedel och råvaror. Tillgången till obebyggd mark har stor betydelse

för att utveckla en livskraftig och motståndskraftig region som kan hantera fredstida kriser och bidra till höjd beredskap. Att bygga sammanhållet i utpekade lägen och värna obebyggd mark och jordbruksmark bidrar till en robust region med tryggade resurser och system för framtida generationers behov.

Kopplingar till resultatmål:

- Upptag och avskiljning av koldioxid (1.5)
- Beredskapshänsyn (2.1)
- Klimatanpassning (2.2)
- Utveckling av transmissionsnätet (3.2)
- Livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer (8.3)
- Biologisk mångfald (8.5)

Strukturbild för Stockholmsregionens rumsliga utveckling

De rumsliga principerna sammanfattas och visualiseras i en strukturbild för Stockholmsregionens rumsliga inriktning. Strukturbilden visar hur en flerkärnig, sammanhängande bebyggelsestruktur stöttas av ett transportsystem som knyter ihop regionens olika delar och kopplar ihop Stockholmsregionen med andra delar av Sverige och världen.

Bebyggelsestrukturen samspelar även med grön- och blåstrukturen som utgörs av stora sammanhängande områden som sträcker sig från angränsande län, in genom regionens yttre delar och ända in mot de centrala delarna.

Figur 10. Strukturbild för Stockholmsregionens rumsliga inriktning

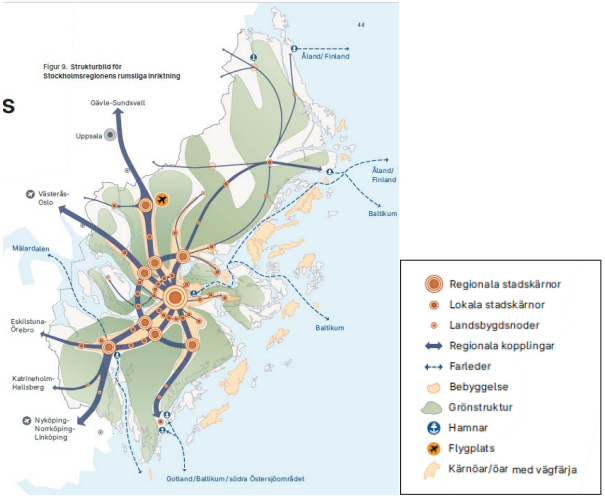

Mellankommunal samordning

Den mellankommunala samordningen har en stor betydelse för samhällsplaneringen i Stockholmsregionen. Många regionala frågor är av mellankommunal karaktär eftersom frågorna ofta handlar om strukturer och värden som sträcker sig över kommungränser eller har en funktion som är av betydelse för flera kommuner. Bostads-, arbets- och utbildningsmarknader omfattar exempelvis större områden än en enskild kommun och ibland även större än en enskild region. Även fysiska strukturer som transportinfrastruktur, grön- och blåstruktur samt energiförsörjning och vatten och avlopp är exempel på detta.

Förutsättningarna är goda i Stockholmsregionen för att hantera de mellankommunala frågorna av regional betydelse på ett sätt som skapar effektiva strukturer och system. Det finns också en

aktiv mellankommunal och regional samverkan i samhällsplaneringen som utgör en bra grund för fortsatt samordning och dialog kring mellankommunala frågor, där även statliga myndigheter, näringsliv, markägare, civilsamhället med flera bör delta beroende på fråga och planeringsförutsättningar.

Exempel på mellankommunala frågor av regional betydelse som hanteras i den regionala utvecklingsplanen:

- Bebyggelsestruktur, inklusive landsbygdens och skärgårdens rumsliga struktur
- Transportinfrastruktur
- Grön- och blåstruktur
- Kulturmiljöer
- Tekniska försörjningssystem
- Bostadsförsörjning
- Näringslivsutveckling
- Större serviceanläggningar, exempelvis idrottsanläggningar
- Krisberedskap och civilt försvar, inklusive klimatanpassning

Plankarta och förhållningssätt

Plankartan och tillhörande förhållningssätt utgår från de rumsliga principerna och uttrycker möjligheten att nå regionala mål genom en regionalt avvägd användning av mark- och vattenområden.

I en storstadsregion som Stockholm är många frågor en angelägenhet för mer än bara en kommun. Plankartan och de tillhörande förhållningssätten kan användas för att få en samlad bild av hur frågor som är av mellankommunal och regional betydelse bör hanteras på övergripande nivå. De utgör ett stöd för regionens aktörer i den fortsatta planeringen och som underlag för beslut som stödjer våra regionala mål och en hållbar mark- och vattenanvändning. Bedömningen av ett utvecklingsförslag bör utgå både från förhållningssätten och plankartan. Förhållningssätten tar upp ett antal aspekter som är viktiga att beakta ur ett regionalt perspektiv men det finns fler intressen och förutsättningar som behöver vägas in i de fortsatta planeringsprocesserna. Plankartan är principiell och ger en översiktlig bild av markanvändningen utan att visa en detaljerad avgränsning av olika områdens prioriterade användning. De regionala ställningstagandena behöver därför kompletteras med en samlad bedömning av platsens potential och tålighet, baserat på lokala förutsättningar och påverkan på allmänna intressen, som till exempel natur- och kulturvärden och miljö- och klimataspekter. På lokal nivå är det även nödvändigt att göra en mer utförlig bedömning för att säkerställa att riksintressen tillgodoses, att gällande miljökvalitetsnormer följs och att förslaget är lämpligt med hänsyn till människors hälsa och säkerhet samt med hänsyn till risken för olyckor, översvämning, ras, skred eller erosion.

FAKTA | AVSTEG FRÅN DEN REGIONALA UTVECKLINGSPLANEN
Syftet med att låta den regionala utvecklingsplanen vara vägledande och inte juridiskt bindande är att det ska vara möjligt att väga in förhållanden och intressen som inte hanteras i planen i arbetet med exempelvis en översiktsplan eller en detaljplan. I översiktsplaner och detaljplaner finns möjlighet att redovisa eventuella avsteg från den regionala utvecklingsplanen tillsammans med en redogörelse av motiven för avsteget. På så sätt säkerställs en transparens kring tillämpningen av den regionala utvecklingsplanen.

På Region Stockholms webbsida finns en digital version av plankartan samt högupplösta versioner i pdf-format.

Figur 11. Plankarta

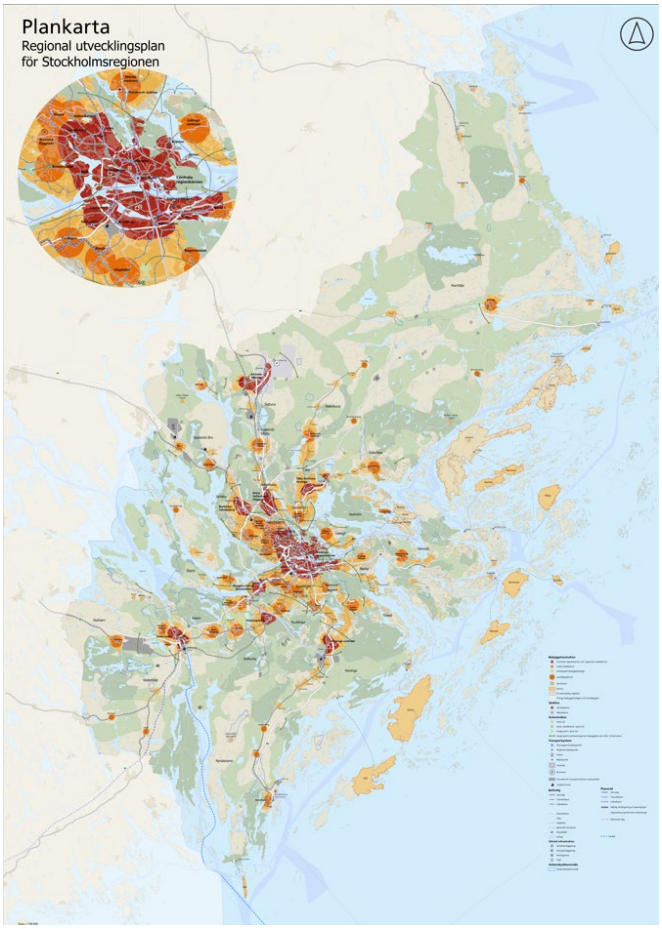

Riksintressen i den regionala utvecklingsplanen

Riksintressena i länet representerar en stor bredd av värden och funktioner som bedömts vara av nationell betydelse. Riksintressena är också viktiga ur ett regionalt perspektiv eftersom de representerar värden och funktioner som är avgörande för utvecklingen av en attraktiv, robust och hållbar region.

Beskrivningar av riksintressena och bedömningar av hur dessa kan påverkas av den föreslagna utvecklingen finns i bilaga ”Riksintressen i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen”. Bilagan innehåller även bedömningar av hur en eventuell påverkan kan undvikas alternativt mildras samt översiktliga rekommendationer för hur riksintressena kan hanteras i den fortsatta planeringen. Riksintressen som berör fler än en kommun uppmärksammas särskilt.

Den rumsliga inriktningen för Stockholmsregionen inkluderar förhållningssätt som lyfter vikten av att funktionen och den framtida utvecklingen av transportsystemets och de tekniska försörjningssystemens anläggningar säkerställs i den fortsatta planeringen, liksom att hänsyn visas till totalförsvarets intressen. Det framgår också av förhållningssätten att natur-, kultur- och rekreationsvärden ska beaktas vid planering av ny bebyggelse och ny infrastruktur av olika slag. Genom dessa förhållningssätt styr den regionala utvecklingsplanen mot att riksintressena tillgodoses i efterföljande planeringsprocesser. Vidare har riksintressen för kulturmiljövården,

friluftsliv och naturvården varit viktiga underlag för avvägningar i framtagandet av den regionala grönstrukturen. Bedömningarna av påverkan på riksintressena har i vissa fall utgjort ett underlag i framtagandet av plankartan för att planen bättre ska tillgodose länets riksintressen.

I vissa fall finns målkonflikter mellan riksintressen och utveckling av de regionalt prioriterade bebyggelselägena. Exempelvis sammanfaller riksintressena för kulturmiljövården i hög utsträckning med de regionalt prioriterade bebyggelselägena. Det ställer krav på att områdenas kulturhistoriska aspekter, riksintressanta värden och landskapets läsbarhet beaktas vid planering av ny bebyggelse. Förtätning behöver därmed ske på ett varsamt och hänsynsfullt sätt, anpassat till förutsättningarna på platsen. Hänsynsfull lokalisering, utformning och täthet är exempel på hur negativ påverkan på riksintressena för kulturmiljövården kan undvikas. Ökad kunskap om kulturmiljöfrågorna och aktuella kunskapsunderlag är viktiga för att undvika negativ påverkan. Sammantaget är det av stor vikt att i efterföljande planprocesser ta hänsyn till riksintressen som riskerar att påverkas.

Regional bebyggelsestruktur

Regionens bebyggelsestruktur består av en stor variation av miljöer med olika förutsättningar för utveckling. Här finns täta stadsmiljöer med ett brett utbud av arbetsplatser, handel och kultur med mera. Men också förorter och småstadsmiljöer med ett mer lokalt utbud av service samt en variation av olika bostadstyper med såväl småhusområden som flerbostadsområden. De mindre samhällena på landsbygden och i skärgården kompletterar bebyggelsen i regionens mer centrala delar genom att erbjuda mer lantliga boendemiljöer. I den regionala bebyggelsestrukturen finns också områden med olika typer av verksamheter, exempelvis handelsområden och områden för småindustri. Mångfalden av olika bebyggelsemiljöer är en styrka som bidrar till Stockholmsregionens attraktivitet.

Regionalt prioriterade bebyggelselägen

I plankartan redovisas lägen som är regionalt prioriterade för bebyggelseutveckling. Det är varje kommuns bästa lägen utifrån ett regionalt perspektiv, baserat på både tillgänglighet med kollektivtrafik och platsernas funktion och läge i regionen. Utformningen och avgränsningen av de regionalt prioriterade bebyggelselägena är schematisk och utgår från de regionala målsättningarna och de fem rumsliga principerna för regionens utveckling. De regionalt prioriterade bebyggelselägena är indelade i sju bebyggelsekategorier:

- Strategiska bebyggelselägen
- Centrala regionkärnan
- Regionala stadskärnor
- Lokala stadskärnor
- Landsbygdsnoder
- Serviceorter
- Kärnöar och öar med vägfärja

De strategiska bebyggelselägena utgör stommen i de regionalt prioriterade bebyggelselägena. Det är lägen som är utpekade utifrån att de har god tillgänglighet med kapacitetsstark kollektivtrafik, både till den centrala regionkärnan och till de regionala stadskärnorna. Den centrala regionkärnan, regionala stadskärnor, lokala stadskärnor, landsbygdsnoder, serviceorter, kärnöar och öar med vägfärja, bildar tillsammans regionens flerkärniga struktur. Det är platser som har en särskild betydelse genom att skapa närhet och tillgänglighet till viktiga

funktioner som invånarna använder i sin vardag. Genom att i första hand utveckla inom de prioriterade bebyggelselägena kan ny bebyggelse bidra till de regionala målsättningarna om en hållbar utveckling.

Övriga bebyggelselägen och landsbygder
De områden som ligger utanför de regionalt prioriterade bebyggelselägena utgör en egen kategori – Övriga bebyggelselägen och landsbygder. Här finns viss potential för utveckling, men också större obebyggda områden som inte bör tas i anspråk för exploatering på grund av till exempel deras värde för de areella näringarna eller på grund av deras höga natur, kultur- och rekreationsvärden.

Den regionala bebyggelsestrukturens betydelse

En utveckling inom de prioriterade bebyggelselägena kan bidra till målen i den regionala utvecklingsplanen på flera sätt. Det stödjer ett effektivt transportsystem och ett hållbart resande och innebär att vi kan dra nytta av redan genomförda eller beslutade investeringar i kollektivtrafik- och transportsystemet. Det ger också fler invånare närhet och tillgänglighet till livskvaliteter som kollektivtrafik, arbetsplatser, utbildning och service samt till kultur- och fritidsaktiviteter. Avgränsningen av de regionalt prioriterade bebyggelselägena bidrar även till att värdefulla natur- och kulturområden kan bevaras och till att regionens mark och gemensamma nyttigheter kan nyttjas effektivt. En utveckling här skapar goda möjligheter att bo, leva och verka i hela Stockholmsregionen på ett hållbart sätt.

Inom de övriga bebyggelselägena och landsbygderna kan en utveckling av ny bebyggelse bidra till att stärka variationen av olika boendemiljöer och verksamhetsområden samtidigt som mark av betydelse för areella näringar bevaras och höga natur-, kultur- och rekreationsvärden säkerställs.

Figur 12. Illustration av bebyggelsestrukturens uppbyggnad

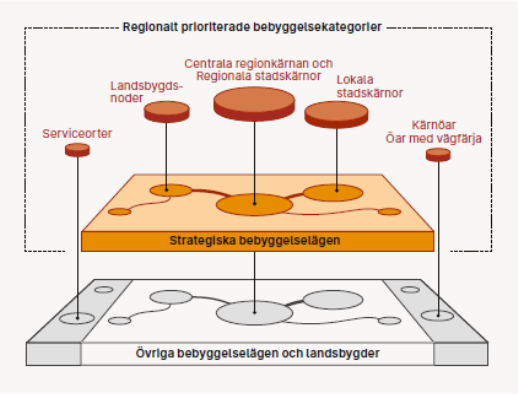

FAKTA – EFFEKTIVT MARKUTNYTTJANDE
Ett effektivt markutnyttjande handlar om att utnyttja platsens potential och goda tillgänglighet på bästa sätt. Det kan handla om att lokalisera rätt funktion till rätt plats. Exempelvis kan besöksintensiva verksamheter som lokaliseras i stationsnära lägen bidra till att minska behovet av såväl bilresor som parkeringsytor. På samma sätt kan bebyggelsens markanspråk minskas genom att undvika ytkrävande verksamheter och stora markparkeringar i de mest tillgängliga lägena. Ett effektivt markutnyttjande kan även handla om att möjliggöra för ett samutnyttjande och en funktionsblandad användning av mark och byggnader. Liksom i alla lägen behöver täthet, utformning och placering av ny bebyggelse utgå från platsens karaktär och förutsättningar för utveckling.

Utveckling av den regionala bebyggelsestrukturen

I följande avsnitt ges en beskrivning av respektive bebyggelsekategori och de specifika förhållningssätt som är vägledande för bebyggelseutvecklingen inom de olika kategorierna. Utöver förhållningssätten för respektive bebyggelsekategori finns det kompletterande förhållningssätt som behöver beaktas vid planering av ny bebyggelse oavsett läge i regionen. De kompletterande förhållningssätten gäller inom samtliga kategorier.

Strategiska bebyggelselägen

De strategiska bebyggelselägena utgör stommen i de regionalt prioriterade bebyggelselägena. De sträcker sig utefter regionens större kollektivtrafikstråk och kännetecknas av att de har god tillgänglighet med kollektivtrafik. Karaktären på områdena varierar mellan tätare och funktionsblandade miljöer, handelsområden och verksamhetsområden samt områden med småhusbebyggelse.

En utveckling i de strategiska bebyggelselägena bidrar till att stärka en regionalt sammanhängande struktur och en markanvändning som innebär att obebyggd mark kan bevaras i så stor utsträckning som möjligt. En utveckling i de här lägena gynnar även ett hållbart resande och ett effektivt nyttjande av gemensamma resurser som infrastruktur, kollektivtrafik, teknisk försörjning och service. Potentialen för bebyggelseutveckling kan skilja sig åt mellan olika områden, beroende på faktorer så som nivå av tillgänglighet, befintliga värden och andra lokala förutsättningar på platsen.

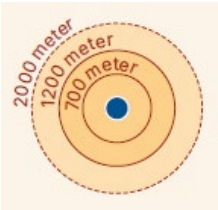

De strategiska bebyggelselägena avgränsas utifrån närhet till kapacitetsstark kollektivtrafik genom en fastställd radie från kollektivtrafikens spårstationer eller hållplatser för radiella expressbussar. Radien är antingen 1200 meter eller 700 meter beroende på var i kollektivtrafiksystemet platsen är belägen. För de platser som ligger längre ut i regionen och som har en starkare lokal arbetsmarknad har ett avstånd på 2000 meter från kollektivtrafiknod använts. Det gäller till exempel Norrtälje, Märsta, Nynäshamn och Södertälje. I avgränsningen av de strategiska bebyggelselägena ingår även områden som har hög tillgänglighet till en regional stadskärna och som når en stadskärna inom 15 minuter med kollektivtrafik (inklusive gångtid till station, väntetid och bytestid).

Avgränsningen är schematisk och täcker i vissa fall in områden där det finns beslut eller diskussioner om att befintlig markanvändning ska bevaras, exempelvis genom naturreservat. Norra Kymlinge i Sundbybergs stad är ett exempel på detta där framtida markanvändning ska utredas. Syftet med de strategiska bebyggelselägena är att visa på lägen där en bebyggelseutveckling kan stödja bland annat ett hållbart resande och en sammanhängande bebyggelsestruktur vilket är prioriterat ur ett regionalt perspektiv. Samtidigt lämnas utrymme för lokala anpassningar och prioriteringar inom ramen för respektive kommuns ansvar. Det innebär att kommuner har möjlighet att göra egna avvägningar och att besluta om exempelvis inrättande av naturreservat eller andra former av områdesskydd.

Förhållningssätt för bebyggelseutveckling inom de strategiska bebyggelselägena

- Planera för en sammanhängande bebyggelse med ett effektivt markutnyttjande i de bästa kollektivtrafiklägena. Lokalisera arbetsplatsintensiva verksamheter samt offentliga funktioner och handel som genererar mycket resande inom ett gångavstånd på omkring 700 meter från stationsläge eller annan större bussterminal.

- En god tillgänglighet med kollektivtrafik bör upprätthållas och vid behov utvecklas. Kopplingen till större lokala och regionala målpunkter prioriteras, exempelvis närmaste regionala stadskärna.
- Anpassa täthet och utformning till platsens karaktär och utifrån platsens förutsättningar. Planera bebyggelse med varsamhet om befintliga natur- och kulturvärden.
- Lokalisering av nya verksamhetsområden bör ske med hänsyn till omgivande bebyggelse, och i lägen som begränsar eventuella negativa effekter på transportsystemet, trafiksäkerhet och buller. Säkerställ att det finns tillräcklig mottagningskapacitet i transportsystemet vid utveckling av befintliga transportdrivande verksamhetsområden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Den flerkärniga strukturens bebyggelsekategorier

I den flerkärniga strukturen ingår kategorierna; Centrala regionkärnan, Regionala stadskärnor, Lokala stadskärnor, Landsbygdsnoder, Serviceorter, Kärnöar och Öar med vägfärja. Samtliga är målpunkter för näringsliv, service och kollektivtrafik i sin geografiska kontext och försörjer ett regionalt, delregionalt eller lokalt omland.

Att lokalisera arbetsplatser, service och bostäder till platserna i den flerkärniga strukturen har stor betydelse för att stärka Stockholmsregionen som en flerkärnig region. Det bidrar till att fler får närhet och tillgänglighet till viktiga funktioner i regionen. Ju mer besöksintensiv en funktion är och ju större upptagningsområde den har, desto viktigare är det att funktionen lokaliseras till lägen med hög regional tillgänglighet med kollektivtrafik, se figur bredvid.

FAKTA | PLANERINGSKONCEPT FÖR ATT SKAPA NÄRHET OCH TILLGÄNGLIGHET
En flerkärnig Stockholmsregion, såväl i stadsbygd som på landsbygd och i skärgård, är ett bärande planeringskoncept för att främja närhet och tillgänglighet till de funktioner som Stockholmsregionens invånare behöver och använder i sin vardag. 15-minutersstaden är ett planeringskoncept som vissa aktörer arbetar efter och bygger på liknande koncept. 15-minutersstaden innebär att städer och stadsdelar ska utformas så att människor ska kunna nå allt de behöver i sin vardag inom 15 minuters avstånd från hemmet till fots, med cykel eller med kollektivtrafik. Konceptet myntades av Carlos Moreno vid klimatkonferensen (COP21) i Paris och fick genomslag i diskussionen om hur städer och enskilda stadsdelar kan utvecklas på ett hållbart sätt.

Figur 13. Servicetrappan. Figuren visar på hur näringslivets specialiseringsgrad och utbudet av service och välfärdstjänster, exempelvis utbildning, vård, kultur, handel och nöjen, kan variera beroende på platsernas storlek, lägen och tillgänglighet med kollektivtrafik

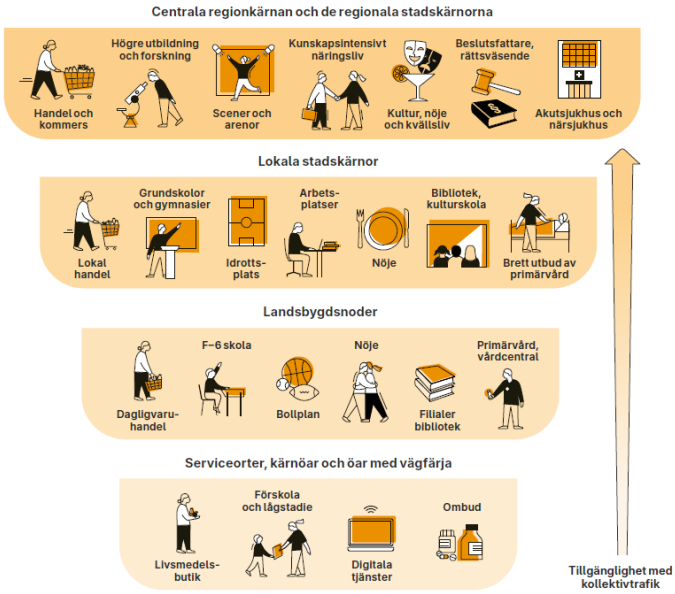

Centrala regionkärnan

Den centrala regionkärnan omfattar de centrala delarna av Stockholm, Solna, Sundbyberg och Nacka. Regionkärnan är landets politiska, administrativa och kulturella centrum med stor betydelse för Sveriges hållbara utveckling, internationella konkurrenskraft och attraktivitet. Både den regionala och nationella tillgängligheten är hög och attraherar stora delar av näringslivet, särskilt inom kunskapsintensiva branscher. En stor andel av landets internationella huvudkontor ligger här. I den centrala regionkärnan finns också flera nationella kulturinstitutioner, ett stort utbud av kommersiell service som handel och restauranger, samt många unika besöksmål. Regionkärnan karaktäriseras av tät bebyggelse som är sammanhållen med blandade funktioner och här finns höga kulturvärden, inte minst inom Stockholms innerstad som är utpekat som riksintresse för kulturmiljövården.

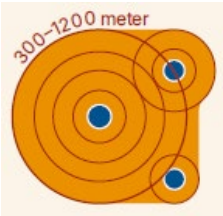

Avgränsningen av den centrala regionkärnan utgår i första hand från tillgänglighet till kapacitetsstark kollektivtrafik och närhet till regionalt och nationellt viktiga funktioner, så som beslutsfattarmiljöer, specialiserad vård, högre utbildning och större arbetsplatser. Avgränsningen utgår från olika avstånd till kärnans kollektivtrafikstationer, baserat på stationernas funktion i kärnan.

Förhållningssätt för vidareutveckling av den centrala regionkärnan

- Stärk den centrala regionkärnans funktion som Sveriges tillväxtmotor genom att fortsätta utveckla de kvaliteter som har betydelse för att attrahera ett kunskapsintensivt och innovativt näringsliv, till exempel hög tillgänglighet, attraktiva och väl gestaltade stadsmiljöer, närhet till vatten och större grönområden och ett rikt kultur-, nöjes- och serviceutbud, även under kvällstid.
- Planera för funktionsblandade och täta miljöer med urbana kvaliteter inom den centrala regionkärnan.

- Lokalisera i första hand samhällsservice som har ett regionalt eller nationellt upptagningsområde till den centrala regionkärnan och de regionala stadskärnorna, exempelvis högre utbildning, sjukhus, specialiserad vård, kultur och rättsväsende.
- Använd den höga tillgängligheten i kollektivtrafiksystemet genom att prioritera besöks- och arbetsplatsintensiva verksamheter med ett stort regionalt upptagningsområde till den centrala regionkärnan.
- Förvalta och utveckla de höga kultur- och naturvärden som präglar stora delar av den centrala regionkärnan och hantera dem som en resurs utifrån sina förutsättningar.
- Prioritera kapacitetsstark kollektivtrafik samt gång, cykel och nyttotrafik vid utformning av gaturummet.
- Reglering av- och tillgång till bilparkering behöver gynna ett ökat resande med gång, cykel och kollektivtrafik och en attraktiv stadsmiljö.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 55-56

Regionala stadskärnor

Det finns åtta regionala stadskärnor i Stockholmsregionen (Södertälje stadskärna, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge stadskärna, Arlanda-Märsta, Kista-Sollentuna-Häggvik, Barkarby-Jakobsberg och Täby C-Arninge). Tillsammans med den centrala regionkärnan utgör de stommen i Stockholmsregionens flerkärniga struktur. Stadskärnorna är strategiskt placerade invid några av regionens större knutpunkter i transportsystemet och har hög tillgänglighet med kollektivtrafik. De är målpunkter för ett större regionalt omland och flera av de regionala stadskärnorna har även ett storregionalt upptagningsområde och ingår i ett övergripande stadsnätverk i östra Mellansverige.

En flerkärnig region, med åtta regionala stadskärnor, har stor betydelse för att möta den framtida befolkningstillväxten på ett hållbart sätt. Genom sina lägen, funktioner och höga regionala tillgänglighet har de förutsättningar att utvecklas till attraktiva lokaliseringsplatser för näringsliv, bostäder och viktiga regionala funktioner som till exempel utbildning, vård, service, kultur, nöjen och idrott. De är alla olika i sin storlek och karaktär, och utvecklingen behöver därför utgå ifrån varje kärnas unika förutsättningar och karaktärer.

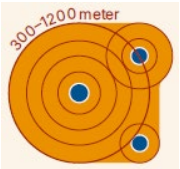

Avgränsningen av de regionala stadskärnorna utgår från olika avstånd till kärnans stationer baserat på stationernas funktion i kärnan och med utgångspunkt i att inkludera regionalt viktiga funktioner så som vård, högre utbildning och större arbetsplatser i avgränsningen.

Förhållningssätt för att stärka de regionala stadskärnorna

- Planera för en funktionsblandad miljö med urbana kvaliteter och med fokus på en ökad etablering av kontor och kontaktintensiva verksamheter.
- Lokalisera i första hand samhällsservice med ett regionalt upptagningsområde till den centrala regionkärnan och de regionala stadskärnorna, till exempel högre utbildning, sjukhus, specialiserad vård, service, kultur och idrott.
- Planera för ett ökat bostadsutbud och befolkningsunderlag som stärker underlaget för service, nöjen och kvällsliv och som ger förutsättningar för en attraktiv kollektivtrafik.
- Planera för ett effektivt markutnyttjande i de bästa kollektivtrafiklägena. Lokalisera i första hand arbetsplats- och besöksintensiva verksamheter inom ”kärnans kärna” d.v.s. omkring 700 meter från den regionala stadskärnans regionala bytespunkter.

- Stärk de regionala stadskärnornas olika identiteter och profiler när stadskärnorna utvecklas, exempelvis profiler inom näringsliv, arkitektur, kultur eller social identitet.
- Använd kulturhistoriska värden som en resurs när stadskärnorna utvecklas och planera bebyggelse med varsamhet om natur- och kulturvärden.
- Öka tillgängligheten med gång, cykel och kollektivtrafik till, inom och mellan de regionala stadskärnorna. Planera för en sammanhängande stadsväv som länkar samman stadskärnans olika målpunkter.
- Reglering av och tillgång till parkering behöver gynna ett ökat resande med gång, cykel och kollektivtrafik.

Särskilda förhållningssätt för den regionala stadskärnan Arlanda-Märsta gäller tillsammans med ovanstående förhållningssätt.

- Utvecklingen av stadskärnan Arlanda-Märsta bör ske med hänsyn till flygplatsens funktion och behov av mark och omland för framtida utveckling.
- Utvecklingen av stadskärnan bör värna om tillgängligheten till Arlanda flygplats genom en samordnad bebyggelse- och transportplanering. Utnyttja möjligheten för bostadsändamål nära Märsta station och lokalisera i första hand besöks- och personintensiva verksamheter till stadskärnans bytespunkter för kollektivtrafik. Ytkrävande och mindre arbetsplatstäta verksamheter kan med fördel lokaliseras till mindre centrala lägen.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 55-56

Lokala stadskärnor

Lokala stadskärnor är platser med centrumfunktioner och som har goda lokala resmöjligheter med gång, cykel och kollektivtrafik. Kollektivtrafiken från de lokala stadskärnorna har konkurrenskraftiga restider till den centrala regionkärnan. Syftet med de lokala kärnorna är att främja en jämlik tillgång och närhet till den typ av service som människor behöver och använder i sin vardag, så som barnomsorg, bibliotek, vårdcentraler, dagligvaruhandel och restauranger. De kommuner som inte har en regional stadskärna har minst en lokal stadskärna som utgörs av respektive kommuncentrum. Här prioriteras bebyggelseutveckling som stärker utbudet av service och välfärdstjänster, kultur och idrott. Även utveckling och komplettering av bostadsbeståndet är en viktig del av utvecklingen i de lokala kärnorna.

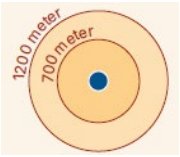

De lokala stadskärnorna avgränsas genom en fastställd radie om 1 200 meter till kollektivtrafiknod och/eller centrumläge. Några kärnor har ett mindre utbud av kollektivtrafik eller service och avgränsas därför med en radie på 700 meter.

Förhållningssätt för att stärka de lokala stadskärnorna

- Planera för att stärka de lokala stadskärnornas funktion som lokala centrum genom ett ökat utbud av välfärdstjänster och service, kultur och idrott. Det är särskilt viktigt att utveckla utbudet i de lägen som idag har påtagliga brister.
- Planera för funktionsblandade miljöer med urbana kvaliteter och ett effektivt markutnyttjande i de strategiska centrumlägena.
- Använd och bygg vidare på platsens karaktär och identitet vid utveckling av de lokala stadskärnorna. Planera bebyggelse med varsamhet om befintliga natur-och kulturvärden.

- Lokalisera arbetsplatsintensiva verksamheter samt offentliga funktioner och handel som genererar mycket resande inom ett gångavstånd på omkring 700 meter från kollektivtrafiknoden.
- En god kollektivtrafikförsörjning ska upprätthållas och vid behov utvecklas. Prioritera kopplingen till större lokala och regionala målpunkter, till exempel närmaste regionala stadskärna.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Landsbygdsnoder

Landsbygdsnoder är tätorter i en landsbygdsgeografi med betydelse för den omgivande landsbygden och som bedöms ha potential att utvecklas både som bostadsort och servicenod. Landsbygdsnoderna har en befintlig befolkning på minst 1 000 invånare eller bedöms ha potential att uppnå denna befolkningsmängd. Landsbygdsnoderna har en service med viss bredd som bland annat kan omfatta livsmedelsbutik, skola och idrottsplats. Här finns även ett visst utbud av vårdtjänster. Utbudet av service kan variera, bland annat utifrån befolkningsunderlag, tillgänglighet med kollektivtrafik och läge i länet. Servicetrappan illustrerar exempel på hur utbudet av service kan variera. Samtliga landsbygdsnoder bör ha tillgång till kontinuerlig kollektivtrafik till närmsta kommuncentrum, för att ge invånarna i landsbygdsnoderna och deras omland tillgänglighet till grundläggande samhällsservice och välfärdstjänster, kultur, idrott och dagligvaror. För att stödja en hållbar och robust landsbygdsutveckling med tillgång till service och kollektivtrafik bör bebyggelseutveckling på landsbygden prioriteras till landsbygdsnoderna.

Landsbygdsnoderna redovisas med en symbol på plankartan som utgår från ortens centralpunkt och har därför ingen geografisk avgränsning.

Förhållningssätt för att stärka landsbygdsnoderna

- Tillkommande bebyggelse på landsbygden bör i första hand lokaliseras till landsbygdsnoderna genom komplettering och utbyggnad i anslutning till den befintliga bebyggelsen.
- Planera för att stärka landsbygdsnodernas funktion som centrum för den omgivande landsbygden genom ett ökat utbud av välfärdstjänster, service, kultur och idrott.
- Vid etablering av vård och omsorg på landsbygden bör landsbygdsnoder och serviceorter prioriteras.
- Eftersträva kontinuerlig kollektivtrafik för arbets- och skolresor samt fritidsresor från landsbygdsnoderna till kommuncentrum. Underlätta kombinationsresor genom att säkerhetsställa utrymme för cykel- och bilparkeringar i anslutning till stationer och hållplatser.
- Anpassa ny bebyggelse till platsens natur-, kultur- och rekreationsvärden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Serviceorter

Serviceorter är mindre orter i en landsbygdsgeografi med en befolkning på minst 250 invånare. De är ofta viktiga för det lokala näringslivet och förser den omgivande landsbygden med viss service, till exempel förskola, grundskola, äldreomsorg och livsmedelsbutik. Här kan även finnas ett visst utbud av vårdtjänster såsom ombud, närmottagningar samt mobila vårdtjänster. Utbudet av service kan variera, bland annat utifrån befolkningsunderlag, tillgänglighet med kollektivtrafik och läge i regionen. Servicetrappan illustrerar exempel på hur utbudet av service

kan variera. För att ge invånarna i serviceorterna tillgång till andra grundläggande servicefunktioner ska det finnas förbindelser med kollektivtrafik till närmsta kommuncentrum. En utveckling i serviceorterna bidrar till ett ökat utbud av landsbygdsnära boende med närhet till service och viss kollektivtrafik. Serviceorterna kan också fylla funktioner som särskilda samlingsplatser vid fredstida kriser eller höjd beredskap.

Serviceorterna redovisas med en symbol på plankartan som utgår från ortens centralpunkt och har därför ingen geografisk avgränsning.

Förhållningssätt för att stärka serviceorterna

- Planera för en varsam bebyggelseutveckling genom att i första hand komplettera i anslutning till den befintliga bebyggelsen.
- Planera för en utveckling av ortens närservice, som exempelvis livsmedelsbutik, förskola, låg- och mellanstadium, för att stärka tillgången till dessa funktioner på landsbygden.
- Vid etablering av vård och omsorg på landsbygden bör landsbygdsnoder och serviceorter prioriteras.
- Säkerställ kollektivtrafikförbindelser till kommuncentrum. Underlätta kombinationsresor genom att säkerhetsställa utrymme för cykel- och bilparkeringar i anslutning till stationer och hållplatser.
- Anpassa ny bebyggelse till platsens natur-, kultur- och rekreationsvärden.
- Säkerställ en hållbar vatten- och avloppsförsörjning. Det är särskilt angeläget i områden som ligger nära viktiga yt-och grundvattentäkter.
- Säkerställ en fortsatt utbyggnad av robust digital infrastruktur som en del i att skapa tillgänglighet på landsbygden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Öar med statlig vägfärja och kärnöar

Länets skärgård präglas av en mångfald av öar, holmar och skär, varav ett fåtal öar har en fastboende befolkning. Några av öarna har fast förbindelse i form av statlig vägfärja. Dessa är Tynningö, Rindö, Skarpö, Ljusterö, Yxlan och Blidö. På dessa öar bedöms det finnas förutsättningar för en utveckling av fler bostäder, service, lokala verksamheter och ett visst utbud av vårdtjänster. En utveckling av öarna med statlig vägfärja bidrar till att stärka förutsättningarna för ett ökat utbud av boende i skärgården med närhet till service och viss kollektivtrafik.

Kärnöar är större öar i skärgården med en fastboende befolkning som saknar fast förbindelse i form av bro, tunnel eller statlig vägfärja. På kärnöarna finns en året runt boende befolkning och det bedöms finnas förutsättningar för ett grundläggande serviceutbud inklusive ett visst utbud av vårdtjänster så som ombud och närmottagningar samt mobila vårdtjänster. Kärnöarna utgörs av Arholma, Tjockö, Gräskö, Ingmarsö, Möja, Sandön, Svartsö, Ramsö, Runmarö, Nämdö, Ornö, Utö och Öja.

Kärnöarna ska försörjas med en bastrafik av kollektivtrafik, vilket möjliggör resor från och till fastlandet året runt. Bastrafiken baseras på resbehov och resandeutveckling från och till respektive kärnö. Utöver bastrafiken finns andra viktiga reserelationer till fastlandet och mellan skärgårdsöar som har betydelse för tillgängligheten i skärgården. På kärnöarna bedöms det finnas förutsättningar för en varsam utveckling av fler bostäder och för ett utvecklat utbud av service. En utveckling av service och teknisk infrastruktur stärker också förutsättningarna för att

bo och verka i skärgården och bidrar till kärnöarnas funktion som servicepunkter för befolkningen på omgivande öar och för turism och friluftsliv.

Både kärnöar och öar med statlig vägfärja kan fylla funktioner som särskilda samlingsplatser vid fredstida kriser eller höjd beredskap.

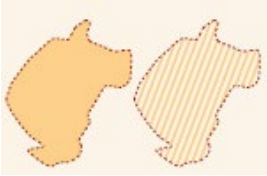

Kärnöar och öar med vägfärja är markerade i sin helhet för att visa vilka öar som är prioriterade i skärgården.

FAKTA | BASTRAFIK
Mellan fastlandet och utpekade kärnöar i skärgården ska det säkerställas kollektivtrafik året runt. Denna kollektivtrafik benämns bastrafik. På fastlandet ansluter bastrafiken till strategiska bytespunkter som benämns replipunkter. Bastrafiken ska möjliggöra för dagliga pendlingsresor och kommuncentrum med tillgång till samhällsservice. Bastrafiken är även viktig för näringslivet i skärgården och för skärgårdens besökare.

Förhållningssätt för utveckling på kärnöar och öar med statlig vägfärja

- Lokalisera tillkommande bostäder inom eller i anslutning till befintliga bebyggelseområden med långsiktig vatten- och avloppsförsörjning. Där det saknas behöver ny bebyggelse lokaliseras till lägen där tillgången till dricksvatten är godtagbar. Val av tekniska lösningar behöver anpassas till lokala förutsättningar på platsen.
- Planera ny bebyggelse med hänsyn till känsliga marina- och strandmiljöer och grunda havsvikar och säkerställ vattenkvaliteten i yt- och grundvattenförekomster.
- Främja innovationer och ny teknologi som ett sätt att stärka robusthet. Säkerställ en fortsatt utbyggnad av digital infrastruktur som en del i att skapa tillgänglighet i skärgården.
- Vid etablering av vård och omsorg i skärgården bör kärnöar och öar med statlig vägfärja prioriteras.
- Använd och bygg vidare på öarnas karaktärer som utgångspunkt vid utveckling. Anpassa ny bebyggelse till platsens natur-, kultur- och rekreationsvärden.
- Säkerställ kollektivtrafikförbindelser mellan öar med vägfärja och kommuncentrum.

Särskilda förhållningssätt för kärnöar, gäller tillsammans med ovanstående förhållningsätt

- Planera för en varsam bebyggelseutveckling i byar och samhällen med samlad bebyggelse, med fokus på utveckling av det lokala näringslivet, bostäder och närservice för att stärka tillgången till dessa funktioner i skärgården.
- Säkerställ en bastrafik (se faktaruta sidan *53*) till och från kärnöarna med en förutsägbar grundtidtabell. Utveckla bastrafiken för att underlätta för näringslivet i skärgården och för att möjliggöra fler resmöjligheter för boende och besökande på kärnöar.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Övriga bebyggelselägen och landsbygder utanför den prioriterade bebyggelsestrukturen

Karaktären på områdena varierar stort gällande täthet, funktion, karaktär och läge i regionen. Vissa områden ligger i relativt centrala lägen i regionen och har en tätare struktur, medan andra områden karaktäriseras av en mer spridd bebyggelse i landsbygds- eller skärgårdsmiljö. Potentialen för utveckling av tillkommande bebyggelse varierar och behöver bedömas utifrån den specifika platsens förutsättningar.

Tillgången till obebyggd mark har stor betydelse för möjligheten att bibehålla och utveckla en robust region med tryggade resurser och system för framtida generationers behov. I länets landsbygdsmiljöer finns exempelvis obebyggd mark som är viktig för areella näringar och dricksvattenproduktion, samt skogsmark och andra natur- och kulturmiljöer med stora rekreativa, historiska och biologiska värden. Areella näringar är ytkrävande verksamheter som dessutom är platsbundna. Jordbruksmarken utgör en viktig del i Stockholmsregionens livsmedelsförsörjning och bidrar till att stärka länets beredskap. Vid planering av bebyggelseutveckling behöver förutsättningarna för regional livsmedelsproduktion, inklusive dricksvatten, prioriteras för att säkerställa en robust livsmedelsberedskap. Även vissa tekniska anläggningar kan vara beroende av att lokaliseras i lägen utanför mer tätbebyggda områden. Det kan bero på att de är beroende av platsspecifika förutsättningar, som exempelvis vattenverk som behöver lokaliseras i närheten av en råvattentäkt. Det kan även bero på att verksamheten är olämplig att lokalisera i bebyggelseområden på grund av att de är störande eller att de innebär en risk som gör att stora skyddsavstånd krävs.

Övriga bebyggelselägen och landsbygder har inte samma tillgänglighet med kollektivtrafik som de regionalt prioriterade bebyggelselägena vilka har avgränsats utifrån befintlig och planerad kollektivtrafik. En fortsatt utveckling av kollektivtrafiken, utöver det som redan är planerat eller beslutat, kan därför innebära att områden som idag ligger inom övriga bebyggelselägen och landsbygder får en regional tillgänglighet på samma nivå som områdena inom den regionalt prioriterade bebyggelsestrukturen.

Förhållningssätt för bebyggelseutveckling inom övriga bebyggelselägen och landsbygder utanför den prioriterade bebyggelsestrukturen

- Planera bebyggelseutveckling med särskild hänsyn till möjligheten att tillskapa kollektivtrafikförsörjning och i en tidig dialog med Region Stockholms trafikförvaltning.
- Förutsättningar för en eventuellt mer omfattande bebyggelseutveckling är att en resurseffektiv och kapacitetsstark kollektivtrafikförsörjning med god regional tillgänglighet kan säkerställas, samt att bebyggelseutvecklingen inte medför negativa trafikkonsekvenser på transportsystemet i övrigt.
- Planera för ett gatu- och vägnät som ger förutsättningar för en god framkomlighet för buss.
- Undvik utspridd bebyggelse och exploatering av jordbruksmark.
- Anpassa bebyggelsens täthet och utformning till platsens natur- och kultur- och rekreationsvärden.
- Bevara ytterskärgårdens karaktär av ostört natur- och kulturlandskap.
- Säkerställ en fortsatt utbyggnad av robust digital infrastruktur som en del i att skapa tillgänglighet på landsbygden.
- Säkerställ en hållbar vatten- och avloppsförsörjning. Det är särskilt angeläget i områden som ligger nära viktiga yt-och grundvattentäkter.

- Lokalisering av nya verksamhetsområden bör ske med hänsyn till omgivande bebyggelse, och i lägen som begränsar eventuella negativa effekter på transportsystemet, trafiksäkerhet och buller. Säkerställ att det finns tillräcklig mottagningskapacitet i transportsystemet vid utveckling av befintliga transportdrivande verksamhetsområden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *55-56*

Kompletterande förhållningssätt som gäller inom alla bebyggelsekategorier

De kompletterande förhållningssätten tar upp aspekter som är viktiga att ta hänsyn till för att säkerställa att bebyggelseutvecklingen bidrar till ett varierat bostadsutbud och till att skapa attraktiva, hälsosamma och robusta livsmiljöer. De kompletterande förhållningssätten behöver beaktas vid planering av ny bebyggelse oavsett läge i Stockholmsregionen och ska läsas tillsammans med förhållningssätten för respektive kategori.

Variationen av olika livsmiljöer är en styrka som bidrar till regionens attraktivitet. Alla områden behöver därför utvecklas med utgångspunkt i de kvaliteter som utmärker den specifika platsen för att på så sätt värna variationen. Genom en medvetenhet om platsens värden, till exempel kulturvärden och naturvärden, kan platsens identitet och attraktivitet stärkas. Därför är det av stor vikt att planeringen utgår från kunskap om befintliga värden och hur dessa kan omhändertas och utvecklas. Ett brett utbud av olika typer av bostäder, såväl småhus som flerbostadshus, bidrar också till varierade livsmiljöer och ger Stockholmsregionens invånare möjlighet att hitta en bostad utifrån sina förutsättningar och önskemål. Utformningen av regionens byggda miljöer har också betydelse för folkhälsan. Ny bebyggelse bör planeras med hänsyn till platsens förutsättningar gällande mark- och luftföroreningar, buller och risker för att på så sätt skapa hälsosamma livsmiljöer.

Bebyggelsens placering och utformning kan påverka vår förmåga att hantera fredstida kriser och höjd beredskap. Genom att lokalisera och utforma ny bebyggelse och samhällsviktiga verksamheter med hänsyn till risker för olyckor, höga temperaturer, översvämningar till följd av havsnivåhöjning och skyfall, ras, skred, erosion och väpnat angrepp kan påverkan på samhället minska. De samhällsviktiga verksamheternas funktion kan också skyddas genom att säkerställa att de har tillräckligt med utrymme att utvecklas.

Kompletterande förhållningssätt som gäller inom alla bebyggelsekategorier

Dessa förhållningssätt gäller inom samtliga bebyggelsekategorier och kompletterar förhållningssätten inom respektive bebyggelsekategori.

- Planera för ett blandat bostadsbestånd där hushåll och individer med olika behov och förutsättningar har möjlighet att bo och som har en variation av olika bostadstyper, bostadsstorlekar och upplåtelseformer.
- Planera för trygga och inkluderande livsmiljöer för alla och beakta behoven hos sårbara grupper såsom barn, äldre och personer med funktionsnedsättning vid utvecklingen av befintliga och nya miljöer.
- Planera bebyggelse så att befintliga kulturhistoriska värden bevaras. Ta tillvara de kvaliteter som utmärker platsen, så som gestaltning, skala och siluettverkan, vid förtätning eller annan förändring av stads- och landskapsbilden.
- Prioritera utveckling av befintliga byggnader framför att bygga nytt och använd i första hand återbrukat byggmaterial.
- Planera för hälsosamma miljöer avseende omgivningsljud, luftkvalitet, ren mark och tillgång till parker och grönområden.

- Undvik exploatering och fragmentering av jordbruksmark.
- Beakta de areella näringarnas behov av utrymme vid lokalisering av ny bebyggelse och anläggningar.
- Vid planering av ny bebyggelse behöver sjukhusens verksamhet och funktion säkerställas. Exempelvis genom att säkerställa funktionen i sjukhusens tekniska försörjningssystem samt tillgängligheten med kollektivtrafik och akuttransporter, inklusive helikoptertransporter.
- Planera ny bebyggelse med hänsyn till områden av betydelse för totalförsvaret och säkerställ att ny bebyggelse och samhällsviktiga verksamheter har beredskap och motståndskraft mot störningar och risker kopplade till fredstida kriser och vid höjd beredskap samt till ett förändrat klimat.
- Planera ny bebyggelse med hänsyn till de riksintressen som berörs och använd värdebeskrivningar och andra relevanta underlag från myndigheterna gällande riksintressena som förutsättningar tidigt i planprocessen.

FAKTA | SAMHÄLLSVIKTIG VERKSAMHET

En samhällsviktig verksamhet har en funktion som är nödvändig för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet. Dessa funktioner upprätthålls och säkerställs av samhällsviktiga verksamheter. Exempel på viktiga samhällsfunktioner:

- Förmågan att tillhandahålla vård och att upprätta katastrofmedicinsk beredskap.
- Förmågan att erbjuda kollektivtrafik och genomföra transporter av gods och passagerare både via järnväg, väg, flyg och sjötransporter.
- Förmågan att tillgodose samhällets försörjningsbehov av dricksvatten, livsmedel, el, fjärrvärme och fjärrkyla.
- Förmågan till säker hantering av avfall och slutligt omhändertagande genom förberedelse för återanvändning, återvinning eller bortskaffande.
- Förmåga till rening och avledning av avloppsvatten.
- Förmågan att samla in, skydda och bevara det materiella, immateriella och digitala kulturarvet och dokumentation av kulturarvet samt upprätthålla verksamheter vid museer, bibliotek och arkiv.

Figur 14. Karta: Landsbygdens och skärgårdens rumsliga struktur

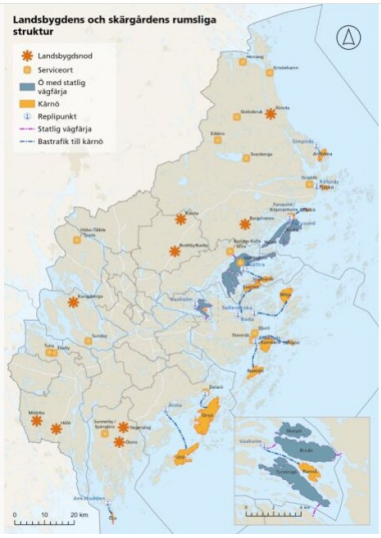

Figur 15. Karta: Lokalisering av akutsjukhus, närsjukhus, närakuter och vårdcentraler 2024

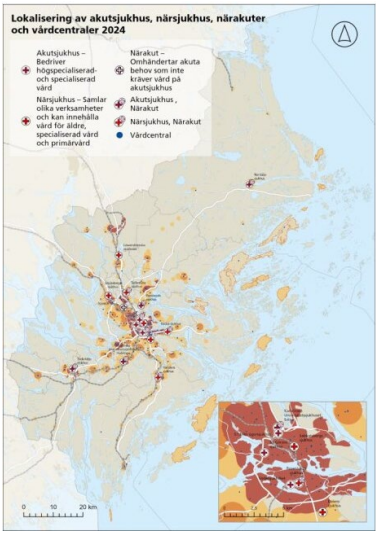

Det regionala transportsystemet

Det regionala transportsystemet består av samtliga trafiksystem i regionen: de internationella, nationella och regionala väg- och järnvägsnäten, kollektivtrafikens stomnät för pendeltåg, tunnelbana, lokalbanor, expressbusslinjer, sjö- och pendelbåtstrafik samt det regionala cykelvägnätet. Även flygplatser, hamnar, stationer, depåer och infrastruktur för godstransporter ingår.

Transportsystemets kategorier

Transportsystemet består av åtta kategorier:

- Det regionala spårsystemet
- Regional väginfrastruktur
- Regionalt cykelvägnät
- Storregionala och regionala bytespunkter
- Replipunkter
- Områden för transportintensiva verksamheter
- Flygplats
- Hamnar och farleder

Plankartan inkluderar befintlig infrastruktur samt beslutade investeringsåtgärder. De beslutade åtgärderna kommer att tillföra ett betydande tillskott till regionens transportsystem. Utbyggnaden av vissa infrastrukturobjekt pågår, medan andra är i olika skeden i planprocessen eller inväntar besked om finansiering. Åtgärderna syftar till att skapa bättre utvecklingsmöjligheter för Stockholmsregionen som helhet och investeringarna är nödvändiga för att kunna realisera flera av målen i den regionala utvecklingsplanen. Även om de redan beslutade investeringarna kommer att kunna åtgärda vissa brister i Stockholmsregionens transportsystem så kommer regionens befolkning och näringsliv att fortsätta att växa, efterfrågan på transporter att öka, och nya brister och behov kommer att uppstå. En översiktlig sammanställning av de långsiktiga behoven återfinns i slutet av detta kapitel, samt i särskild bilaga.

Transportsystemets funktion och betydelse

För att skapa utvecklingskraft behöver hela Stockholmsregionen ett tillgängligt och funktionellt transportsystem som är anpassat efter användarna och de behov som kommer att uppstå. Det regionala transportsystemet bidrar till att knyta samman regionen och har en viktig funktion för länets person- och godstransporter. En av de bärande utgångspunkterna för transportsystemet i Stockholmsregionen är ökad attraktivitet och kapacitet för hållbara transporter, vilket möjliggör ett ökat resande med kollektivtrafik, gång och cykel. Det förutsätter att transportsystemet utformas så att resor och byten fungerar väl för alla resenärer, vilket är särskilt viktigt för sårbara grupper med begränsad mobilitet, såsom barn och unga, äldre och personer med funktionsnedsättning. Sammantaget kopplar detta tydligt an till nationella och regionala mål om hållbarhet, transporteffektivitet och tillgänglighet. Även om kollektivtrafiken och övriga hållbara transporter utgör grunden för framtiden, så kommer alla trafikslag att behövas för att nå mål om framför allt tillgänglighet. Ökade möjligheter till kombinationsresor underlättar smidiga reskedjor och gör att transportsystemet kan användas effektivt. Ett hållbart transportsystem tillgodoser bland annat länets varu- och godsförsörjning, räddningstjänst, beredskap och persontransporter, vilka utgör en viktig del av regionens transportsystem. Bilen kommer även i framtiden att ha en funktion i områden där kollektivtrafiken har svårt att tillgodose resandebehoven.

Stockholmsregionens invånare behöver ett välfungerande transportsystem för att kunna ta sig till sina arbeten, uträtta olika typer av vardagsärenden och för att kunna utöva sina fritidsintressen. På motsvarande sätt behöver regionens näringsliv transportsystemet för att kunna attrahera arbetskraft, vara nåbara för kunder och besökare och för att kunna exportera producerade varor och tjänster till marknaden. I detta sammanhang spelar godstransporterna en central roll. Ett robust och hållbart transportsystem måste säkerställa att varor och gods kan flöda effektivt. Effektiva godstransporter bidrar till både regionens och rikets varuförsörjning, stärker näringslivets konkurrenskraft och minskar sårbarheten i logistikkedjorna. En stor del av det regionala transportsystemet har nationella funktioner för persontransporter, varor och gods och är ett av flera system som är avgörande för att bedriva samhällsviktig verksamhet under fredstida kriser och vid höjd beredskap.

Vissa delar av transportsystemet är av riksintresse för kommunikationer med de fyra transportslagen: väg, järnväg, luftfart och sjöfart. Riksintressena omfattar även exempelvis anspråk på mark- och vattenområden för framtida kommunikationer, influensområden för buller, och planerade anläggningar där utbyggnad pågår. Delar av det regionala transportsystemet ingår i det transeuropeiska nätverket för transporter, TEN-T, som är av EU utpekade viktiga länkar och noder för flöden av personer och gods i Europa. Vissa delar av vägnätet fyller även viktiga funktioner för transporter av farligt gods.

Utmaningarna för framtidens transportsystem ligger framför allt i hållbarhetsaspekten, särskilt omställningen till hållbara drivmedel, ökad trängsel och resurseffektivt markutnyttjande. För att transporterna ska kunna bli hållbara och vara en del av en klimatneutral framtid behövs omfattande åtgärder som är kopplade till val av färdmedel, val av resvägar, bränslen och beläggningsgrad som gör att utvecklingen går mot minskade växthusgasutsläpp. Omställningen behöver understödjas av en kombination av teknikutveckling, elektrifiering, utbyggd laddinfrastruktur, beteendepåverkan och prioritering av utrymme. För att nå klimat- och trafikrelaterade mål kommer utvecklade styrmedel att vara nödvändiga för att hantera framtida trängsel- och framkomlighetsproblematik samt klimatutmaningar.

Utveckling av det regionala transportsystemet

I följande avsnitt ges en beskrivning av respektive kategori inom transportsystemet och de specifika förhållningssätt som är vägledande för utveckling av transportsystemet i parallella planeringsprocesser och efterföljande planering. Utöver de specifika förhållningssätten finns kompletterande förhållningssätt som behöver beaktas vid all utveckling som berör det regionala transportsystemet. De kompletterande förhållningssätten gäller inom samtliga kategorier.

Det regionala spårsystemet

Det regionala spårsystemet består av nationell och regional spårinfrastruktur och har stor betydelse för Stockholmsregionens person- och godstransporter. Det utgör ryggraden i transportsystemet genom dess förmåga att erbjuda hållbara och kapacitetsstarka transporter av resenärer och gods. Pendeltågssystemet, tunnelbanesystemet och lokalbanorna fyller alla viktiga funktioner genom att de binder ihop länet och har förmåga att ta emot stora resenärsflöden. För att spårsystemet både ska kunna hantera fler resenärer och ökade godsvolymer i takt med att Stockholmsregionens befolkning och näringsliv ökar, behöver mark reserveras för att möjliggöra åtgärder som ökar kapaciteten i systemen. Det gäller även utrymme för uppställningsplatser och depåer. Bristerna i spårsystemet handlar framför allt om bristande kapacitet för person- och godstransporter, pålitlighet och eftersatt underhåll.

I Stockholmsregionen genomförs en betydande utbyggnad av tunnelbanesystemet och lokalbanorna. De investeringsåtgärder som är beslutade kommer att skapa ny kapacitet, nya resmöjligheter och länka samman Stockholmsregionen på ett nytt sätt. Bland redan beslutade objekt finns exempelvis utbyggnad till fyra spår på Mälarbanan mellan Tomteboda och Kallhäll, utbyggnad till fyra spår på Ostkustbanan mellan Stockholm och Uppsala samt Stockholmsförhandlingens och Sverigeförhandlingens spårobjekt. Spårinvesteringarna kommer att innebära en ökad kapacitet och tillgänglighet i kollektivtrafiken. Utöver de redan beslutade objekten är det också nödvändigt med ytterligare investeringar för en ökad spårkapacitet och redundans, exempelvis på stambanor söder-, väster- och norrut till viktiga nationella och internationella målpunkter med järnväg.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla det regionala spårsystemets funktion

- Säkerställ mark för utveckling av spårsystemet, som exempelvis depåer och uppställningskapacitet för järnväg, spårväg och lokalbanor.
- Säkerställ utrymme för cykelparkeringar i anslutning till bytespunkter och stationer för att underlätta hållbara kombinationsresor. Vid bytespunkter och stationer längre ut i systemet kan även utrymme för bilparkering behövas.
- Säkerställ att spårinfrastrukturen kan upprätthålla grundläggande funktioner vid fredstida kriser och höjd beredskap.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Regional väginfrastruktur

Den regionala väginfrastrukturen består av nationella, regionala och kommunala vägar som tillsammans binder samman Stockholmsregionen. Vägsystemet har stor betydelse för såväl persontrafiken som för näringslivets resor och transporter av varor och gods. Bristerna i vägsystemet handlar framför allt om underhållsbehov, vägtrafikens hållbarhetsaspekter, kapacitet samt trängsel och framkomlighet för både person- och godstransporter. Den regionala väginfrastrukturen utgör en viktig del av expressbussarnas stomnät. Stomnätet binder samman Stockholmsregionen på ett effektivt sätt med en hög standard vad gäller turtäthet, restider och framkomlighet. Genom att ge expressbussar hög prioritet och vid behov eget utrymme i vägsystemet, kan kapaciteten för persontransporter längs flera av länets hårdast trafikerade vägar öka samtidigt som det radiella spårnätet avlastas. För att säkra kollektivtrafikens funktion behöver också det långsiktiga behovet av terminaler och depåer säkerställas.

Ökad bärighet på strategiska vägavsnitt möjliggör längre och tyngre fordon, vilket skapar förutsättningar för ökad transporteffektivitet och genare rutter. God framkomlighet i vägsystemet ger pålitlighet och punktlighet. Detta är viktigt för att skapa förutsägbara restider och för att systemet ska fungera. I länet pågår eller planeras flera stora investeringar i väginfrastrukturen. Förbifart Stockholm och Tvärförbindelse Södertörn utgör två av dessa, och kommer tillsammans att binda samman Stockholmsregionen och de regionala stadskärnorna genom förbättrade tvärgående förbindelser, samtidigt som de avlastar de inre delarna av vägtransportsystemet. Planerade investeringar kommer att ge ett betydande kapacitetstillskott och ökad tillgänglighet i vägsystemet.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla det regionala vägsystemets funktion

- Prioritera kollektivtrafik och nyttotrafik vid kapacitetsbrist i det regionala vägtransportsystemet.
- Säkerställ god framkomlighet för befintliga och planerade expressbusslinjer i vägnätet vid bebyggelseutveckling.
- Säkerställ kollektivtrafikens långsiktiga behov av utrymme för terminaler och depåer.
- Säkerställ att väginfrastrukturen kan upprätthålla grundläggande funktioner vid fredstida kriser och höjd beredskap.
- Anpassa bebyggelse och vägstandard så att det finns möjlighet att på ett säkert sätt transportera farligt gods. Detta gäller både för att hantera risker och för att värna möjligheterna till transporter av farligt gods i framtiden.
- Upprätthåll god framkomlighet genom förebyggande underhåll, reinvesteringar, styrmedel och trimningar.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Regionalt cykelvägnät

Cykling är ett resurseffektivt och flexibelt färdmedel som ger positiva effekter för såväl folkhälsan, som för närmiljön och klimatet. Cykling bidrar även till att främja jämställdhet genom att ge alla, oavsett kön, ålder eller socioekonomisk bakgrund, större frihet och tillgång till rörlighet, vilket gör det lättare att delta i samhällslivet och på arbetsmarknaden. Cykling sker ofta över kommungränser, vilket innebär att flera väghållare delar ansvar för den infrastruktur som används under en och samma resa. Vi behöver därför samordna cykelplaneringen så att det är enkelt att resa med cykel i hela regionen.

De regionala cykelstråken är utpekade för att koppla samman viktiga regionala målpunkter. Stråken pekades ut när den första regionala cykelplanen togs fram och är sedan dess delvis utbyggda. Cykelinfrastrukturen och utpekade stråk av regional nytta behöver fortsatt utvecklas för att möjliggöra ett ökat cyklande i hela länet. Kartan visar en schematisk sträckning av stråken. Några stråk är utpekade som utredningsstråk då nytta, genomförbarhet och sträckning behöver utredas vidare. Utveckling av cykelstråken behöver ske i samverkan mellan flera av aktörerna i regionen. Trafikverket och kommunerna i Stockholms län ansvarar för utbyggnad, skyltning, drift och underhåll av de regionala cykelstråken och Region Stockholm ansvarar för samordning och uppföljning. Det övriga cykelvägnätet är viktigt för att skapa ytterligare regional och lokal tillgänglighet med cykel och för att de regionala cykelstråken ska fylla sin funktion.

->Mer i *Regional cykelplan för Stockholms län* på www.regionstockholm.se

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla det regionala cykelvägnätet

- Säkerställ god framkomlighet och trafiksäkerhet för cykel i de regionala cykelstråken.
- Prioritera att färdigställa längre sammanhängande sträckor i det regionala cykelvägnätet.
- Stärk tillgängligheten med cykel i hela länet.
- Säkerställ utrymme för cykelparkeringar i anslutning till bytespunkter och stationer för att underlätta hållbara kombinationsresor.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Figur 16. Karta: Regionala cykelstråk

Regionala och storregionala bytespunkter

Regionala bytespunkter är större knutpunkter i det regionala kollektivtrafiksystemet. Platserna har ett högt resandeunderlag och stor betydelse för det inomregionala resandet och den regionala tillgängligheten med kollektivtrafik. De storregionala bytespunkterna är bytespunkter i strategiska lägen som även trafikeras av regionaltåg, vilket ger dem en storregional funktion i systemet med kopplingar mot östra Mellansverige. Ökade möjligheter till enkla kombinationsresor skapar smidiga reskedjor och gör att transportsystemet kan användas effektivt. För att bidra till att öka kollektivtrafikens attraktivitet och öka marknadsandelen bör bytespunkterna tillhandahålla effektiva, trygga, tillgänglighetsanpassade och bekväma byten. Utveckling av bytespunkter med kompletterande servicefunktioner är en del av en hållbar stadsutveckling, utgör sociala mötesplatser och bidrar till att öka kollektivtrafikens attraktivitet.

Resenärsströmmarna förväntas öka i framtiden, särskilt vid de större bytespunkterna, och bytespunkternas funktioner och framtida utvecklingsmöjligheter behöver tryggas. En del i detta handlar om att säkerställa att det finns fysiskt utrymme för att utveckla bytespunkternas funktioner för att hantera ökande resenärsströmmar, fler fordon samt service.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla bytespunkternas funktion

- Lokalisera i första hand nya storregionala bytespunkter till den centrala regionkärnan och de regionala stadskärnorna med storregional uppkoppling.
- Säkerställ bytespunkternas transportfunktion och behov av utrymme vid utveckling av ny eller befintlig bebyggelse.
- Främja enkla och trygga byten mellan olika trafikslag genom att beakta behovet av utrymme för bland annat cykelparkering, bussuppställning och vändytor. Utveckla mobilitetshubbar vid strategiska bytespunkter. Vid bytespunkter i yttre delar av kollektivtrafiksystemet, beakta behov av infartsparkering för bilar.

- Utveckla och komplettera bytespunkterna med servicefunktioner för att underlätta vardagsärenden, skapa mer jämlika förutsättningar att använda kollektivtrafiken och öka dess attraktivitet.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Replipunkter

Replipunkterna utgör viktiga bytespunkter för kollektivtrafikresor mellan kärnöar kommuncentrum. Replipunkterna ska vara välfungerande för person- och godstransporter till och från kärnöarna med så kallad bastrafik (se faktaruta under avsnitt om öar med vägfärja och kärnöar, se sidan *53)*. Replipunkterna är alla av olika karaktär och förutsättningarna för utveckling skiljer sig åt beroende på lokala förhållanden och rådigheten över mark och infrastruktur.

De utpekade replipunkterna inkluderar Simpnäs, Räfsnäs, Furusund, Åsättra, Vaxholm, Boda, Sollenkroka, Stavsnäs, Dalarö, Årsta och Ankarudden. Östernäs kan komma att ersätta Furusund som replipunkt för Gräskö förutsatt att denna uppfyller samtliga krav på standard i enlighet med Region Stockholms riktlinje för planering av kollektivtrafik i Stockholms län.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla replipunkternas funktion

- Bastrafiken till och från kärnöar ska utgå från replipunkterna, definition av bastrafik finns i avsnittet Öar med vägfärja och kärnöar, sidan *53*.
- Samordna och säkerställ enkla byten vid replipunkterna mellan kollektivtrafik på land och till sjöss.
- Respektive berörd aktör behöver bidra utifrån sin rådighet för att säkerställa replipunkternas funktion.
- Säkerställ kollektivtrafikförbindelser mellan replipunkterna och kommuncentrum och närmaste regionala stadskärna.
- Beakta behovet av utrymme för bryggor, vänd- och lastningsplatser och infrastruktur för förnybara drivmedel samt utrymme för bil- och båtparkering för såväl boende som besökare.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Områden för transportintensiva verksamheter

Transportintensiva verksamheter kan vara störande och utrymmeskrävande samtidigt som deras funktioner i form av exempelvis utrymmen för omlastning för gods, lager och varuhantering är bärande för länets försörjning av varor bränslen och material. De utgör i vissa avseenden samhällsviktig verksamhet. Strategiska lägen för den här typen av verksamheter har god tillgänglighet genom närhet till exempel hamnar, flygplatser och järn- och vägtransportstråk, som sträcker sig inom länet såväl som nationellt och internationellt. Områden för transportintensiva verksamheter är genom sitt läge och sin trafikinfrastruktur lämpliga för transportintensiva företag och deras kringtjänster. Logistikberoende och multimodala verksamheter, ytkrävande gods- och varutransporter samt relaterade funktioner bör lokaliseras till dessa utpekade områden.

Förhållningssätt för att stödja Stockholmsregionens behov av transportintensiva verksamheter

- Värna befintliga strategiskt belägna områden för transportintensiv verksamhet, där exempelvis närhet till hamnar, flygplats och järn- och vägtransportstråk är en strategisk fördel, och beakta verksamheternas behov av utrymme vid bebyggelseutveckling.

- Nya anläggningar för transportintensiva verksamheter bör lokaliseras med hänsyn till kapaciteten i befintlig transportinfrastruktur, befintlig bebyggelse och natur- och kulturvärden.
- Säkerställ god elkapacitet för att möjliggöra elektrifiering av tunga transporter.
- Beakta skyddsavstånd med hänsyn till buller och andra störningar, liksom risken för konflikter kring eller påverkan på vattenresurser.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Flygplats

Stockholm Arlanda Airport utgör en del av den regionala stadskärnan Arlanda-Märsta. Arlanda är en av Sveriges beredskapsflygplatser och utgör samhällsviktig verksamhet. Flygplatsen har, utöver persontransporter, en viktig funktion för Sveriges försörjning av högvärdiga varor och gods. Flygplatsens funktion som nav för utrikes och inrikes flygtrafik innebär att den är av stor vikt för Stockholm-Mälarregionens och Sveriges internationella och nationella tillgänglighet. Utöver detta utgör Arlandaområdet och den regionala stadskärnan ett av regionens största arbetsplatsområden. Vid en avveckling av Bromma flygplats kommer flygtrafik att flyttas över till Arlanda, vilket stärker Arlandas betydelse och funktion för inrikes flygtrafik. Markavtal för Bromma flygplats med Stockholms stad löper ut 2038. Den regionala utvecklingsplanen utgår från den inriktning som Stockholms stad anger, vilket innebär utveckling av en ny stadsdel på flygplatsområdet efter avveckling av flygplatsen. Brommas flygplatsfunktioner kvarstår till dess att avveckling sker samt till dess att riksintresseanspråket upphävs.

För att stärka Arlandas konkurrenskraft och den regionala stadskärnans utveckling behöver tillgängligheten till Arlanda stärkas långsiktigt, framför allt med hållbara transporter. Förutom åtgärder på järnväg för ökad kapacitet och tillgänglighet tillkommer behov av åtgärder för ökad framkomlighet på väg, främst med kollektiva förbindelser. För att snabbt öka kollektivtrafikens andel i trafiken till Arlanda behöver staten inleda förhandlingar om Arlandabanan, i syfte att sänka biljettpriserna genom att ta bort stationsavgiften. En utveckling mot stärkt nationell och internationell tillgänglighet med fler flyglinjer kommer också att skapa behov av utrymme för att utveckla själva flygplatsen. Samtidigt behöver flygets gröna omställning inklusive hållbara bränslen och framtida elektrifiering skyndas på, med Arlanda som ett internationellt föredöme. Arlandas långsiktiga utveckling kommer att behöva en bred samverkan mellan kommunala, regionala, statliga och privata aktörer.

Luftburen mobilitet genom exempelvis drönare och andra typer av obemannade luftfarkoster (UAV), är ett område som kan få större betydelse i ett långt tidsperspektiv. Framför allt kan det få betydelse för tidskritiska varu- och persontransporter och för landsbygds- och skärgårdsutveckling. Den fysiska planeringen bör i ett långsiktigt perspektiv ta hänsyn till att luftburen mobilitet behöver integreras tidigt i planeringsprocesserna genom att samordna mark- och luftrumsplanering.

Förhållningssätt för att upprätthålla Arlandas funktion

- Säkerställ mark för framtida behov av utveckling av Arlanda flygplats.
- Säkerställ god tillgänglighet, främst med hållbara transporter, till och från Arlanda flygplats.
- Värna och utveckla kapacitet och utrymmet i de stora transportstråken till Arlanda.
- Säkerställ beredskaps- och samhällsviktiga funktioner på Arlanda flygplats.
- Flygets gröna omställning inklusive hållbara bränslen och framtida elektrifiering behöver skyndas på, med Arlanda som ett internationellt föredöme.

Hamnar och farleder

Länets hamnar och farlederna i Östersjön och Mälaren fyller en viktig funktion för godstransporter och för passagerartrafik. De har en bärande funktion för regionens försörjning av varor, bränslen och material, och utgör samhällsviktig verksamhet. Hamnarna, tillsammans med anslutande transportinfrastruktur, är centrala för regionens och rikets beredskap. Utpekade hamnar utgörs av passagerarterminaler och hamnar för gods med viktiga funktioner, både för internationella godstransportflöden och godstransportflöden till och genom Stockholmsregionen samt övriga Mälardalen. Färjehamnarna är väsentliga för Sveriges inomeuropeiska handel och de centrala hamnarna är viktiga för passagerartrafik samt Stockholms attraktivitet som besöksort. En effektiv godstransportstruktur bygger även på att hamnarna har goda farleder och landanslutningar.

Förhållningssätt för att upprätthålla hamnarnas och farledernas funktionalitet

- Säkerställ inseglingsförhållandena till Stockholmsregionens hamnar och värna farledernas funktion i Östersjön och Mälaren.
- Utveckla och säkerställ ändamålsenlig infrastruktur för att främja god samordning mellan sjötransporter och andra transportslag.
- Säkerställ att hamnarnas och sjöfartens grundläggande funktioner kan upprätthållas vid fredstida kriser och höjd beredskap.
- Säkerställ och vidareutveckla strategiska hamnar och kajlägen för gods- och persontransporter.
- Beakta skyddsavstånd med hänsyn till buller och andra risker vid planering av ny bebyggelse i närheten av hamnar och farleder.
- Beakta risken för påverkan på vattenresurser och undervattenbuller vid utveckling av farleder och hamnar.
- Säkerställ god elkapacitet för utpekade hamnar för att möjliggöra elektrifiering av sjöfart och hamnens verksamhet.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan *65*

Figur 17. Karta: Gods- och logistikinfrastruktur

Kompletterande förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla transportsystemets funktion

Gemensamma förutsättningar för transportsystemets utveckling är att alla framtida åtgärder ska understödja de regionala målen om transporteffektivitet, tillgänglighet och hållbarhet. Transportsystemets förmåga att främja en sådan utveckling avgörs av flera faktorer. En av de grundläggande faktorerna är att samplanera bebyggelsestruktur och transportsystem för att skapa förutsättningar till ökad måluppfyllelse. Fokus bör ligga på hållbara transporter och kollektivtrafiken ska utgöra ryggraden i transportsystemet. Tillsammans med satsningar på cykel och gång skapas förutsättningar för att öka reseandelen med hållbara transporter i Stockholmsregionen. Vidare behöver utvecklingen av transportsystemet ske på ett så resurseffektivt sätt som möjligt. Åtgärder och investeringar behöver genomföras med utgångspunkt från att försöka åstadkomma mesta möjliga tillgänglighet samtidigt som resursåtgången begränsas.

Kompletterande förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla transportsystemets funktion

Dessa förhållningssätt gäller alla områden inom transportsystemet och ska tillämpas tillsammans med specifika förhållningssätt för transportsystemets olika kategorier.

- Samplanera transportsystemets utveckling med bebyggelsestrukturen och annan markanvändning. Utgå från Trafikverkets fyrstegsprincip.
- Säkerställ det regionala transportsystemets nuvarande och framtida funktion genom att reservera mark för framtida utveckling. Beakta särskilt kollektivtrafikens behov av utrymme för befintliga och framtida anläggningar.
- Motverka och bygg bort barriärer vid planering av ny infrastruktur och förbättra den fysiska integrationen mellan olika bebyggelseområden.
- Stärk den regionala och storregionala kollektivtrafiken, i synnerhet i tvärled mellan de regionala stadskärnorna.
- Utveckla ett motståndskraftigt transportsystem som är flexibelt och kan upprätthålla sin funktion vid fredstida kriser och höjd beredskap. Systemet ska klara av risker och konsekvenser av ett förändrat klimat.
- Planera ny infrastruktur med varsamhet om befintliga natur-, kultur- och rekreationsvärden.
- Anpassa bebyggelse och järnväg- och vägstandard så att det finns möjlighet att på ett säkert sätt transportera farligt gods. Detta gäller både för att hantera risker och för att värna möjligheterna till transporter av farligt gods i framtiden.
- Planera för att skapa en trafiksäker miljö med utgångspunkt i de nationella målen.
- Upprätthåll god framkomlighet genom förebyggande underhåll, reinvesteringar, styrmedel och trimningar.
- Beakta funktionsrättsperspektivet vid utveckling av transportsystemet så att alla människor, oavsett funktionsförmåga, kan använda det på jämlika villkor.

Långsiktiga utvecklingsbehov av transportsystemet

Utgångspunkten för de långsiktiga utvecklingsbehoven i transportsystemet är de regionala målen samt de övergripande brister och utmaningar som finns i transportsystemet idag, eller som bedöms uppstå på längre sikt. Utgångspunkterna bör vara en transporteffektiv och

tillgänglighetsskapande planering med fokus på hållbara transporter och stärkt regional samverkan. I ett systemperspektiv handlar bristerna bland annat om tillgänglighet, framkomlighet och kapacitet, men utmaningar finns även kring underhåll, finansiering, miljö, elektrifiering samt kollektivtrafikens förutsättningar att utgöra ett attraktivt och konkurrenskraftigt resalternativ. För att hantera bristerna behöver alla typer av framtida åtgärder bidra till att de nationella och regionala målen uppfylls.

Berörda aktörer i Stockholmsregionen behöver tillsammans utreda de långsiktiga behoven i transportsystemet. Utredningarna ska vara transportslagsövergripande och i enlighet med fyrstegsprincipen. Successiv utveckling av styrmedel och en bebyggelseutveckling som stödjer ett hållbart resande kommer att vara nödvändigt för att nå målen om en transporteffektiv och tillgänglig Stockholmsregion. Det finns samtidigt osäkerheter som påverkar den långsiktiga samhällsutvecklingen och brister och behov i transportsystemet. Stockholmsregionens långsiktiga utvecklingsbehov behöver beskrivas övergripande och på ett sätt som inte låser fast förutsättningarna eller pekar ut specifika lösningar på förhand. För att inte föregå kommande processer, och för att hantera osäkerheter, behöver slutligt val av åtgärder, transportslag och sträckningar konkretiseras i efterföljande samverkansprocesser och planer.

Figur 18. Karta: Större pågående eller beslutade investeringsåtgärder i transportinfrastrukturen

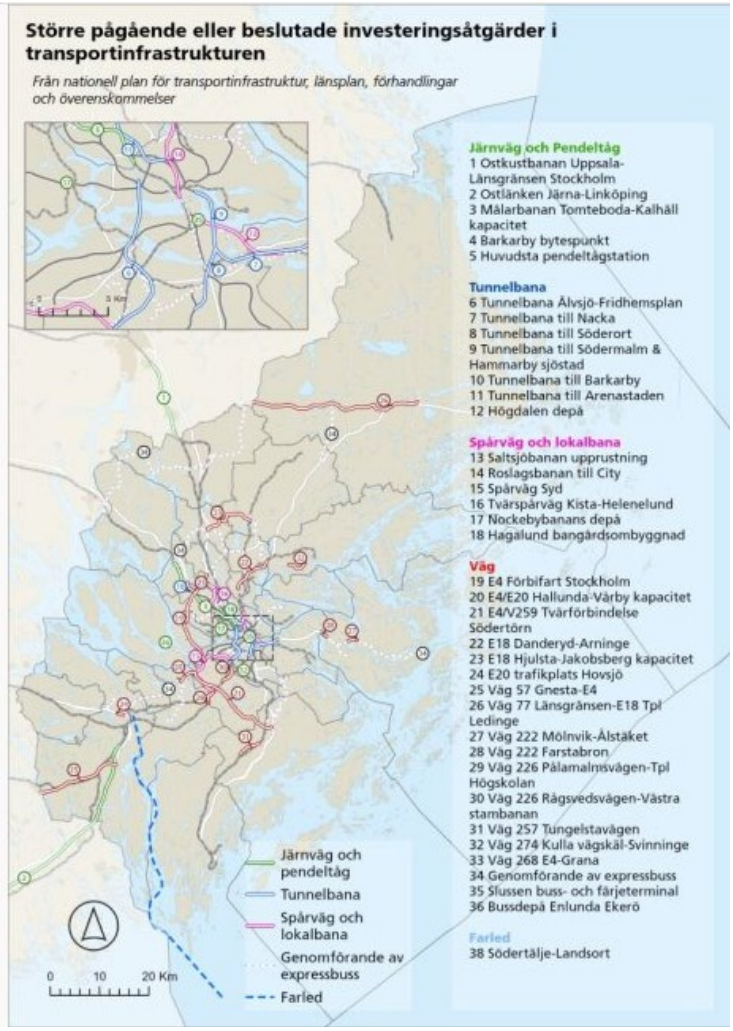

Nedan följer en bedömning av viktiga behovsområden som regionens aktörer behöver arbeta vidare med

- Investera för att bygga bort underhållsskulden
- Behov av utvecklade ekonomiska styrmedel
- Färdigställ redan beslutade investeringar
- Kapacitetsstärkande åtgärder på spår och vägar inom länet och mot omvärlden
- Ökad kapacitet, tillgänglighet och framtidssäkring av bytespunkter och depåer
- Vidare utbyggnad av det regionala cykelvägnätet
- Ökad trafikering och framkomlighet i kollektivtrafiksystemet
- Fortsatt utveckling av tvärgående förbindelser mellan de radiella stråken – i synnerhet mellan de regionala stadskärnorna
- Arlandas framtida funktion och tillgänglighet behöver säkras
- Utveckling av vattenburen kollektivtrafik
- Utveckling av kapacitetsstark kollektivtrafik i ost och sydost
- Kapacitet över/under Saltsjö-Mälarsnittet på längre sikt
- Uppväxlade investeringar i länets laddinfrastruktur och behov av teknisk utveckling
- Investera i enlighet med TEN-T-förordningen
- Förbättrade förutsättningar för gods, näringslivets transporter och länets varuförsörjning
- Säkerställ att grundläggande transportbehov tillgodoses även utanför länets tätbebyggda delar

->Mer om de långsiktiga utvecklingsbehoven i bilaga *Långsiktiga utvecklings-behov av transportsystemet i Stockholmsregionen*

Regional grön-och blåstruktur

I den regionala grön- och blåstrukturen ingår större landskapsmässiga och ekologiska samband i form av sammanhängande grön- och vattenområden. Dessa områden har både biologiska och rekreativa höga värden. Avgränsningen av den regionala grön- och blåstrukturen har tagit hänsyn till riksintressen för kulturmiljövården, naturvård och friluftsliv och har även utgått ifrån Länsstyrelsens underlag för grön infrastruktur. Den inbegriper inte all grön infrastruktur med höga värden i regionen. Skärgårdsöarna har historiskt sett inte pekats ut som en del av den regionala grönstrukturen i den regionala utvecklingsplaneringen. Däremot har en översiktlig analys av kustbandet och skärgårdsöarna gjorts, vilket har resulterat i att ett landskapssamband genom mellanskärgården identifierats.

→ Mer i kunskapsunderlagen *Utveckling av grönstruktur och landskap i Stockholmsregionen* respektive *Blåstruktur och VA-tjänster i Stockholmsregionen* på www.regionstockholm.se

Den regionala grön- och blåstrukturens kategorier

Den regionala grön- och blåstrukturen är indelad i fem kategorier:

- Grön kil och kilområde
- Värdekärna i grön kil
- Svagt parti i grön kil
- Svagt grönt samband genom bebyggelse och/eller infrastruktur
- Vattendrag, sjöar och hav

Stommen i den regionala grön- och blåstrukturen utgörs av ett antal gröna kilar som omfattar stora och sammanhängande områden och stråk av natur, grönområden och parker. Inom de gröna kilarna finns både områden med särskilt höga rekreations-, natur- och kulturvärden och smala, eller på andra sätt, sårbara partier, som riskerar att förlora sin sammanbindande funktion för den gröna kilen. Områdena med särskilt höga värden utgörs av värdekärnor inom grönkilarna medan de sårbara partierna redovisas som svaga partier inom grönkilarna. Den regionala grön- och blåstrukturen omfattar också svaga gröna samband som går genom eller längs med bebyggelse och infrastruktur och som har betydelse för att upprätthålla ett ekologiskt funktionellt landskap.
Strukturen inkluderar även ytvatten som är en central del av landskapet och utgörs av vattendrag, sjöar och hav. De mest framträdande delarna är Mälaren, som förser miljontals människor med dricksvatten, och Östersjön ett av världens största bräckvattenhav.

Figur 19. Karta: Utvecklingen av Stockholmsregionens grön- och blåstruktur från RUFS 2050 till nuvarande struktur

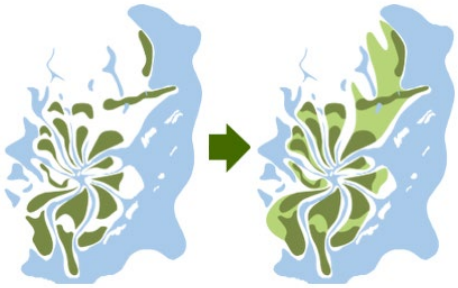

Den regionala grön-och blåstrukturens betydelse

En sammanhängande och robust grön- och blåstruktur är avgörande för den biologiska mångfalden, djurs och växters livsmiljöer samt de ekosystemtjänster som människor har nytta av. De ekosystemtjänster som genereras av naturen och de åtgärder vi skapar i form av naturbaserade lösningar ger oss livsnödvändiga nyttor genom att exempelvis rena luft och vatten, utjämna temperaturer och binda kol i mark och vegetation. Även regionens klimatanpassningsförmåga är beroende av de funktionella landskap som den regionala grön- och blåstrukturen avser att bevara och utveckla.

Den regionala grön- och blåstrukturen syftar till att säkerställa att invånare även fortsättningsvis har nära till både stora och små naturupplevelser och att vår gemensamma historia fortsatt kan utläsas i landskapet och genom det biologiska kulturarvet.

Figur 21. Illustration med exempel på några av den regionala grön- och blåstrukturens många funktioner och värden (bildlayout ej klar)

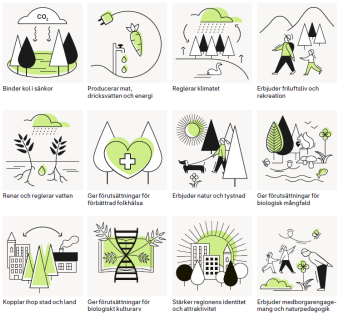

Utveckling och bevarande av den regionala grön-och blåstrukturen

I följande avsnitt beskrivs respektive kategori inom den regionala grön- och blåstrukturen och de specifika förhållningssätt som är vägledande för utveckling av strukturens olika delar. Utöver de specifika förhållningssätten finns kompletterande förhållningssätt som vi behöver beakta vid all utveckling som berör den regionala grön- och blåstrukturen. De kompletterande förhållningssätten gäller inom samtliga kategorier.

Grön kil

De gröna kilarna utgörs av en sammanhängande struktur av unika natur- och kulturmiljöområden i Stockholms län. De är ofta stora och breda, men bör inte understiga en bredd på 500 meter. De är viktiga för spridning av arter mellan de gröna värdekärnorna och andra livsmiljöer som finns inom alla kilar. Därmed utgör de gröna kilarna stommen i länets gröna infrastruktur. Stora delar av kilarna är av riksintresse för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård.

I de tätare bebyggda delarna av regionen är de gröna kilarnas avgränsning nära sammankopplad med bebyggelsen och nät av gång- och cykelvägar. De består av alltifrån urbana parker till odlingslandskap med lång hävd och tätortsnära rekreationsskog. De gröna kilarna inom de tätare bebyggda delarna utgörs av Järvakilen, Rösjökilen, Angarnkilen, Bogesundskilen, Nacka-Värmdökilen, Tyrestakilen, Hanvedenkilen, Bornsjökilen, Ekerökilen och Görvälnkilen.

I de mer landsbygdspräglade områdena av regionen kopplas avgränsningen av de gröna kilarna till landsbygdsnoder, serviceorter och vandringsleder. Avgränsningen följer också nätverk av grön infrastruktur, mestadels knuten till skogslandskapet, men även odlingslandskap med höga samlade rekreations, natur- och kulturvärden.

Förhållningssätt för att upprätthålla och stärka de gröna kilarna och deras kilområden

- Bevara den sammanhängande strukturen och undvik lokalisering av ny bebyggelse, anläggningar och verksamheter som fragmenterar, bryter av eller riskerar att ha betydande påverkan på värden och funktioner i de gröna kilarna.
- En kil bör ha en bredd på minst 500 meter. Förlust av viktiga funktioner och värden behöver kompenseras med lämpliga åtgärder.
- Vid planering av exploateringsprojekt som kan påverka en grön kil ska en konsekvensbedömning göras av inverkan på kilens funktioner och värden. Bedömningen ska baseras på kilens sammanhängande värden och funktioner och kan omfatta flera kommuner.
- Kalhyggesbruk undviks i de gröna värdekärnorna. Skogsbruk inom de gröna kilarna bör vara diversifierat och skonsamt mot såväl ekologiska som rekreativa och kulturhistoriska värden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 74

Värdekärna i grön kil

De gröna värdekärnorna är de mest skyddsvärda delarna av de gröna kilarna. Här finns de högsta rekreations-, natur- och kulturvärdena, i många fall som naturreservat eller riksintressen. Värdekärnorna har ofta rika upplevelsevärden, innehåller tysta områden och har en stor biologisk mångfald och variationsrikedom.

Förhållningssätt för att upprätthålla och stärka värdekärnorna i grönkilarna

- Bevara den sammanhängande strukturen och undvik lokalisering av ny bebyggelse, anläggningar och verksamheter som fragmenterar, bryter av eller riskerar att ha betydande påverkan på värden och funktioner i en värdekärna.
- Vid planering av exploateringsprojekt som riskerar att negativt påverka en grön värdekärna ska en konsekvensbedömning göras av kilens funktioner och värden. Bedömningen ska baseras på kilens sammanhängande värden och funktioner och kan omfatta flera kommuner.
- Förlust av viktiga funktioner och värden behöver kompenseras med lämpliga åtgärder.
- Kalhyggesbruk undviks i de gröna värdekärnorna. Skogsbruk inom de gröna kilarna bör vara diversifierat och skonsamt mot såväl ekologiska som rekreativa och kulturhistoriska värden.
- Vid etablering av störande verksamheter i anslutning till en grön värdekärna bör en buffertzon anges i anslutning mot värdekärnan för att undvika negativ påverkan.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 74

Svagt parti i grön kil

Svaga partier är ytor med smala eller sårbara partier i de gröna kilarna. De har oftast en bredd mellan 500 och 1 500 meter, ibland smalare än så. De har ofta inslag av en blandad markanvändning och innehåller ibland även jordbruksmark. De kan också genomkorsas av en befintlig eller planerad väg/järnväg med barriäreffekt. Dessa partier är avgörande för att hålla ihop de gröna kilarna och binda samman värdekärnorna med varandra. Om dessa partier försvagas ytterligare eller byggs bort, bryts kilen upp i separata delar och regionala funktioner och värden riskerar därmed att gå förlorade.

Förhållningssätt för att upprätthålla och stärka de svaga partierna i gröna kilarna

- Säkerställ och skydda svaga partier så att de gröna kilarna förblir sammanhängande och behåller sina värden och funktioner.
- Undvik lokalisering av ny bebyggelse, anläggningar och verksamheter som fragmenterar, bryter av eller riskerar att ha betydande påverkan på värden och funktioner i ett svagt parti.
- Utveckla och stärk de svaga partierna genom förbättringsåtgärder som anpassas till platsens förutsättningar.
- Överbrygg eller minimera befintliga och planerade barriäreffekter utifrån platsens förutsättningar.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 74

Svagt grönt samband genom bebyggelse och/eller infrastruktur

Svaga gröna samband är fragmenterade delar av den regionala grönstrukturen som går genom eller längs med bebyggelse och infrastruktur och som behövs för att upprätthålla ett ekologiskt funktionellt landskap.

Sambanden består av vatten, vegetation eller värdefulla träd och de bidrar till att binda samman den lokala och regionala grönstrukturen. De har också ofta betydelse för den gröna infrastrukturen. I vissa fall korsas de av en befintlig eller planerad motorväg eller järnväg som

skapar en barriäreffekt. Om sambanden byggs bort eller bryts upp i separata delar försämras de ekologiska och rekreativa funktionerna i landskapet.

Förhållningssätt för att upprätthålla och stärka de svaga gröna sambanden genom bebyggelse eller infrastruktur

- Undvik ytterligare fragmentering av de svaga sambanden.
- Utveckla och stärk de svaga gröna sambanden och kopplingen mellan regional och lokal grönstruktur genom förbättringsåtgärder som anpassas till platsens förutsättningar.
- Överbrygg eller minimera befintliga och planerade barriäreffekter utifrån platsens förutsättningar.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 74

Figur 20. Illustration med exempel på hur lokal och regional grönstruktur hänger ihop och kan kopplas samman

Blåstruktur

Begreppet blåstruktur syftar till att synliggöra, värdera och ta hänsyn till vattenmiljöers funktioner och värden. Hit räknas vattendrag, sjöar, hav samt andra vattenrelaterade inslag i grönstrukturen – såsom våtmarker, diken, dammar och dagvattensystem. Vattenresurser är avgörande för jordbruk och dricksvattenförsörjning och har dessutom viktiga funktioner inom transporter, sanitet, rekreation samt livsmedels-, industri- och energiproduktion. Tillgången till vatten är därmed en förutsättning för ekonomisk utveckling samt välfärd och livskvalitet i regionen. För Stockholmsregionen utgör blåstrukturen även ett kulturellt inslag i landskapet och den är en central del av regionens identitet. Blåstrukturens funktioner behöver värnas i balans med bebyggelseutvecklingen, så att de stärks och den biologiska mångfalden säkras för framtiden.

Miljökvalitetsnormer och ~~tillstånd~~ status i regionens vattenförekomster

Blåstrukturens vattenmiljöer omfattas ofta av miljökvalitetsnormer (MKN), som regleras genom Miljöbalken (SFS 1998:808), Vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) och Havsmiljöförordningen (SFS 2010:1341). Tillsammans ställer de krav på att vattenförekomster och havsområden ska uppfylla kvalitetskrav vid all mark- och naturresursanvändning, samt att åtgärder ska vidtas när god status inte nås.

Enligt vattenförvaltningsförordningen tillämpas MKN på grundvatten, vattendrag, sjöar och kustvatten för att värna om vattenmiljöer och säkerställa tillgång till rent vatten. Havsmiljöförordningen omfattar hela havsområdet inklusive Sveriges ekonomiska zon och

betonar långsiktigt hållbar användning och gott miljötillstånd. Den inkluderar även havsspecifika kvalitetsfaktorer som undervattensbuller, erosion och nedskräpning.

I Stockholmsregionen uppnår inga ytvattenförekomster god kemisk status, främst på grund av kvicksilver och Polybromerade difenyletrar (PBDE). Endast omkring en femtedel når god ekologisk status, ofta på grund av övergödning. Där vattenförekomster inte når god status kan markanspråk vid detaljplanering begränsas och krav på återställande eller ekologisk kompensation ställas. Naturliga reningsfunktioner, som i till exempel våtmarker, är svåra och kostsamma att återskapa, vilket gör förtätning mer lämplig än att exploatera naturmark.

Det finns också fysiskt påverkade vattenförekomster, så kallade hydromorfologiska förändringar. Dessa omfattar exempelvis vandringshinder för fisk, ändrade flöden och vattenstånd samt förändringar av stränders form och struktur till följd av utdikning, rätning och muddring av vattendrag. Försämrad hydromorfologi påverkar inte bara livsmiljöer för vattenorganismer utan kan även öka risken för ras och översvämningar i samband med ökande nederbörd till följd av klimatförändringar.

Alla 199 grundvattenförekomster i regionen har god kvantitativ status, men åtta har otillfredsställande kemisk status, främst på grund av PFAS. Detta är ett vanligt och svårhanterligt problem som sannolikt är mer omfattande än vad nuvarande undersökningar visar. Grundvattenbildning och grundvattnets kvalitet kan påverkas av täkter, avfallsanläggningar och andra verksamheter. Även bostadsbebyggelse kan påverka grundvatten, men risken är generellt mindre och kan ofta hanteras genom krav på dagvattenrening och infiltration.

Havsområdena påverkas av både havsbaserade och landbaserade aktiviteter. I Stockholmsregionen uppnås inte MKN för näringsämnen, miljögifter, marint skräp, undervattensbuller eller biologisk mångfald. Att beakta dessa normer är därför viktigt vid planering av bland annat hamnar, reningsanläggningar och sjötrafik.

FAKTA | PFAS
PFAS förekommer på flera platser i Stockholmsregionen och bedöms utgöra en utbredd miljö- och vattenförsörjningsrisk. PFAS-källor finns spridda över regionen, främst vid brandövningsplatser, flygplatser och militära områden där PFAS-haltigt släckskum har använts, men även vid industriområden, avfallsanläggningar, deponier och områden med hantering eller återanvändning av förorenade massor.
Skärpt lagstiftning och nya gränsvärden i Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten innebär att PFAS blir ett prioriterat och långsiktigt åtgärdsområde för kommuner och VA-bolag. Nödvändiga marksaneringsåtgärder är komplexa och kostsamma att planera och genomföra. VA-sektorn i Stockholmsregionen redan har kommit relativt långt i arbetet med PFAS-rening, men investeringsbehov kvarstår.
Eftersom PFAS är mycket svårnedbrytbara och lätt sprids via grund- och ytvatten kan påverkan omfatta flera kommuner inom samma avrinningsområde eller vattenförsörjningssystem, med risk för påverkan på regionalt viktiga dricksvattenresurser. Mellankommunal samverkan är en grundförutsättning för skydda människors hälsa mot PFAS. Samverkan innefattar i praktiken identifiering och avgränsning av föroreningskällor, fördelning av ansvar samt finansiering och genomförande av saneringsåtgärder.

Förhållningssätt för att upprätthålla och förbättra vattenkvaliteten enligt miljökvalitetsnormerna

- Åtgärder för att upprätthålla och förbättra vattenkvaliteten och vattenmiljöerna enligt miljö-kvalitetsnormerna bör prioriteras inom avrinningsområden med ett högt

exploateringstryck. I de fall avrinningsområdet berör flera kommuner behöver arbetet med att identifiera åtgärder ske i samverkan.

- Vid planering av ny bebyggelse eller annan förändrad markanvändning bör påverkan på förutsättningar att uppnå MKN för vatten bedömas. Potentiella målkonflikter bör redas ut tidigt i planprocessen och samråd och dialog ske med berörda kommuner inom avrinningsområdet.
- Säkerställ behovet av mark för åtgärder inom avrinningsområden vid planering av ny bebyggelse eller annan förändrad markanvändning.
- Planering av havsområdena, inklusive anläggningar och utpekade farleder ska inte äventyra att MKN för havsmiljön uppnås i framtiden.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 74

Kompletterande förhållningssätt för utveckling och bevarande av den regionala grön-och blåstrukturen

För att stärka den biologiska mångfalden och naturens ekosystemtjänster är det viktigt att fortsätta värna, utveckla och nyskapa värden och funktioner som grön- och blåstrukturen bidrar med. Till exempel genom att ge de mest värdefulla områdena ett långsiktig skydd, att fortsätta arbetet med grön infrastruktur och att synliggöra det biologiska kulturarvet i grönstrukturplaneringen. Åtgärder i form av naturbaserade lösningar kan stärka såväl biologisk mångfald som ekologiska funktioner samt bidra med att lösa samhällsutmaningar som exempelvis klimatförändringar. Bevarande och utveckling av grön- och blåstrukturen behöver ske ur ett landskapsperspektiv för att bland annat säkerställa ekologiskt funktionella livsmiljöer.

Tillgång och tillgänglighet till grönska och vatten har också hälsofrämjande effekter samt ökar människors välmående och livskvalité. I planeringen är det därför viktigt att arbeta för att öka tillgängligheten till den här typen av miljöer, exempelvis genom insatser för att skapa anlagda och välfungerande leder, gröna gång- och cykelvägar, attraktiva entréer och målpunkter samt bättre tillgänglighet med kollektivtrafik. Tillgängligheten kan också stärkas genom att överbrygga barriärer och stödja en sammankoppling av den lokala och regionala grön- och blåstrukturen. Samtidigt behövs fortsatta kunskapshöjande insatser om allemansrätten och tillämpandet av såväl rättigheter som skyldigheter, för att visa hänsyn till naturen, andra människor och markägare. Vi har rätt att vistas i naturen under förutsättning att vi inte stör eller förstör. Exempelvis att inte skräpa ner, att veta när hunden måste hållas kopplad, att visa extra hänsyn till växande grödor och inhägnade djur samt att allemansrätten kan vara begränsad genom särskilda bestämmelser i skyddade områden.

När det finns risk för att planerad bebyggelse eller ändrad markanvändning kommer ge en negativ påverkan på grön- och blåstrukturens värden behöver åtgärder genomföras enligt skadelindringshierarkin för att i första hand undvika eller minimera att värdena skadas.

Figur 21. Illustration med skadelindringshierarkin (bildlayout ej klar)

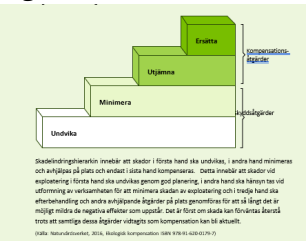

Kompletterande förhållningssätt för att upprätthålla och stärka den regionala grön- och blåstrukturens funktioner och värden

Dessa förhållningssätt gäller alla områden inom den regionala grön-och blåstrukturen och ska tillämpas tillsammans med de specifika förhållningssätt som gäller för respektive kategori.

- Verka för en utveckling som bevarar och stärker den biologiska mångfalden.
- Koppla samman den lokala och regionala grönstrukturen.
- Prioritera särskilt att bevara och utveckla stränder, grunda havsvikar och våtmarker, områden med låg påverkan av buller och stråk med grön- och blåstruktur, som har stor betydelse för samband mellan värdefulla livsmiljöer. Det här gäller särskilt ädellövskogs- och äldre barrskogsmiljöer samt vatten- och havsmiljöer med unika värden för vilka Stockholmsregionen har ett särskilt nationellt ansvar.
- Ett långsiktigt skydd bör övervägas för mark- och vattenområden med mycket höga natur- och rekreationsvärden.
- Anpassa rekreation och turism i känsliga gröna och blå natur- och kulturmiljöer för att förhindra slitage och negativ miljöpåverkan.
- Om det finns risk för negativ påverkan på den regionala grön- och blåstrukturen bör skadelindringshierarkin tillämpas och lämpliga åtgärder genomföras för att upprätthålla dess värden och funktioner.
- Planering av åtgärder i form av exempelvis skydd, utveckling och naturbaserade lösningar behöver utgå från landskapsmässiga samband och prioriterade livsmiljöer eller ekologiska funktioner på den specifika platsen.
- Använd kunskap om det gröna och blå kulturarvet och kulturmiljöerna som en resurs för utveckling och förvaltning.
- Verka för att öka tillgängligheten till rekreationsområden genom exempelvis, lättillgänglig information, anlagda leder, gång- och cykelvägar, kollektivtrafik samt attraktiva entréer och tydliga målpunkter.

→ Mer om den regionala grön- och blåstrukturen på regionstockholm.se

Figur 22. Karta: Grönstruktur

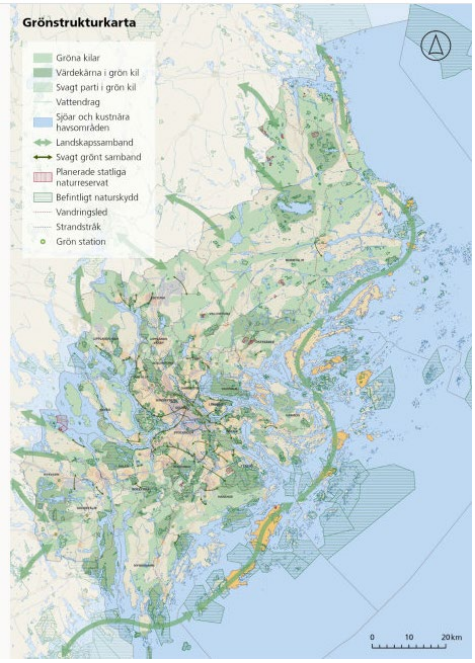

Figur 23. Karta: Blåstruktur

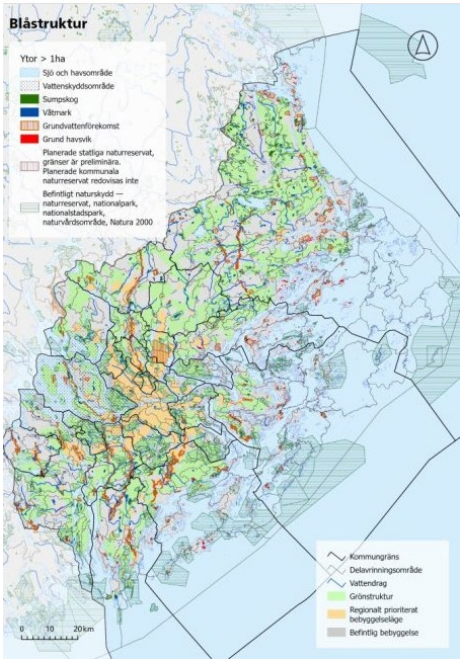

Figur 24. Karta: Statusklassning för MKN vatten (näringsämnen)

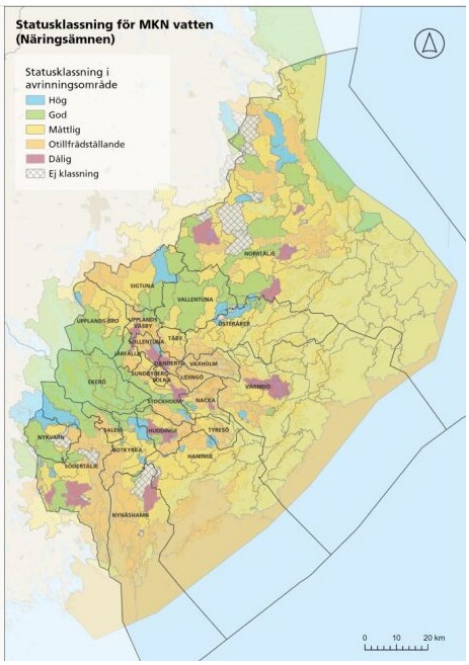

Figur 25. Karta: Spillvattenrening

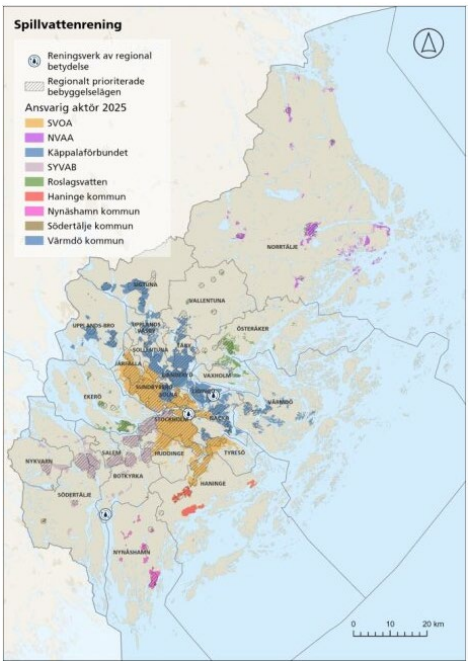

Regionala tekniska försörjningssystem

De regionala tekniska försörjningssystemen omfattar anläggningar, ledningar och annan infrastruktur för flera olika system, däribland energiförsörjning, systemet för dricksvatten och avlopp, systemet för avfallshantering samt systemet för hantering av massor. Dessa system har olika behov av geografisk lokalisering och behovet av utbyggnad och utveckling skiljer sig också åt mellan de olika systemen. För att säkerställa den framtida kapaciteten i de tekniska försörjningssystemen krävs, förutom ökad kretsloppsanpassning, teknikutveckling och andra effektiviseringar också en utbyggnad av systemen med både regionala och lokala lösningar. Mellan flera av systemen finns potentiella synergier som, om de tas till vara, ytterligare kan effektivisera systemen. Till exempel kan värmeutvinning av avloppsvatten bli en resurs för energisystemet. Samtidigt finns det också målkonflikter mellan olika anläggningar och system. En av de tydligaste målkonflikterna rör behov av mark för anläggningar i strategiskt goda lägen nära Mälarens hamnar, samtidigt som Mälaren är en viktig dricksvattentäkt i Stockholmsregionen.

De regionala tekniska försörjningssystemens kategorier

De tekniska försörjningssystemen delas in i sex kategorier och de objekt som redovisas i plankartan inkluderar befintliga anläggningar med tillstånd. De regionala tekniska försörjningssystemens kategorier:

- Energianläggningar och energidistribution
- Digital infrastruktur
- Vattenverk och vattenskyddsområden
- Reningsverk
- Avfallsanläggning
- Masshantering

De tekniska försörjningsystemens funktion och betydelse

Fungerande tekniska försörjningssystem är en grundläggande förutsättning för fortsatt bebyggelseutveckling och en god livsmiljö. De tekniska försörjningssystemen utgör samhällsviktiga funktioner genom att de säkerställer att det finns tillgång till rent dricksvatten, el och värme, avloppsrening, att dagvatten kan omhändertas och att avfall kan hanteras. Ballastmaterial och anläggningar för masshantering behövs vid anläggningsarbete för att utveckla bebyggelse och transportinfrastruktur. Den bebyggelseutveckling som sker i Stockholmsregionen är beroende av att de tekniska försörjningssystemen kan möta ökade behov. Därför behöver de effektiviseras, utvecklas och underhållas. Parallellt behöver de anpassas till ett förändrat klimat och utvecklas för att bli motståndskraftiga och anpassas till krav på beredskap.

Utveckling av de regionala tekniska försörjningsystemen

I följande avsnitt ges en beskrivning av respektive kategori inom de tekniska försörjningssystemen och de specifika förhållningssätt som är vägledande för utveckling av de olika försörjningssystemen. Utöver de specifika förhållningssätten finns det kompletterande förhållningssätt som vi behöver beakta vid all utveckling som berör de tekniska försörjningssystemen. De kompletterande förhållningssätten gäller inom samtliga kategorier.

Energianläggningar och energidistribution

Fjärr- och kraftvärmeverk förser länet med en basproduktion av värme, kyla och elektricitet. Genom att värma bebyggelse med fjärrvärme i stället för el kan trycket på elnätet minska. Kraftvärmeverk kan dessutom producera el vilket innebär att region- och transmissionsnät avlastas. Fjärr- och kraftvärmesystemen har därmed en avgörande roll för länets energiförsörjning. För att effektivisera systemen behöver de knytas samman i ett motståndskraftigt och sammanhängande distributionssystem. Utöver fjärr- och kraftvärmen finns det också fördelar med produktion av förnybar energi i form av sol- och vindkraft.

Stockholmsregionen kommer fortsatt att vara beroende av import av el, även om den lokala elproduktionen har potential att öka. Stockholmsregionen är därmed beroende av ett fungerande och kapacitetsstarkt elnät, på alla spänningsnivåer. Elnätet i och till regionen behöver byggas ut och uppgraderas för att tillföra den kapacitet och effekt som behövs i en växande region och för att skapa förutsättningar för elektrifiering och omställning. Rätt typ av ledningar behöver prioriteras för att säkerställa funktionen i olika nivåer av elnätet, där förutsättningarna ser olika ut för transmissionsnät, regionnät och lokalnät. Enligt förordning SFS 2025:34 till ellagen 1997:857 ska ledningar avsedda för spänning på 130 kilovolt eller högre anläggas som luftledningar. Markkabel är främst ett alternativ på korta sträckor där luftledningar inte är möjliga, till exempel i tätbebyggda områden. Uppgradering av elnätet omfattar även nya nätstationer och återinvesteringar i befintliga nätstationer.

Utbyggnad och uppgradering av elnätet i en tätbebyggd region som Stockholms län i länets tätbebyggda delar kommer att medföra svåra avvägningar mellan olika markanspråk och intressen, vilket innebär stora behov av lösningsorienterade dialoger mellan aktörerna.

Figur 26. Karta: Tillkommande effektbehov 2030/31, Regionnäten

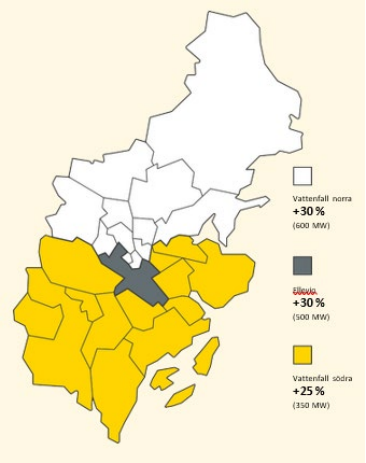

FAKTA | NÄTUTVECKLINGSPLANER
Enligt ellagen ska elnätsföretagen vartannat år ta fram nätutvecklingsplaner. De ska beskriva hur företagens elnät utvecklas under den kommande tioårsperioden med planerade utbyggnader och uppgraderingar av nätet, samt underlätta integreringen av förnybar elproduktion, främja utvecklingen av energilagring och transportsektorns elektrifiering.
->Nätutvecklingsplanerna hittat här: Elnätsföretagens nätutvecklingsplaner 2025-2034 - Energimarknadsinspektionen

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla anläggningar för energi och energidistribution samt kraftledningar

- Värna och utveckla befintliga fjärr- och kraftvärmeanläggningar.
- Lokalisera energianläggningar som är beroende av bränsletransporter i strategiskt goda lägen, nära hamn- eller järnvägsanslutningar och i närheten av drivmedels- och bränsletillgång.
- Säkerställ markutrymme för utbyggnad av transmissionsnätet och regionnätet, inklusive de ledningsgator som behöver omge ledningarna samt skyddsavstånd till bebyggelse.
- Säkerställ markutrymme för utbyggnad av framtida energianläggningar.
- Säkerställ markutrymme för utbyggnad av fjärrvärmeinfrastruktur.
- Främja lösningar för ökad inomregional produktion av förnybar energi och verka för en förnybar energiförsörjning.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 81-82

Digital infrastruktur

Digitala tjänster för länets invånare, offentliga verksamheter och näringsliv kräver en infrastruktur som är pålitlig, funktionell och tillräcklig. Den fasta och trådlösa uppkopplingen fyller olika funktioner och kompletterar varandra. För att möta dagens och framtidens behov behöver både trådbundet bredband via fiber och trådlösa lösningar byggas ut kontinuerligt. Fiber ger säker och snabb dataöverföring till fasta punkter och är förbindelsen mellan mobilnätet och internet. Trådlösa lösningar möjliggör uppkoppling av människor, fordon och saker som är i rörelse. Nya generationer i mobilnätet höjer successivt kapaciteten och säkerheten. Datacenter och serverhallar är också kritiska verksamheter för att digital kommunikation ska fungera.

En välfungerande digital infrastruktur kräver kontinuerlig utveckling, då exempelvis mobilnätet uppgraderas vart tionde år. Det innebär att ny teknisk utrustning behöver installeras i både stads- och landsbygdsmiljöer. Utbyggnaden är i hög grad marknadsdriven vilket ställer krav på samverkan mellan kommunernas samhällsplanering och marknadsaktörer.

Förhållningssätt för att främja en robust digital infrastruktur:

- Verka för att underlätta markåtkomst för fiberkanalisation, teknikbodar och övrig teknisk utrustning.
- Verka för att underlätta markåtkomst för mobilmaster med tillhörande utrustning.
- Säkra tillgång till fastigheter för teknisk utrustning.

Vattenverk och vattenskyddsområden

Mälaren är regionens största råvattentäkt och bidrar med vattenförsörjning för omkring två miljoner människor. Vattnet produceras i huvudsak av tre större aktörer: Stockholm Vatten och Avfall, Norrvatten och Telge Nät. Reservvattenproduktionen bygger istället på en kombination av yt- och grundvattentäkter, där Stockholmsåsen och Bornsjön är centrala resurser.

Vattenförsörjningssystemen i Stockholmsregionen genomgår en stor omställning som bland annat drivs av EU-strategin för vattenresiliens. Omställningen ska både säkerställa befolkningens behov av dricksvatten, skydda och återställa vattnets kretslopp, skapa en effektiv vattenanvändning och möta ökade behov av robusthet och redundans. Risker kopplade till klimatförändring medför också krav på utveckling och anpassning av vattenförsörjnings-systemen. Vidare har vattenförsörjningssystemen i Stockholmsregionen föråldrats och nya krav på rening av dricksvatten har tillkommit. För att möta kraven på omställning pågår utveckling av samtliga reningsverk av regional betydelse genom ombyggnationer och moderniseringsinsatser och genom utökning och sammankoppling av ledningsnäten.

Att säkra och möjliggöra för dricksvattenproduktion från fler vattentäkter än Mälaren är en viktig inriktning i den regionala vattenförsörjningsplanen för Stockholms län. För att undvika intressekonflikter med bebyggelseutveckling i lägen som ligger i nära anslutning till de regionalt prioriterade dricksvattenresurserna eller riksintressena för dricksvattenförsörjning är det centralt att tillkommande bebyggelse placeras, utformas och tekniskt anpassas med hänsyn till vattentäkternas förutsättningar. Planering av ny bebyggelse behöver ske med hänsyn till miljökvalitetsnormer och lokala föreskrifter för vattenskyddsområden.

Distribution och dricksvattenproduktion är avgörande för att bedriva samhällsviktig verksamhet under fredstida kriser och höjd beredskap. Därför behöver lösningar för distribution och mottagande av dricksvatten som är oberoende av vattenledningsnätet planeras in i samtliga delar av civilsamhället. Det gäller inte bara säkringen av tillgången till reserv- och nödvatten för samhällsviktig verksamhet utan även för befolkningen i stort.

Förhållningssätt för att främja en robust vattenförsörjning

- Värna och utveckla befintliga vattenverk av regional betydelse.
- Säkerställ lämpliga ytor för utbyggnad av produktion och distribution av dricksvatten.
- Förbättra förutsättningarna för att hantera störningar och produktionsbortfall i vattenförsörjningssystemet genom att koppla samman ledningsnätet mellan vattenverken och diversifiera uttaget av dricksvatten genom att möjliggöra för användning och anslutning till fler vattentäkter.
- Beakta risken för påverkan på yt- och grundvattentäkter, inklusive förutsättningar för grundvattenbildning, vid förändrad markanvändning.

- Inrätta vid behov ytterligare vattenverk och vattenskyddsområden för att säkerställa regionens långsiktiga vattenförsörjning.
- Tillgången till dricksvatten i hälso- och sjukvården samt annan samhällsviktig verksamhet ska säkerställas vid fredstida kriser och höjd beredskap.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 81-82

Reningsverk

Cirka 2,2 miljoner människor i Stockholmsregionen är anslutna till kommunalt avlopp. Det finns drygt 40 avloppsreningsverk i regionen, som drivs av sju aktörer, varav tre är av regional betydelse: Henriksdalsverket, Käppalaverket och Himmerfjärdsverket. Brommaverket liksom andra mindre reningsverk i länet kommer att ersättas och avloppsvattnet ledas om till de större regionala reningsverken. En ökad befolkning, föråldrad infrastruktur, högre reningskrav och klimatrelaterade risker innebär behov av en omställning av avloppssystemen. Det leder till ekonomiska, tekniska och institutionella utmaningar för samtliga kommuner och VA-aktörer. Dessutom är detta ett av flera system som är avgörande för att bedriva samhällsviktig verksamhet under fredstida kriser och vid höjd beredskap.

Avloppssystemen i Stockholmsregionen har för närvarande en god kapacitet men det pågår en robusthet- och redundanshöjning i kritiska delar av ledningsnätet, liksom i reningsverk av regionalt intresse. Ledningsnäten för spillvatten i Stockholmsregionen har en bra geografisk spridning, men det finns fortfarande lokala utmaningar. Bland annat behöver äldre ledningar ersättas och nya anläggas för att systemen ska kunna ansluta kommande bebyggelseområden, hantera större belastningar och minska riskerna för läckage och bräddningar i framtiden.

En ökad mängd spillvatten kan dessutom försvåra möjligheten för ansvariga VA-aktörer att uppnå miljökvalitetsnormerna för vatten och de nya reningskrav som ställs genom EU:s avloppsdirektiv. Därutöver leder tillskottsvatten från regn, grundvatten och läckage i ledningsnäten till ytterligare överbelastning på avloppssystemen.

Det är nödvändigt att integrera ett beredskapsperspektiv i planeringen av framtida avloppshantering. Det kan till exempel innebära integrering och kapacitetshöjning av ledningsnäten i syfte att kompensera för bortfall i enskilda reningsverk, eller i delar av ledningsnäten. För att klara av hantering av spillvatten i händelse av kris och höjd beredskap krävs också effektiv regional samordning mellan kommuner, Region Stockholm, VA-bolag och andra statliga och privata aktörer i civilsamhället.

Reningsverken fångar upp stora mängder energi, näringsämnen och vatten som behöver tas hand om. Idag återanvänds energi genom att utvinna biogas från avloppsslam i flera reningsverk samtidigt som återföring av spillvärme blir allt vanligare. Näringsämnen används genom spridning av avloppsslam i jordbruksmark, en metod som på sikt behöver utvecklas på grund av negativa miljöeffekter. Återanvändning av renat vatten från reningsverken, så kallat processvatten, i så väl reningsverkets egna processer som i andra verksamheter är också viktiga resurseffektiviseringsåtgärder som efterfrågas i avloppsdirektivet.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla reningsverkens funktion:

- Säkra befintliga reningsverk av regional betydelse och beakta behovet av ökad kapacitet.
- Se över förutsättningarna för att sammankoppla spillvattennätet i syfte att kompensera för driftstörningar.
- Främja utvecklingen av cirkulära lösningar för återanvändning av vatten, näringsämnen och energi från slam och spillvatten.

- Lokalisera nya anläggningar i lägen som möjliggör återvinning och utbyte av energi, näringsämnen och processvatten från avloppshanteringen.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 81-82

Avfallsanläggningar

Avfallsanläggningar är ytkrävande och upplevs ofta störande, men är nödvändiga för en regionalt effektiv avfallshantering. Anläggningarna utvecklas alltmer från deponier till platser där avfallet förbereds för återanvändning samt för material- och energiåtervinning. De stora anläggningarnas effektiva avfallshantering är beroende av att hela behandlingskedjan fungerar, det vill säga att det finns utrymme för insamling, sortering, omlastning och lagring, återanvändning och återvinning. Att utveckla cirkulär produktion och produktion av varor som är enkla att återanvända, reparera och återvinna har också betydelse för en effektiv avfallshantering. Sambanden mellan avfallshantering, avloppsrening och energiförsörjning är starka. Avfall betraktas alltmer som en resurs – avfall är viktigt för materialåtervinning och för biogas- och energiproduktion. Anläggningarna ligger genomgående i halvperifera lägen, men har goda väganslutningar och delvis även järnvägsanslutningar.

Förhållningssätt för att upprätthålla och utveckla avfallsanläggningarnas funktion

- Värna och utveckla befintliga avfallsanläggningar av regional betydelse.
- Eftersträva samlokalisering med energianläggningar för avfallsförbränning samt biogas-, biogödsel- och drivmedelsproduktion vid planering av nya anläggningar och utveckling av befintliga anläggningar.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 81-82

Masshantering

Bebyggelse- och infrastrukturutveckling i Stockholmsregionen är beroende av tillgång till berg- och grusmaterial för konstruktion och markförberedande arbeten. Täkter och materialterminaler ligger i allmänhet långt ifrån den centrala regionkärnan och de regionala stadskärnorna där många stora bygg- och anläggningsprojekt utvecklas och planeras, vilket leder till långa och tunga transporter med lastbil.

Masstransporterna belastar framför allt väginfrastrukturen och medför negativa miljö- och hälsokonsekvenser i form av utsläpp, buller, luftföroreningar och ökad exponering för trafikolyckor. Att täkter för ballastmaterial tas i anspråk, medför också en irreversibel påverkan på mark- och naturmiljön och ger upphov till stora klimatutsläpp. För att undvika användandet av jungfruligt bergmaterial och minska långa, tunga transporter behöver massor av ballastkvalitet i så stor utsträckning som möjligt hanteras och återanvändas lokalt i nära anslutning till exploateringsprojekten.

Masshanteringsanläggningar är ytkrävande och kan vara störande för omgivningen. För att möjliggöra etableringen av cirkulära masshanteringslösningar i tättbefolkade områden behövs därför nya tekniska lösningar och effektiva samordningsformer mellan kommuner och privata aktörer. För att möjliggöra färre tyngre transporter mellan masshanteringsanläggningar och byggområden behövs dessutom en ökning av bärighet i strategiska delar av vägnätet.

Lokal tillgång till jungfruligt bergmaterial riskerar också att minska i framtiden trots en förväntad hög efterfrågan, något som kan leda till fler långa och tunga transporter. Detta beror ofta på intressekonflikter med vatten- och naturskydd och bostadsbebyggelse. Identifiering och säkring av lämpliga lägen för täktverksamhet behöver därför prioriteras i länet.

->Läs även Strategin för hantering av massor i Stockholms län på regionstockholm.se

Förhållningssätt för att säkra en effektiv masshantering

- Skapa förutsättningar för etablering av småskaliga och tillfälliga masshanteringslösningar som lämpar sig för urbana miljöer.
- Säkra en lokal utvinning av bergmaterial genom att identifiera och säkra befintliga och nya lämpliga lägen för täktverksamhet.
- Säkra befintliga och utveckla nya masshanteringsanläggningar för mottagning, lagring och bearbetning av överskottsmassor samt produktion av cirkulära ballastprodukter med god tillgång till större infrastruktur- och stadsbyggnadsprojekt.
- Eftersträva att minimera de negativa miljökonsekvenserna av hantering och återvinning av byggmassor.
- Anpassa bärigheten och utformningen i vägnätet i strategiska lägen för att möjliggöra för effektiva tunga transporter.

Läs även kompletterande förhållningssätt på sidan 81-82

Kompletterande förhållningssätt för utveckling av de tekniska försörjningssystemen

Lokalisering och utbyggnad av de tekniska försörjningssystemen är tätt sammankopplad med bebyggelseutveckling och utbyggnad av transportinfrastruktur.

Anläggningarna är ofta ytkrävande och till viss del också störande för omgivningen. Samtidigt är anläggningarna beroende av vissa platsbundna kvaliteter. Det är viktigt att lokaliseringen av tekniska anläggningar och tillhörande infrastruktur är regionalt samordnade och att det finns en samplanering mellan de tekniska försörjningssystemen, bebyggelse och transportinfrastruktur. På så sätt nyttjas den befintliga tekniska infrastrukturen så effektivt som möjligt samtidigt som behovet av nya investeringar minskar.

Lämpliga platser för nya tekniska anläggningar och infrastruktur behöver säkras i tidiga planeringsskeden, både på regional och kommunal nivå. Det är också viktigt att säkerställa befintliga anläggningars funktion och möjlighet till framtida utveckling. Till exempel kan en förtätning innebära behov av att bygga ut kapaciteten i befintliga system. Vid planering av ny bebyggelse är det därför viktigt att säkerställa tillräckliga skyddsavstånd till befintlig och planerad teknisk infrastruktur och att beakta behov av transporter.

Viktiga aspekter att ta hänsyn till vid en lokalisering är störningar i form av buller, luftföroreningar och lukt, risken för mark- och vattenföroreningar samt risker kopplade till ett förändrat klimat och negativ påverkan på den biologiska mångfalden. Genom att planera för naturbaserade lösningar förbättras motståndskraften. Gällande farligt gods behöver hänsyn tas till bland annat explosions- och brandrisker och olyckor med farliga ämnen.

Kompletterande förhållningssätt för utveckling av de tekniska försörjningssystemen
Dessa förhållningssätt gäller samtliga tekniska försörjningssystem och ska tillämpas tillsammans med förhållningssätten för respektive system:

- Samplanera ny teknisk infrastruktur med bebyggelseutvecklingen. Befintliga anläggningars funktion och framtida utveckling behöver säkerställas vid planering av ny bebyggelse. Skyddsavstånd kan behövas för att hantera risker och störningar som verksamheten medför.

- Vid planering av ny bebyggelse som medför negativ påverkan på de tekniska försörjningssystemens funktion behöver en konsekvensbedömning av systemet som helhet genomföras i ett tidigt skede för att säkerställa att funktionen kan upprätthållas.
- Eftersträva samförläggning av ledningar där det är tekniskt och juridiskt möjligt och utan att det ökar sårbarheten i systemet. Samförläggning innebär ett effektivt utnyttjande av markutrymmet för ledningsdragning.
- Utveckla robusta och motståndskraftiga tekniska försörjningssystem som är flexibla och kan upprätthålla funktionen vid fredstida kriser och höjd beredskap, till exempel sabotage och risker kopplade till ett förändrat klimat.
- Beakta risken för påverkan på vattenförekomster vid utveckling av de tekniska försörjningssystemen. Planera även nya anläggningar, byggnader och ledningar utifrån skadelindringshierarkin och med varsamhet om befintliga rekreations-, natur- och kulturvärden. Konsekvensbedömningen bör omfatta eventuella konsekvenser i angränsande kommuner och om det är relevant även en bedömning av påverkan i ett delregionalt eller regionalt perspektiv.

Figur 27: Karta: Energiförsörjning

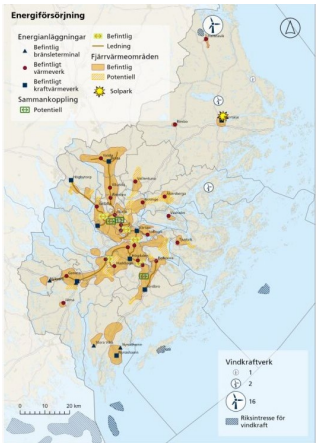

Figur 28: Karta: Territoriell indelning av dricksvattenproduktion och dricksvattenskydd

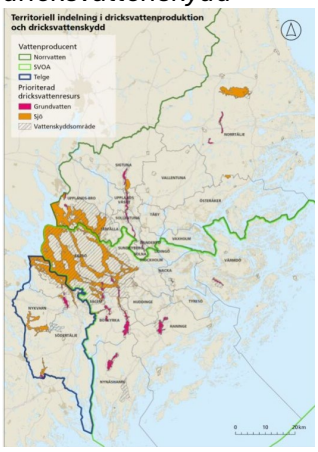

Figur 29. Karta: Avfallsanläggningar av regional betydelse

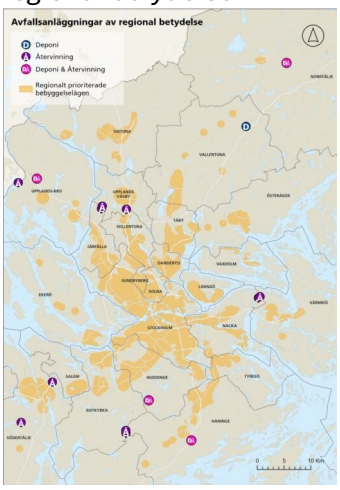

Figur 30. Karta: Massbehovet och befintliga anläggningar för hantering av massor

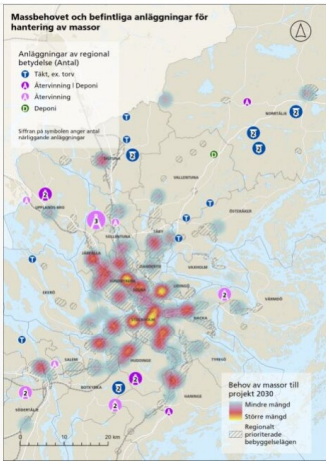

Så går vi från ord till handling

I den regionala utvecklingsplanen slår vi fast vår gemensamma vision, den övergripande riktningen och de mål vi behöver nå för att Stockholmsregionen ska utvecklas på ett hållbart sätt. Men för att gå från ord till handling och för att skapa förändring, behöver samtliga aktörer i Stockholmsregionen hjälpas åt att prioritera vad vi behöver göra – vilka aktiviteter och insatser som behövs. Detta måste ske med hänsyn till respektive aktörs ekonomiska förutsättningar och andra resurser. Stockholmsregionens aktörer behöver dela kunskap och erfarenheter mellan varandra för att kunna fatta välgrundade strategiska beslut. Som grund för dialog, lärande och prioriteringar är uppföljningen av den regionala utvecklingsplanen ett viktigt verktyg – samtidigt som vi behöver kombinera förändringskraft med långsiktighet och våga hålla i och hålla ut för att nå de resultat som kräver tid och uthållighet.

Den regionala utvecklingsplanen är ett gemensamt ramverk som ska användas som vägledning i strategiska beslut, planering och prioriteringar. Varje aktör behöver omsätta planens mål och inriktning i sina egna processer – exempelvis i översiktsplanering, investeringsbeslut, verksamhetsstrategier och samverkansinitiativ. Genom att använda planen som referenspunkt kan vi säkerställa att lokala och regionala insatser leder i samma riktning som tillsammans bidrar till den gemensamma visionen för Stockholmsregionen.

Figur 31. Illustration som visar den regionala utvecklingsplanen i förhållande till andra planer och beslutsprocesser (bildlayout ej klar)

Samverkan – nyckeln till en kraftfull regional utveckling

Att samverka är avgörande för att skapa en stark regional utveckling. Genom att samverka kan vi använda resurser mer effektivt, undvika dubbelarbete och hitta synergieffekter. Vi synliggör också fler perspektiv och får en bredare förståelse för frågor, därigenom kan vi hitta bättre lösningar. Genom att samverka kan vi också få större genomslag genom att med enad röst påverka både nationellt och internationellt. Det kräver ett nära samarbete mellan regionen, kommuner, myndigheter, näringsliv, akademi, civilsamhälle och relevanta myndigheter – aktörer som tillsammans bidrar med olika kompetenser, mandat och förmågor. Samverkan skapar också bättre förutsättningar för att identifiera, hantera och i vissa fall lösa målkonflikter genom gemensam analys och avvägning.

Som grund för att utveckla en effektiv samverkan är samhandlingstrappan ett stöd. Samhandlingstrappan beskriver nivåer av samarbete mellan aktörer – från informationsdelning till fullt integrerade insatser. Ju högre upp på trappan vi befinner oss desto mer effektivt och fördjupat blir arbetet. Förutsättningar för en god samverkan är att i högre grad dela information, göra gemensamma analyser och att tillsammans utvärdera och besluta om möjliga insatser och aktiviteter.

Figur 32. Illustration med samverkanstrappan med förklaring (bildlayout ej klar)

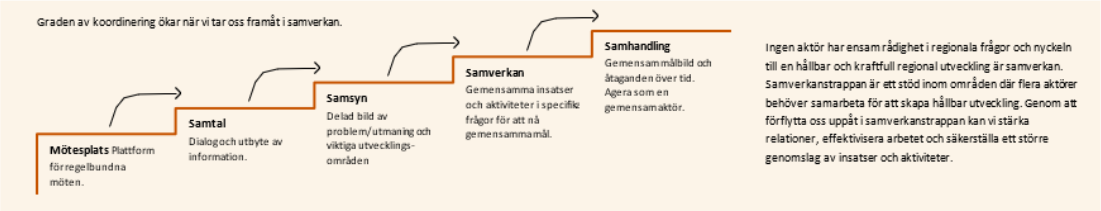

Ett forum för kontinuerlig dialog mellan den kommunala och regionala politiken

För att driva Stockholmsregionens utveckling framåt behöver vi prioritera rätt, samla resurser och hantera målkonflikter. Det kräver samsyn mellan länets kommuner och Region Stockholm. En framgångsrik samverkan behöver inkludera alla nivåer – från politiker och högsta tjänstepersoner till handläggare och medarbetare. I dag finns välfungerande samarbeten och samverkan inom flera områden, exempelvis kompetensförsörjning, klimatfrågor och energiförsörjning. Men vi behöver stärka samverkanskulturen och skapa förutsättningar för en fördjupad och etablerad politisk dialog mellan Stockholmsregionens kommun- och regionpolitiker.

I dagsläget saknas en kontinuerlig plattform för politiska samtal om frågor som påverkar den regionala utvecklingen. Därför föreslår Region Stockholm att ett regionalt forum etableras. Forumet är tänkt att skapa bättre förutsättningar för samarbete och samverkan och ge länets kommuner och Region Stockholm möjlighet att diskutera viktiga framtidsfrågor – inte bara kortsiktiga utmaningar. Forumet kan därutöver fungera som en gemensam mötesplats där företrädare för näringsliv, akademi och civilsamhälle ges möjlighet att möta region- och kommunpolitik samlat för dialog om strategiska frågor av betydelse för länets långsiktiga utveckling.

Forumet förväntas bli en arena för lärande, idéutbyte och gemensamma beslut. Det bör också på sikt utvecklas till en plats där vi enas kring viktiga prioriteringar för Stockholmsregionen framåt – till exempel var och vilka kommande investeringar som ger störst nytta, eller vilka andra insatser som kräver ett samlat agerande.

Utifrån den regionala utvecklingsplanen är ambitionen att forumet identifierar prioriteringar som bedöms vara angelägna för Stockholmsregionen som helhet. På så sätt kan insatser och investeringar styras mot största nytta för Stockholmsregionens långsiktiga utveckling. Forumet bör fungera som ett nav för att växla upp samarbete, skapa större tydlighet kring vägval och stärka genomförandekraften i den regionala utvecklingen. Genom forumet kan den politiska nivån följa utvecklingen, understödja arbetet och bidra till ett mer kraftfullt genomförande av den regionala utvecklingsplanen. Forumet kan lämpligen även spela en aktiv roll vid framtida aktualitetsprövning och revidering av den regionala utvecklingsplanen.

Figur 33. Illustration av förslag till gemensamt årshjul för analys och uppföljning, lärande och forum

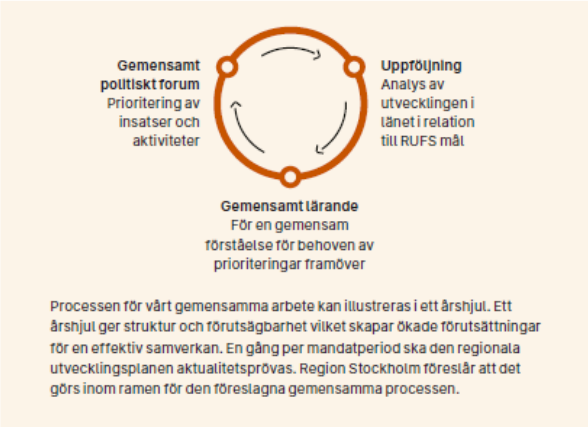

Uppföljning och lärande som drivkraft för utveckling

Uppföljning handlar om mer än att samla in siffror och redovisa statistik – det är en nyckel till att förstå, analysera och styra utvecklingen i rätt riktning. Genom att följa upp mål, åtgärder och insatser lär vi oss vad som fungerar, vad som behöver justeras och hur vi bäst prioriterar framåt för att nå våra gemensamma mål för Stockholmsregionens utveckling. Vilka resultat ser vi och hur tolkar olika aktörer utvecklingen? Genom gemensam analys av dessa frågor skapas underlag för välgrundade beslut och fortsatt utveckling.

Gemensamt lärande och kontinuerlig kunskapsutveckling

För att driva den regionala utvecklingen framåt krävs ett gemensamt lärande som kännetecknas av nyfikenhet, engagemang och kontinuerligt erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan aktörerna. Genom att lära av varandra och samverka i fungerande nätverk kan nya möjligheter identifieras, förändringar hanteras och innovativa lösningar utvecklas, vilket bidrar till en mer kraftfull regional utveckling. För fortsatt kunskaps- och metodutveckling är ett nära samarbete med akademin en viktig förutsättning.

Uppföljningen är en grund för dialog, lärande och prioritering av insatser och aktiviteter

En kontinuerlig uppföljning av målen i den regionala utvecklingsplanen är avgörande för att säkerställa att utvecklingen i Stockholmsregionen rör sig i önskad riktning och för att vid behov justera insatser för ökad effekt. För att uppföljningen ska leda till faktiska förbättringar och handling behöver resultat och slutsatser – i relevanta delar – användas som underlag i våra olika styr- och ledningsprocesser. Det förutsätter att aktörerna ges utrymme att gemensamt analysera, diskutera och dra slutsatser av resultaten, exempelvis i strategiska forum och konferenser.

För att stärka arbetet sätts utvecklingen även i ett bredare sammanhang genom jämförelser med andra internationellt ledande storstadsregioner. Detta möjliggör identifiering av trender, goda exempel och risker samt ger bättre underlag för prioriteringar som bidrar till att Stockholmsregionen förblir konkurrenskraftig, attraktiv och hållbar i ett globalt perspektiv. Nyckelfrågor för uppföljning kan vara exempelvis: Vad visar resultaten och vad betyder de för regionens utveckling? och Hur ser utvecklingen ut i förhållande till målen i den regionala utvecklingsplanen?

Region Stockholms ansvar och verktyg

Region Stockholm har flera verktyg och ansvarsområden som tillsammans bidrar till den regionala utvecklingen. Genom Region Stockholms ansvar för hälso- och sjukvård, kollektivtrafik, kultur samt regional utveckling och regional fysisk planering bidrar Region Stockholm till att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar och välfungerande region.

Figur 34. Illustration som visar Region Stockholms kärnverksamheter och deras bidrag till regional utveckling

Den regionala utvecklingsplanen är ett styrande dokument för Region Stockholms verksamheter, vilket innebär att den ska vägleda samtliga verksamheter med koppling till regional utveckling och bidra till att samla regionens olika roller och uppdrag mot gemensamma mål för Stockholmsregionens långsiktiga utveckling.

Region Stockholms verktyg i det regionala utvecklingsarbetet

Region Stockholm använder flera verktyg och arbetssätt för att genomföra det regionala utvecklingsansvaret och den regionala fysiska planeringen. Genom finansiering, styrning och vägledning, analys och kunskap, påverkan och strukturerad samverkan skapas förutsättningar för att omsätta den regionala utvecklingsplanens mål i konkreta insatser och långsiktig utveckling i hela länet.

Finansiering

Regional, nationell och europeisk finansiering är avgörande för att Region Stockholm ska kunna initiera och genomföra initiativ som stödjer målen i den regionala utvecklingsplanen. Bland de viktigaste finansieringskällorna finns program kopplade till de europeiska strukturfonderna. Dessa program utgår från den regionala utvecklingsplanen och bidrar direkt till att förverkliga dess mål. Utöver detta är statliga utvecklingsmedel, särskilda statliga utlysningar och regionala projektmedel viktiga resurser som stärker Region Stockholms möjligheter att driva utvecklingsinitiativ.

En annan betydande finansieringskälla är Länsplan för regional transportinfrastruktur. Den finansierar utbyggnad och förbättring av de statliga vägarna i länet. Länsplanen medfinansierar också kommuner och kollektivtrafikmyndigheten inom områdena cykel, kollektivtrafik, trafiksäkerhet och miljö. Länsplanens vägledande principer utgår från den regionala utvecklingsplanen.

Region Stockholm erbjuder dessutom egna finansieringsformer till organisationer och företag i Stockholmsregionen. Det handlar bland annat om projektmedel för hållbar regional utveckling, stöd till små och medelstora företags utveckling och bidrag till kommersiell service i serviceglesa områden.

Akademin och forskning stöds genom särskilda forsknings- och projektmedel inom hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och regional planering.

Därutöver bidrar Region Stockholm till kulturaktörer, föreningsliv, idrott, friluftsliv och folkbildningen. Detta förbättrar invånarnas livskvalité via delaktighet och tillgänglighet till ett rikt kultur- och föreningsliv, vilket även är en viktig del i regionens attraktionskraft och samhällsutveckling.

Styrning och vägledning

Strategier, vägledningar, handlingsplaner och riktlinjer inom olika sakområden är en viktig del i Region Stockholms bidrag till den regionala utvecklingen och förtydligar den regionala utvecklingsplanens mål på olika sätt. Dessa tas fram på eget initiativ av Region Stockholm eller i samverkan med andra aktörer och syftar till att utveckla, förtydliga och konkretisera olika sakfrågor samt ge ytterligare vägledning och stöd i genomförandet. En del av dessa fungerar också som styrdokument i Region Stockholms egen verksamhet.

Analys och kunskap

Genom att initiera, ta fram och dela analyser, kunskap och statistiska underlag bidrar Region Stockholm till utvecklingen av regionala perspektiv. Samverkansavtal och nära dialog mellan Region Stockholm och akademin bidrar till ny kunskap och samverkan i frågor som är viktiga för regionens utveckling. Region Stockholm har också ett särskilt uppdrag att utreda och lämna underlag kring frågor av betydelse för Stockholmsregionens fysiska miljö. Underlagen stärker och belyser bland annat kunskapen om regionens nuläge, behov och utmaningar inom olika områden. Kunskapen delar och vidareutvecklar vi regelbundet genom forskningssamverkan, dialoger, seminarier, workshops och lärandeträffar.

Påverkan

Påverkansarbete på flera nivåer är ett långsiktigt och viktigt uppdrag för att den regionala utvecklingsplanen ska få genomslag. Region Stockholm är både en samlande och en pådrivande kraft, och kan i samverkan och dialog med kommuner, näringsliv, civilsamhälle och andra intressenter driva och påverka frågor på nationell och internationell nivå. Genom att engagera olika aktörer, bygga starka relationer baserade på tillit, samsyn och gemensam förståelse, skapar vi tillsammans synlighet för regionalt viktiga frågor och möjligheter till aktiv påverkan på olika nivåer. Detta inkluderar ett aktivt deltagande i relevanta nationella och internationella forum, där Region Stockholm bidrar med kunskap, driver frågor och bevakar utvecklingen som påverkar Stockholmsregionens långsiktiga förutsättningar. Region Stockholm verkar också för att den regionala inriktningen ska få genomslag på kommunal, statlig och europeisk nivå, bland annat genom att formellt yttra sig kring kommunala översiktsplaner, riktlinjer för bostadsförsörjning och kommunala näringslivsstrategier, nationell infrastrukturplanering, statliga utredningar, EU-lagstiftning, EU:s finansieringsstruktur med mera.

Facilitera samverkan

Region Stockholm främjar samverkan genom att skapa strukturer för dialog, kunskapsutbyte och gemensamma initiativ. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör samlar regionen kommuner, näringsliv, akademi, civilsamhälle och statliga myndigheter kring strategiska frågor som klimat, energiförsörjning, folkhälsa, besöksnäring, kulturmiljö och hållbara transporter. Detta sker genom gemensamt drivna projekt, nätverk och samverkansarenor såsom Kompetensarena Stockholm, Klimatarena Stockholm, Arena Folkhälsa, REST, Skärgårdsrådet, Besökskraft Stockholmsregionen och Stockholmsregionens näringslivsråd. Samverkan bidrar även till att hantera mellankommunal samordning i frågor som kräver gemensamma lösningar. Syftet är att skapa samsyn och driva hållbar utveckling i Stockholmsregionen.

Hur den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till internationella, nationella och regionala mål

Den regionala utvecklingsplanen visar hur Stockholmsregionens aktörer gemensamt och på en övergripande nivå bidrar till genomförandet av internationella och nationella mål samt strategier och planer inom relevanta samhällsområden. I illustrationen på nästa sida redovisas hur planen förhåller sig till dessa.

Mål på den globala och europeiska nivån har slagits samman i rubriken ”internationell nivå”. I sammanställningen ingår inte tillhörande strategier eller handlingsplaner, med undantag för strategier som innehåller mål. På regional nivå redovisas styrdokument som den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till. Strategier som fördjupar målen och inriktningen i den regionala utvecklingsplanen, som exempelvis närings- och tillväxtstrategi eller landsbygds- och skärgårdsstrategi, redovisas inte. Gällande lagstiftning, som exempelvis miljöbalken eller plan- och bygglagen, redovisas inte i sammanställningen eftersom måluppfyllelsen säkerställs i respektive tillämpningsprocesser.

Figur 35. Illustration av internationella, nationella, regionala och kommunala mål som den regionala utvecklingsplanen förhåller sig till.

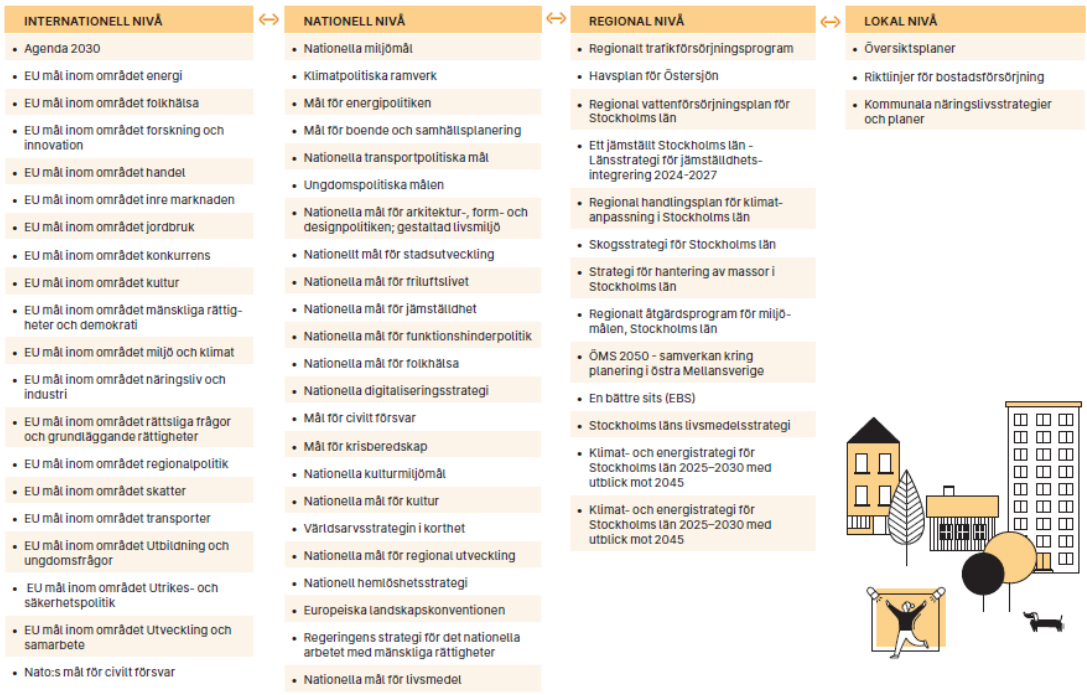

Globala hållbarhetsmål

År 2015 antog FN:s medlemsstater Agenda 2030 för hållbar utveckling. Medlemsstater åtog sig att fram till år 2030 leda världen mot en hållbar och rättvis framtid genom att utrota fattigdom och hunger överallt, bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder, bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen, att alla ska kunna åtnjuta de mänskliga rättigheterna, att främja jämställdhet och kvinnors och flickors egenmakt, att vidta åtgärder för att nå dem som är mest utsatta först samt att säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

Agenda 2030 är en handlingsplan med 17 mål för omställning till ett hållbart samhälle för människorna, planeten och välståndet. Agenda 2030:s mål och delmål omfattar samtliga tre dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Nationella miljömål

Sverige har 16 miljökvalitetsmål samt ett övergripande mål, Generationsmålet, som är vägledande för miljöarbetet för alla nivåer i samhället. Miljömålen konkretiserar det nationella genomförandet av den miljömässiga hållbarhetsdimensionen och omfattar områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och klimat.

Målen i den regionala utvecklingsplanen bidrar till de globala hållbarhetsmålen och de nationella miljömålen

I illustrationen på nästa sida redovisas hur den regionala utvecklingsplanens mål bidrar och förhåller sig till de globala hållbarhetsmålen och de nationella miljömålen. Bedömningen av bidraget till dessa mål görs utifrån tre bedömningsnivåer; direkt bidrag, indirekt bidrag och inget bidrag.

Med bedömningen direkt bidrag avses att målet i den regionala utvecklingsplanen har ett direkt bidrag till ett av de övriga målen, exempelvis har *Mål 3 Stockholmsregionen har en hållbar och pålitlig energiförsörjning som möter behoven* har ett direkt bidrag till det globala målet *mål 7 Hållbar energi för alla*. Medan *Mål 3* har bedömts indirekt bidra till globala *målet 11 Hållbara städer och samhällen*. Ett direkt bidrag redovisas med grön kvadrat, ett indirekt bidrag med gul punkt och en tom ruta betyder att det bedöms inte ge något bidrag till målet.

Den regionala utvecklingsplanens mål bidrar mest till uppfyllelse av mål 9 Hållbar industri, innovation och infrastruktur samt mål 11 Hållbara städer och samhällen. Även mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt bidrar den nya regionala utvecklingsplanen till att uppfylla genom mål om hållbar tillväxt i Stockholmsregionen. Mål 17 i Agenda 2030 handlar om implementering och genomförande av de andra 16 målen. Eftersom genomförandet i den nya regionala utvecklingsplanen hanteras utanför målstrukturen är bedömningen att det saknas bidrag mellan mål 17 och målen i den regionala utvecklingsplanen.

Den regionala utvecklingsplanen bidrar mest till uppfyllelse av de nationella miljömålen Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö, Frisk luft samt Levande sjöar och vattendrag. Den bidrar i mindre utsträckning till målen Säker strålmiljö, Myllrande våtmarker, Levande skogar och saknar bidrag till målet Storslagen fjällmiljö.

Figur 36. Illustration av hur målen i den regionala utvecklingsplanen bidrar till de globala hållbarhetsmålen. Grön kvadrat visar på ett direkt bidrag och en gul punkt visar på ett indirekt bidrag mellan mål i den regionala utvecklingsplanen och globalt hållbarhetsmål. En tom ruta betyder att det bedöms inte ge något bidrag till målet.

Figur 21. **Illustration av hur mål i den regionala utvecklingsplanen relaterar till de globala hållbarhetsmålen. Grön kvadrat visar på en direkt koppling och en gul punkt visar på en indirekt koppling mellan mål i den regionala utvecklingsplanen och globalt hållbarhetsmål.**

■ = direkt koppling ● = indirekt koppling

	Regionala mål	1 Ingen fattigdom	2 Ingen hunger	3 God hälsa och välbefinnande	4 God utbildning	5 Jämställdhet	6 Rent vatten och sanitet för alla	7 Hållbar energi för alla	8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt	9 Hållbara industri innovationer och infrastruktur	10 Minskad ojämlikhet	11 Hållbara städer och samhällen	12 Hållbar konsumtion och produktion	13 Bekämpa klimatförändringarna	14 Hav och marina resurser	15 Ekosystem och biologisk mångfald	16 Fredliga och inkluderande samhällen	17 Genomförande och globalt partnerskap
1	År 2045 har Stockholmsregionen inte några nettoutsläpp av växthusgaser			●				■	●	■		■	■	■	●	●	●	
2	Stockholmsregionen har motståndskraftiga system som säkerställer funktionalitet, säkerhet och beredskap	■	■				■	■		■		■		■		●		
3	Stockholmsregionen har en hållbar och pålitlig energiförsörjning som möter behoven							■		■		●	■	●				
4	Stockholmsregionen har ett resurseffektivt och hållbart transportsystem som ökar tillgängligheten för invånare och näringsliv		●	●					●	■		■		●				
5	Bostadsförsörjningen i Stockholmsregionen är hållbar och möter invånarnas behov och förutsättningar			●	●	●					●	■	●					
6	Demokratin i Stockholmsregionen är stark och invånarna upplever en hög grad av delaktighet, tillit och trygghet	●				●	●			●	■	■					■	
7	Folkhälsan i Stockholmsregionen är god och jämlik	●		■	■	■	■		■		■	■			●		●	
8	Utvecklingen av den rumsliga strukturen i Stockholmsregionen är flerkärnig, hållbar och bidrar till goda livsmiljöer och näringslivsutveckling		●	■	●	■	■	●	●			■	■	●	■	■		
9	Stockholmsregionen har ett resilient och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv	●	●		●	●		■	■	■		●						
10	Stockholmsregionen har forskning och innovation i framkant		●	●	■	●		■	■	■			●					
11	Stockholmsregionen har en god kompetensförsörjning, attraktiva utbildningar och en inkluderande arbetsmarknad	●		●	■	■			■	●								
12	Stockholmsregionen har en tydlig identitet och en god internationell tillgänglighet								■	●								

Figur 37. Illustration av hur mål i den regionala utvecklingsplanen bidrar till de nationella miljömålen. Grön kvadrat visar på ett direkt bidrag och en gul punkt visar på ett indirekt bidrag mellan respektive mål i den regionala utvecklingsplanen och nationellt miljömål. En tom ruta betyder att det bedöms inte ge något bidrag till målet.

Figur 22. **Illustration av hur mål i den regionala utvecklingsplanen bidrar till de nationella miljömålen. Grön kvadrat visar på en direkt koppling och en gul punkt visar på en indirekt koppling mellan respektive mål i den regionala utvecklingsplanen och nationellt miljömål.**

■ = direkt koppling ● = indirekt koppling

	Regionala mål	Begränsad klimatpåverkan	Frisk luft	Bara naturlig försurning	Giftfri miljö	Skyddande ozonskt	Säker strålmiljö	Ingen övergödning	Levande sjöar och vattendrag	Grundvatten av god kvalitet	Hav i balans samt levande kust och skärgård	Mylrande våtmarker	Levande skogar	Ett rikt odlingslandskap	Storslagen fjällmiljö	God bebyggd miljö	Ett rikt växt- och djurliv
1	År 2045 har Stockholmsregionen inte några nettoutsläpp av växthusgaser	■	●	●	●	●		●	●			●	●	●		●	●
2	Stockholmsregionen har motståndskraftiga system som säkerställer funktionalitet, säkerhet och beredskap	●							●	●				●		●	
3	Stockholmsregionen har en hållbar och pålitlig energiförsörjning som möter behoven	●					●									●	
4	Stockholmsregionen har ett resurseffektivt och hållbart transportsystem som ökar tillgängligheten för invånare och näringsliv	■	■	●	●			●	●							■	
5	Bostadsförsörjningen i Stockholmsregionen är hållbar och möter invånarnas behov och förutsättningar															●	
6	Demokratin i Stockholmsregionen är stark och invånarna upplever en hög grad av delaktighet, tillit och trygghet																
7	Folkhälsan i Stockholmsregionen är god och jämlik		■		●		●	■		■						■	
8	Utvecklingen av den rumsliga strukturen i Stockholmsregionen är flerkärnig, hållbar och bidrar till goda livsmiljöer och näringslivsutveckling	■	■	●					■		■			■		■	■
9	Stockholmsregionen har ett resilient och internationellt konkurrenskraftigt näringsliv	●															
10	Stockholmsregionen har forskning och innovation i framkant																
11	Stockholmsregionen har en god kompetensförsörjning, attraktiva utbildningar och en inkluderande arbetsmarknad																
12	Stockholmsregionen har en tydlig identitet och en god internationell tillgänglighet																

Hållbarhetsbedömning med strategisk miljöbedömning

Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen är ett verktyg för att regionens aktörer, tillsammans och var och en för sig, ska kunna jobba mot en gemensam vision och mot övergripande mål som syftar till en långsiktig och hållbar utveckling av hela Stockholmsregionen. Vid framtagande av en regional utvecklingsplan ska en strategisk miljöbedömning genomföras, i syfte att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas. Region Stockholm har valt att utöka den strategiska miljöbedömningen till en hållbarhetsbedömning vilken även omfattar ekonomiska och sociala hållbarhetsperspektiv. Hållbarhetsbedömningen har genomförts parallellt med planprocessen. Samtliga bedömningar av miljökonsekvenserna är gjorda i jämförelse med nuläget och tar främst sikte på två horisontårtal; 2040 som avser kort- och medellång sikt, och 2060 som avser lång sikt. Klimatpåverkan och jordbruksmark som långsiktig resurs bedöms med en längre tidshorisont till år 2100. Sociala och ekonomiska konsekvenser, bortsett från hälsa och *livsmiljö* samt *hushållning med mark, vatten och den fysiska miljö*n, som bedöms uppstå av den regionala utvecklingsplanen är bedömda utifrån en målledd ansats vilket innebär att de bedöms mot de nationella miljökvalitetsmålen och Agenda 2030.

I jämförelse med nollalternativet, vilket i detta fall motsvarar ett framskrivet nuläge, innebär den regionala utvecklingsplanen att mindre mark tas i anspråk. Planen bedöms i större utsträckning än nollalternativet bidra till måluppfyllelse för nationella miljömål genom de förhållningssätt som presenteras. Den regionala utvecklingsplanen bedöms medföra något mindre negativa konsekvenser och effekter för miljöaspekter jämfört med nollalternativet. Planens praktiska utfall avgörs av samspelet mellan flera olika aktörer.

Den regionala utvecklingsplanen redogör för höga ambitioner, bland annat för Stockholmsregionens grön- och blåstruktur samt för klimatet. I planen lyfts vikten av hantering av flertalet miljöaspekter i kommande planering. Till följd av planens övergripande karaktär är effekter och konsekvenser svårbedömda. Bebyggelseutveckling innebär att områden med natur- och kulturvärden och känslig vattenkvalitet kan komma att påverkas, även hälsa och livsmiljö kan påverkas med avseende på buller och luft, framför allt från trafik. Byggandet av bostäder och infrastruktur medför i sin tur ökade utsläpp av växthusgaser trots högt ställda klimatambitioner i den regionala utvecklingsplanen. Miljökonsekvenserna avhjälps genom att planen fokuserar på samlad bebyggelse jämfört med spridd bebyggelse. Avseende miljörelaterade konsekvenser bedöms planen sammantaget medföra risk för negativa konsekvenser för flertalet aspekter bortsett från vatten där planen bedöms kunna medföra positiva konsekvenser.

Avseende sociala konsekvenser bedöms den regionala utvecklingsplanen i stort bidra till god måluppfyllelse. Bedömningskriterier som berör vardagsliv, levande samhällen, mobilitet, tillgänglighet, inkludering, trygghet och social sammanhållning överensstämmer väl med målsättningar och inriktningar i planen. Avseende ekonomiska konsekvenser bedöms den regionala utvecklingsplanen i stort bidra till god måluppfyllelse. Bedömningsgrunderna för näringslivets förutsättningar och effektivt nyttjande av bebyggd miljö överensstämmer i stort med planens rumsliga prioriteringar av bebyggelseutveckling på platser med god tillgänglighet, liksom planens mål om stärkt attraktivitet och internationell tillgänglighet. Dessa intentioner bidrar i viss utsträckning även till måluppfyllelse av långsiktig balans i offentlig ekonomi. Avsaknad av förhållningssätt för avvägning och prioritering av ekonomiska åtaganden i planen kan däremot innebära en risk för att målet om långsiktig balans i offentlig ekonomi motverkas.

->Läs mer i bilagan Hållbarhetsbedömning med strategisk miljöbedömning av Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen

Ord och begrepp

Allmänna intressen
Allmänna intressen beskrivs i plan- och bygglagen (2010:900, kap 2) och är bland annat natur- och kulturaspekter, utformningen av bebyggelse samt vissa bestämmelser i miljöbalken. Kommunerna ska ta hänsyn till de allmänna intressena vid planläggning och lovgivning, liksom till regionplaneorganet vid regionplanering. Vissa av de allmänna intressena har även pekats ut som riksintressen.

Areella näringar
Areella näringar omfattar verksamheter inom jord, skog- och trädgårdsnäring samt fiskerinäring.

Blåstruktur
Begreppet används för att synliggöra, värdera och ta hänsyn till vattenmiljöers funktioner och värden i landskapet. Hit räknas vattendrag, sjöar, hav samt andra vattenrelaterade inslag i grönstrukturen – såsom våtmarker, diken, dammar och dagvattensystem.

Bostadsbrist
Bostadsbrist är ett komplext begrepp som inte kan beskrivas på ett enda sätt. Boverket bedömer varje år bostadsbristen i både regioner och kommuner. Bedömningen bygger på flera mått som visar hur många hushåll som saknar en bostad som uppfyller de av Boverket bestämda kriterier och normer.

BRP – bruttoregionprodukt
Bruttoregionprodukt (BRP) är den regionala motsvarigheten till det nationella måttet bruttonationalprodukt (BNP). BRP är det samlade värdet av alla producerade varor och tjänster i en region under ett år och visar hur stor produktionen är räknat i kronor. (Källa: Regionfakta.com)

Ekologisk kompensation
Ekologisk kompensation innebär att negativa effekter på naturen från en mänsklig aktivitet ska kompenseras genom åtgärder som skapar, återställer eller förbättrar ekosystem någon annanstans.

Ekosystemtjänster
Produkter och tjänster som naturen skapar och som människor nyttjar. De brukar delas in i fyra huvudkategorier: producerande (mat och råvaror etcetera), kulturella (till exempel naturupplevelser), reglerande (vattenrening etcetera) och pollinering samt understödjande (biologisk mångfald och det hydrologiska kretsloppet med mera).

Folkhälsa
Folkhälsa beskriver befolkningens samlade hälsotillstånd som inkluderar både hälsa och ohälsa. En god folkhälsa innebär att både den fysiska och psykiska hälsan är hög och jämlikt fördelad i befolkningen, oavsett till exempel kön, ålder, livsvillkor, utbildningsnivå och inkomst.

Framskrivningar (befolkning och sysselsättning)
En befolkningsframskrivning är en beräkning av hur befolkningen i genomsnitt kan utvecklas fram till ett visst år, utifrån antaganden om födslar, dödsfall samt in- och utflyttning. Den skiljer sig från en befolkningsprognos, som visar befolkningens utveckling år för år och även kan ta hänsyn till faktorer som bostadsbyggande och konjunktur. Framskrivningar kan också göras för den ekonomiska utvecklingen och för sysselsättningen inom olika branscher.

Fredstida kriser
En fredstida krissituation är en allvarlig händelse som hotar samhällets funktion under fredstid. Den orsakar eller riskerar att orsaka allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma och samordnade insatser från flera aktörer.

Grön infrastruktur
Grön infrastruktur består både av grönska och vatten och innebär att naturen hänger ihop genom ekologiska processer i hela landskapet. Den gröna infrastrukturen utgör grunden för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Grönstruktur
Grönstruktur är ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer och består av både naturområden och anlagda grönområden. Grönstruktur är en bärande struktur i fysisk planering enligt Plan och bygglagen (PBL).

Hållbar tillväxt
Hållbar tillväxt handlar om tillväxt som skapar förutsättningar för såväl ekonomisk som ekologisk och social hållbarhet. Inte minst att motverka arbetslöshet och minska utanförskap.

Hälsofrämjande arbete och insatser
Hälsofrämjande arbete handlar om att stärka och bevara människors fysiska, psykiska och sociala hälsa. Det innebär både att ge individer bättre förutsättningar, till exempel genom delaktighet och tilltro till den egna förmågan, och att arbeta på grupp- och samhällsnivå för att skapa trygga och stödjande miljöer. Arbetet bygger på kunskap om faktorer som skyddar och stärker hälsan.

Hälsofrämjande livsmiljöer
Hälsofrämjande livsmiljöer är platser där vi bor och rör oss som är rena, trygga och fria från skadliga miljöer, och som gör det lätt att må bra, vara aktiva och leva ett hälsosamt liv.

Inomregionala skillnader
Inomregionala skillnader i Stockholmsregionen handlar om hur livsvillkor och möjligheter varierar mellan olika delar av regionen, bostadsområden och olika grupper. Skillnaderna kan gälla till exempel inkomster, sysselsättning, utbildning, hälsa, boendesituation, trygghet samt tillgång till arbetsplatser, service, kultur, grönområden och kollektivtrafik. Dessa skillnader påverkar både individers och olika gruppers möjligheter att leva ett gott liv och regionens sociala sammanhållning, tillit och långsiktiga utveckling.

Innovationsekosystem eller ekosystem för innovation
Ett innovationsekosystem består av många aktörer som hänger ihop, till exempel offentlig sektor, civilsamhälle, näringsliv, akademi och entreprenörer. Det fungerar bäst när aktörerna samarbetar. Varje grupp av samverkande aktörer bildar ett eget ekosystem. I Sverige finns både lokala, regionala och nationella innovationsekosystem, som även är kopplade till globala sammanhang. Innovationsekosystemet rymmer aktörer, relationer och resurser som tillsammans gör det möjligt att utveckla idéer till lösningar som får stor genomslagskraft. Delarna i ekosystemet är beroende av varandra, till exempel behöver entreprenörer tillgång till finansiering. När något förändras i en del av ekosystemet påverkas även andra delar.

Kulturarv
Kulturarv är spår av människors liv och verksamhet, både materiella och immateriella som t.ex. traditioner, kunskap och vanor. Det kan till exempel vara byggnader, landskap, föremål, namn, berättelser eller arbetssätt. Begreppet kan också användas för att beskriva särskilda delar av samhällsutvecklingen, som det biologiska, industriella eller moderna kulturarvet.

Kulturmiljö
Kulturmiljö är miljöer som har påverkats av människor och som speglar hur platser har använts och utvecklats över tid. Det kan vara allt från en enskild byggnad eller lämning till hela landskap, bygder eller regioner. Kulturmiljön är en del av kulturarvet och omfattar både fysiska spår och immateriella inslag, som ortnamn och berättelser kopplade till en plats.

Life science
Ett brett och tvärvetenskapligt område inom forskning och akademi som studerar hälsa och sjukdomar genom integrering av olika discipliner inom medicin, biologi och teknik. Life Science kan bland annat innefatta medicin, biomedicin, läkemedel, molekylärteknik, genetik och miljömedicin.

Livsmedelssystem
Livsmedelskedjan beskriver på ett enkelt sätt hur mat går från jord till bord. Livsmedelssystemet är bredare och mer komplext. Det omfattar hela processen kring hur mat produceras, förädlas, distribueras och konsumeras, inklusive odlingsmetoder, värdekedjor, industriella processer och förändrade matvanor. Livsmedelssystemet kan se olika ut i storlek, från lokala system på gårdsnivå till globala handelssystem. Det kan också delas in efter olika typer av livsmedel, till exempel kött, mejeriprodukter eller grönsaker.

Livsvillkor
Livsvillkor beskriver människors förutsättningar att leva fullgoda liv. Begreppet används i många i olika sammanhang, bland annat kopplat till folkhälsa, hälsans bestämningsfaktorer och social hållbarhet. Ofta ingår faktorer som arbete, utbildning och boende. I Region Stockholms livsvillkorindex är livsvillkor definierat som ”de resurser, relationer och förhållanden som påverkar individers (och gruppers) förutsättningar att fullt ut kunna utveckla sina förmågor (kapaciteter)”.

Mellankommunal samordning
När ett ställningstagande kring ett intresse i en kommun kan få en påverkan på en eller flera andra kommuner är det en mellankommunal fråga. Mellankommunala frågor behöver samordnas och här har både regionen, kommunerna och länsstyrelsen ett ansvar enligt plan- och bygglagen (PBL). Regionen utreder frågor av betydelse för länets fysiska miljö och den regionala utvecklingsplanen utgör ett stöd för samordning av mellankommunala frågor av regional betydelse. Kommunerna ska i planprocesser ge övriga berörda kommuner möjlighet att bidra med underlag om konsekvenserna för sin kommun och de ska ges möjlighet att yttra sig under samråd och granskning. Länsstyrelsen har i sin tur ansvar att bevaka att frågor om användningen av mark- och vattenområden som angår två eller flera kommuner samordnas på ett lämpligt sätt under planförfarandet. Det gäller både för regionplan, översiktsplan och detaljplan.

Miljökvalitetsnormer (MKN)
Miljökvalitetsnormer (MKN) ett juridiskt styrmedel i Miljöbalken för att uppnå god vattenmiljö, vägleda beslut och säkerställa en hållbar användning av vattenresurser. MKN-vatten är juridiskt bindande och fungerar som absoluta krav och syftar till att värna ett naturligt växt- och djurliv i vattenmiljöer samt att säkerställa vattenkvalitet och tillgång till dricksvatten. I praktiken definierar MKN den kvalitet eller det tillstånd som en vattenförekomst ska uppnå vid en viss tidpunkt. Normen reglerar planeringen och användningen av blåstrukturen, det vill säga alla vattenförekomster – ytvatten (sjöar, vattendrag, kustvatten och utsjövatten) och grundvatten – samt funktionella vatten- och landytor som är viktiga för att upprätthålla god vattenstatus

Målkonflikt
Mål kan ibland upplevas stå i konflikt med varandra. Exempelvis ska mål om ökad bostadsförsörjning, bevarande av natur- och kulturvärden, minskad klimatpåverkan och ekonomisk utveckling ofta uppnås samtidigt och på samma platser. Sådana mål- och intressekonflikter är en del av samhällsplaneringen. Det är viktigt med transparens kring var och varför mål- och intressekonflikter uppstår, samt att berörda aktörer synliggör, tar ansvar för att göra avvägningar och välja lösningar som, utifrån givna förutsättningar, bidrar till att minska konflikterna. Den regionala utvecklingsplanen utgör ett strategiskt stöd i detta arbete, medan konsekvensbeskrivningar och andra fördjupade analyser utgör kompletterande underlag för de avvägningar som behöver göras i efterföljande planering.

Naturbaserade lösningar
Naturbaserade lösningar är åtgärder som utgår från naturens egna processer och förmåga att lösa samhällsutmaningar, i stället för att enbart förlita sig på tekniska lösningar. Utsläppsminskningar, klimatanpassning och arbete för människors hälsa är några områden där naturbaserade lösningar kan bidra till ett mer hållbart samhälle. Naturbaserade lösningar är multifunktionella och kostnadseffektiva åtgärder som utgår från de funktioner ekosystemen bidrar med, så kallade ekosystemtjänster samtidigt som biologisk mångfald och mänskligt välbefinnande främjas.

Planerbar energiproduktion
Planerbar energiproduktion är energikällor där det går att bestämma när och hur mycket energi som ska produceras. Exempel på dessa är kärnkraft, vattenkraft och fjärrvärmeverk/kraftvärmeverk (fjärrvärmeverk som även kan producera el).

Reservvatten
Reservvatten är vatten som hålls i beredskap för att användas vid extraordinära situationer, till exempel när ordinarie vattenförsörjningen inte räcker eller när vattenkvaliteten tillfälligt är otillräcklig. Det syftar till att säkerställa dricksvattenförsörjning vid torka, störningar i ledningsnätet eller annan krissituation.

Riksintressen
Områden av riksintresse är statliga intressen av nationell betydelse och omfattas av länsstyrelsens tillsynsansvar enligt plan- och bygglagen (2010:900).

RUFS2050
Den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen med målår 2050, som gällde från oktober 2018 till oktober 2026, och förkortades RUFS 2050.

RUS – regional utvecklingsstrategi
RUS återfinns i förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete. Den regionala utvecklingsstrategin ska enligt §8 vara en samlad och sektorsövergripande strategi för det regionala tillväxtarbetet i ett eller flera län och innehålla mål och långsiktiga prioriteringar för detsamma.

Scale up
Ett scale-up- bolag är ett företag som haft en genomsnittlig vinst på 20 procent de tre senaste åren med minst 10 anställda enligt OECD. En annan beskrivning är att scale-up- bolag befinner sig i tillväxtfas.

Smart specialisering
Strategi och metod inom regional utveckling som syftar till att identifiera och fokusera på områden där en region har specifika styrkor och konkurrensfördelar. Det är en metod för att öka Stockholmsregionens innovationskapacitet och ekonomiska tillväxt genom att koncentrera resurser och insatser på områden där Stockholmsregionen har potential att vara ledande och konkurrenskraftig.

SME eller SMF företag
SMF är små- och medelstora företag (på engelska: small and medium-sized enterprises) med färre än 250 anställda.

Stabila nät för energiproduktion
Stabila nät uppnås genom att elproduktion och konsumtion är lika stor vid varje givet tillfälle - för hög eller låg produktion hotar stabiliteten och kan i värsta fall släcka nätet med stora skador på infrastrukturen. I de fall det råder obalans i systemet behöver olika stödsystem utvecklas för att hantera obalansen. En annan del av stabiliteten innebär att ledningarna kan transportera elen dit den ska konsumeras.

Stockholmsregionens aktörer
Med Stockholmsregionens aktörer menas samtliga aktörer som medverkar till regionens utveckling exempelvis kommuner, näringsliv, civilsamhälle och myndigheter.

Styrkeområden
En sektor eller specialiseringsområde där en organisation, region eller nation har specifika styrkor, kompetenser eller fördelar jämfört med andra. Att identifiera och utveckla styrkeområden är ofta en del av strategisk planering och ekonomisk utveckling för att skapa konkurrensfördelar och främja hållbar tillväxt.

Sveriges ekonomiska zon (EEZ – Exclusive Economic Zone)
Sveriges ekonomiska zon är ett havsområde utanför Sveriges territorialvatten där Sverige har särskilda rättigheter att utnyttja naturresurser, exempelvis fiske, mineraler och energi, men där andra länder fortfarande har fri passage.

Sårbara grupper
Sårbara grupper är personer som, på grund av sina livsvillkor eller hur samhället är utformat, har större risk att drabbas av ohälsa, diskriminering eller sämre tillgång till service och inflytande. Det kan till exempel gälla personer i socioekonomiskt utsatta situationer eller grupper med särskilda rättigheter. Sårbarhet beror på sammanhang och kan variera mellan olika situationer. Den uppstår i samspelet mellan

individens förutsättningar och omgivningens utformning, normer och krav. Därför behöver sårbara gruppers behov tas hänsyn till i planering och genomförande för att skapa jämlika livsvillkor och en god hälsa för alla.

Tillgänglighet
Tillgänglighet beskriver människors möjlighet att delta i samhället på jämlika villkor. Det handlar om hur samhället utformas så att så många som möjligt kan använda och ta del av den fysiska miljön, information, kommunikation, produkter och tjänster, samt om hur transporter och restider påverkar möjligheten att nå arbete och service.

Unicorn
Beteckning på nystartat företag (start-up-bolag) med ett börsvärde på över en miljard dollar. Några exempel på svenska unicorn-företag: är Skype, Klarna, Spotify, Mojang, Truecaller, Instabox, Kry och Einride

Referenser och underlag

Havs- och vattenmyndigheten (2015). *God havsmiljö 2020. Marin strategi för Nordsjön och Östersjön*. Del 4: Åtgärdsprogram för havsmiljön.

Havs och Vattenmyndigheten (2022). *En hållbar vattenresursförvaltning. Ett förslag till strategi föra att möta dagens och morgondagens behov av vatten för samhällsutveckling och ekosystem*. Rapport 2022:3.

Havs och Vattenmyndigheten (2025). *Planering, förvaltning och samverkan*. Faktablad för indikatorer enligt HVMFS 2012:18.

Havs och Vattenmyndigheten (2022). *Havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet*.

Länsstyrelsen Stockholm (2019). *Grön infrastruktur – Regional handlingsplan för Stockholms län*. Rapport 2019:12.

Länsstyrelsen Stockholm (2025). *Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2025–2030 med utblick mot 2045*. Rapport 2025:33.

Länsstyrelsen Stockholm (2021). *Med skogen som mötesplats – Dialog och utveckling i Stockholms län. Stockholms läns skogsstrategi*. Rapport 2021:28.

Länsstyrelsen Stockholm (2023). *Med skogen som mötesplats. Handlingsplan 2022–2025*.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2024). *Regional handlingsplan för klimatanpassning i Stockholms län*. Rapport 2024:24.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2024). *Strategi för utveckling av det civila försvaret i Stockholms län 2024–2026*. Rapport, 2024:20.

Länsstyrelsen Stockholm (2023). *Regional vattenförsörjningsplan för Stockholms län*. En aktualisering avseende vattenförsörjningsplanens åtgärder har gjorts 2023.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2025). *Riskområden kopplade till ett klimat i förändring*. Rapport 2025:22.

Länsstyrelsen Stockholm, Region Stockholm och RLF Mälardalen (2019). *Stockholms läns livsmedelsstrategi*.

Länsstyrelsen Stockholm (2021). *Strategi för friluftsliv i Stockholms län*. Rapport 2020:16.

Länsstyrelsen Stockholm (2023). *Ett jämställt Stockholms län - Länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2024–2027*. Rapport 2023:25.

Länsstyrelsen Stockholm (2023). *Friluftsliv i Stockholms län – Handlingsplan 2023–2026*. Rapport 2023:13.

Länsstyrelsen Stockholm (2023). *Vägledning för jordbruksmark i den fysiska planeringen*. Rapport 2023:8.

Länsstyrelsen i Stockholms län (2019). *Värmekartläggning av Stockholms län*.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Region Stockholm, Storsthlm, Trafikverket och Stockholms stad (2023). *Strategi för masshantering i Stockholms län*.

Mälardalsrådet (2020). *Storregional godsstrategi för Stockholm–Mälarregionen*.

Mälardalsrådet (2024). *Systemanalys 2024: Utvecklingsstrategi för transportsystemet*.

Regionalt elförsörjningsforum Stockholms län (2023). *Elförsörjning i Stockholms län – En lägesbild av kapaciteten för samhällets elektrifiering*.

Region Stockholm, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (2023). *Folkhälsorapport 2023*.

Region Stockholm, Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (2024). *Framtidens tunnelbane-- och spårtrafikutbyggnad*. Huvudrapport.

Region Stockholm, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (2021). *Folkhälsopolicy. God hälsa och minskade hälsoklyftor i befolkningen*.

Region Stockholm, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (2022). *Hälsa och vård 2040 – Slutrapport från långtidsutredningen*.

Region Stockholm, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (2025). *Målbild och strategi för hälso- och sjukvården 2040*.

Region Stockholm, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (2021). *Strategi för främjande av psykisk hälsa och välbefinnande samt förebyggande av psykisk ohälsa 2022–2030*.

Region Stockholm, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (2020). *Strategi för suicidprevention*.

Region Stockholm, Kulturförvaltningen (2022). *Folkbildningsstrategi för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Kulturförvaltningen (2023). *Fysisk aktivitets- och idrottsstrategi för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Kulturförvaltningen (2025). *Kulturmiljökarta över Stockholms län*.

Region Stockholm, Kulturförvaltningen (2018). *Kulturstrategi för Stockholmsregionen 2018*.

Region Stockholm, Kulturförvaltningen (2021). *Regionalt kulturmiljöarbete i Stockholm – en kartläggning*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2026). *Blåstruktur och VA-tjänster i Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2025). *Ett system i förändring – konsekvenser och påverkan när elförsörjningen utvecklas*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2022). *Flyttstudie 2022*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2021). *Hushållens tillgång till godtagbara bostäder i Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2025). *Koldioxidbudget för Stockholms län 2023–2045*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2022). *Kontrollstation 2022 – uppföljning av Klimatfärdplan 2050 för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2025). *Kontrollstation 2025 – uppföljning av Klimatfärdplan 2050 för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2023). *Kunskapssammanställning: Så kan andelen som reser med gång, cykel och kollektivtrafik öka. Delredovisning av budgetuppdrag om måluppfyllnad för trafik i Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2025). *Livskvaliteten i Stockholmsregionen. En invånarenkät om hur det är att bo, leva och verka i Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2021). *Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2022–2033*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2025). *Förslag till reviderad Länsplan för transportinfrastruktur i Stockholms län 2026-2037*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2021). *Näringslivs- och tillväxt- strategi för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2020). *Regional cykelplan för Stockholms län*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2024). *Stockholmsregionen i Sveriges ekonomiska geografi – Vad säger forskningen och vad visar data över utveckling och nuläge?*

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2023). *Studie om behovet av studentbostäder*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2023). *Trendanalys – Kartläggning och analys av trender som påverkar den regionala utvecklingen i Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2024). *Unga Regionutvecklare. Ungas perspektiv på Stockholmsregionens utveckling i framtiden*.

Region Stockholm, Regionledningskontoret (2026). *Utveckling av grönstruktur och landskap i Stockholmsregionen*. Region Stockholm, Regionledningskontoret (2020). *Varför planera för elförsörjning? Ett kunskapsunderlag för planerare*.

Region Stockholm, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2020). *Efterfrågan på nya bostäder i Stockholmsregionen. En skattning av vad hushållen kan och vill efterfråga*.

Region Stockholm, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2018). *Flyttkedjor – En litteraturöversikt över befintlig forskning om bostadsflyttkedjor*.

Region Stockholm, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2018). *Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Regionsledningskontoret (2025). *Livskraftiga landsbygder och skärgårdsmiljöer i Stockholms län - En kunskapsöversikt*. Region Stockholm, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (2017). *Godsstrategi för Stockholmsregionen*.

Region Stockholm, Trafikförvaltningen (2021). *Kollektivtrafikplan 2050*.

Region Stockholm, Trafikförvaltningen (2024). *Regionalt trafikförsörjningsprogram*.

Region Stockholm, Trafikförvaltningen (2024). *Sjötrafikutredningen del 1+2*.

Region Stockholm och Storstockholm – kommuner i samverkan (2023). *Handlingsplan för god och nära vård och omsorg i Stockholms län 2024–2030*.

SamVerkan Stockholmsregionen (2023). *Gemensam regional inriktning – Fredstida militärt värdlandsstöd*.

Sweden water research (publicerad 2024-02-16). *Roslagsvatten satsar på pyrolys*. Hämtat den 2026-01-15, från https://swedenwaterresearch.se/bolagsnyheter/roslagsvatten-satsar-pa-pyrolys/

SOU (2024). *Satsningar på järnväg för att stärka Arlanda flygplats konkurrenskraft. Preliminära bedömningar och förslag inom järnvägsområdet*. Delrapport 1 av Arlandasamordningen.

SOU (2025). *Satsningar på väg för att stärka Arlanda flygplats konkurrens- kraft. Preliminära bedömningar och förslag inom vägområdet*. Delrapport 2 av Arlandasamordningen.

Stockholmsöverenskommelsen (2007). *Stockholmsöverenskommelsens slutrapport 2007*.

Sverigeförhandlingen (2017). *Sverigeförhandlingens slutrapport 2017*.

Trafikanalys (2024). *Storskalig elektrifiering av transportsektorn – ett kunskapsunderlag*.

Trafikverket (2021). *Åtgärdsvalsstudie. Kapacitetsbrister i järnvägssystemet i Stockholmsregionen inklusive följdeffekter av nya stambanor – Slutrapport för två uppdrag om utpekade brister i transportsystemet av järnvägen sträckan Järna – Stockholm C – Märsta/Arlanda – Myrbacken (länsgräns.)*

Trafikverket (2024). *Kapacitet för landtransporter till Arlanda*.

Trafikverket (2024). *Kapacitet på järnväg – En kunskapsöversikt*.

Trafikverket (2021). *Kapacitetsbrister i järnvägssystemet i Stockholmsregionen inklusive följdeffekter av Nya stambanor*. Trafikverket 2021:122

Trafikverket (2021). *Nationell plan för transportinfrastrukturen 2022–2033*.

Trafikverket (2024). *Vidmakthållande av transportinfrastrukturen – Underlagsrapport till Inriktningsunderlag för 2026–2037*.

Trafikverket (2021). *Utpekad bristanalys: Stockholm-riksgränsen-Oslo, kapacitetsproblem och långa restider*.

Trafikverket (2024). *Åtgärder för att stärka genomförandet av järnvägsunderhåll och järnvägstrafikens robusthet, tillförlitlighet*.

Trafikverket (2024). *Åtgärder för att stärka genomförandet av järnvägsunderhåll och järnvägstrafikens robusthet, tillförlitlighet och punktlighet*.

Trafikverket (2025). *Förslag till nationell plan för transportinfrastrukturen 2026-2037*. Trafikverket 2025:111.

Trafikverket (2025). *Vidmakthållande järnväg. Underlagsrapport till nationell plan för transportinfrastrukturen 2026-2037*. Trafikverket 2025:112

Trafikverket (2025). *Vidmakthållande väg. Underlagsrapport till nationell plan för transportinfrastrukturen 2026-2037*. Trafikverket 2025:113. Trafikverket (2017). *Åtgärdsvalsstudie förbättrad tillgänglighet i stråket Stockholm-Oslo*.

VAS-rådet (2025). *Förstudie för regional avloppförsörjningsplan*.